

banka ve

EKONOMİK

yorumlar

AYLIK DERGİ

ARALIK 1981 • YIL : 18 • SAYI : 12

FİYATI : 75 LİRA

Okurlara Mektup /5

Faiz Rejimimiz Nasıl Olmalı? /7

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Ekonomik Göstergeler /12

Ekonomik Yorumlar /13

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat

Nuh Kuşçulu

Prof. Dr. Erol Manısalı

Dr. T. Güngör Uras

Bir Dost Gözüyle

Türkiye'nin Dünü ve Bugünü /31

Prof. Dr. Fritz Neumark

Ayın Ekonomik Olayları /41

Doç. Dr. Yıldırım Kılış

Sermaye Piyasası /45

Doç. Dr. Şeref Türen

Ekonomide Enflasyon /51

Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Sermaye Piyasası Yasası ve
Bir Eleştiri /57

Dr. Selim Bekçioğlu

Fransa'da Millileştirme /65

İsmail Hüsrev Tökin

İzmir'de düzenlenen Türkiye İkinci İktisat Kongresi'nin değerlendirilmesi
ileri sürülen bazı görüşler

ODİ

Bizde 1 numarasınız!

Diğer bankalarda herhangi bir numarasınız...

Evet, en büyük bankalardan biri değiliz. Ama yarı yüzyıllık tecrübesiyle size iyi hizmet veren bir bankayız.

Bizde sıradan bir hesap numarası değilsiniz.

Belirli, saygın bir isimsiniz.

Sizi, işinizi özellikleriyle bilen, ayrıntılarıyla tanıyan, güvenle danışabileceğiniz bir bankayız.

Odibank'ta diğer bankalardaki herşey var... Fazlası da.

Sıcak bir dost çevresi, yakın ilgi, serviste sürat ve kolaylık... Tercih etmez misiniz ?

Odibank 52 yıllık tecrübesiyle sizleri bekliyor.

Genç Türk Bankacılık Sistemi içindeki yarı yüzyıllık geçmişinin önemini, değerini bilerek.

Odibank
herhangi bir numara değil, 1 Numara olduğunuz bankadır.

ODİBANK

ORTADOĞU İKTİSAT BANKASI T.A.Ş.

"Bizde 1 Numara' sınız"

**BİLGİSAYAR ÇAĞINDA
BİLGİSAYAR ÖĞRENİN**

Gelir ve yaşam düzeyinizi yükselterek
çevrenizde saygınlık kazanın.

bil-merk **BİLGİSAYAR öğretiyor..**

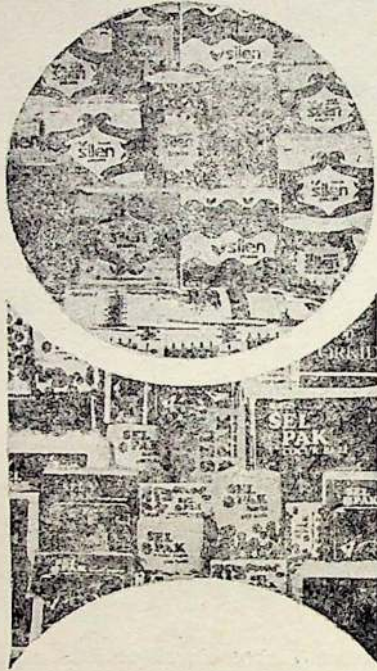
Hafta sonları Türkçe olarak verilen
ve 16-35 arası her yaşta, her tahsil
seviyesinde kişilere göre hazırlanmış
olan Bilgisayar Seminerlerimize
katılabilirsiniz.

Bilgi ve kayıt için lütfen merkezimize
müracaat ediniz.

bil-merk
Bilgi Hazırlama Merkezi

İnönü Cad. Ankara Palas Apt. 77/9
Ayaspağa-İstanbul
Tel : 43 67 78-43 67 77

Lütfen ücretsiz broşürünüzü gönderiniz
Adım Soyadım :
Adresim :
Adresim :

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Tıttz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiliyor SİLEN mamülleri.

SEL
PAK

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...

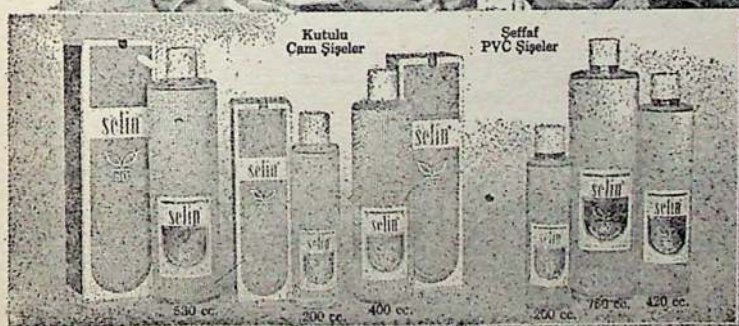
ISTE selin® LIMON KOLONYASI

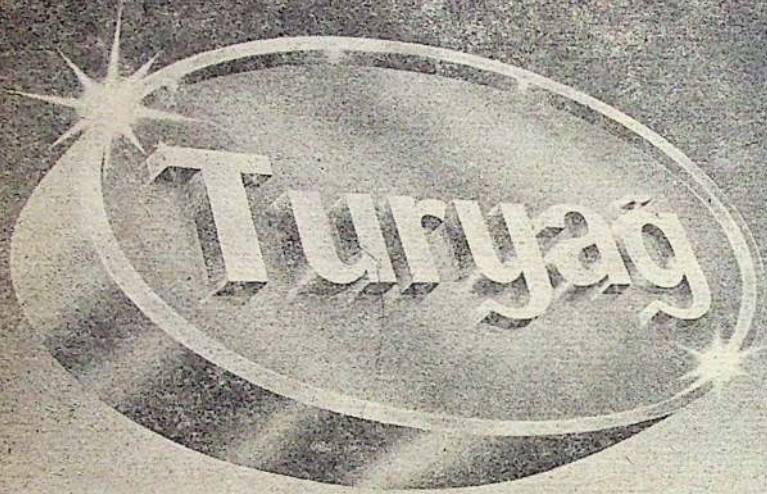

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşün... Serinlik ormanında...
Kokuların arasında...
Doğanın kaynağında...

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

65 yıldır hizmetinizde

Büyük kuruluşlar, ürettiklerinin kalitesi kadar, yurt ekonomisine olan katkıları ile de önem kazanırlar... Şirketimiz Türkiye'nin en önde gelen kuruluşlarından biri olarak, bitkisel yağ ihracatında yurdumuzda ilk hamleyi yapmış ve yılda 6 milyon dolarlık ihracat bağlantısı gerçekleştirmiştir. Ege bölgesinde kendi dalında vergi

rekortmeni olan TURYAĞ yıkama maddeleri ve bitkisel yağ üretiminden sağladığı 6 milyar liralık cirosu ile, ülkenin en büyük 50 kuruluşu içinde yer almaktadır. Bunun yanında TURYAĞ 65 yıldır halkımızın beslenme ve temizlik sorunlarının çözümünde de öncülük yapmaktadır.

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.
Şair Eşref Bulvarı No: 48 İzmir. Tel: 14 53 20

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Ayşan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkin • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalırka • Şinasi Celikkol • Özer U. Çiller • Bülend Corapçı • Ahmet Demirel • Necdet Durakboşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönsensay • Memduh Güğgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatlıboğulu • Erhan İşil • Av. Dr. Halûk Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Ağan B. Kafaçoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Morgil • Ziya Nebloğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Reha Poroy • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalın •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, bu sayısı ile 18 inci yayın yılını tamamlamaktadır. Bu, belirli konuların işlendiği bir yayın olduğu halde, Dergi'nin okunduğunu ve arandığını vurgulayan övünülecek bir kanıttır. İctenlikle belirtelim ki, bu aşamaya, sayıları giderek artan okurlarımızın ilgi ve destekleri sayesinde varmış bulunuyoruz. Aynı ilginin 1982'de de gösterileceği kanısındayız. Bu inanca, süreleri genellikle aralık ayında biten kişisel ve grup abonelerini bir an önce yenilemeniz gerektiğini hatırlatmak istiyoruz. Böylece, abone yenileme ve dağıtım çalışmalarımızı kolaylaştırmış olacaksınız.

Öte yandan; kâğıt, baskı, dağıtım ve sair maliyet kalemlerindeki artışlar; hiç arzu edilmediği halde; Dergi'nin fiyatında yeni bir ayarlama yapılmasını zorunlu kılmıştır. Dergi, Ocak 1982 tarihli sayısından itibaren 100.— TL'na satılacaktır. Buna karşılık içerik zenginleştirilecek ve baskıda birinci hamur kâğıt kullanılacaktır. Kendilerine daha iyi hizmet edebilmek ve daha kaliteli bir Dergi sunabilmek için yapılan bu fiyat artışı; okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarına, her zamanki yakın ilgi ve desteklerini sürdürüceklerine inanıyoruz. Buna, Dergi'nin başarılı yayın hayatını amacından sapmadan devam ettirebilmesi için ihtiyacımız vardır.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

ARALIK 1981

YIL : 18

SAYI : 12

75 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA: P. K. 769; Karaköy-İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla ıktibas edilebilir • YILLIK ABONE: 900.— TL.; Öğrencilere 450.— TL. • İLAN FİYATLARI: Arka kapak 10.000.— TL., Kapak işleri 7.500.— TL., Tam Sayfa 5.000.— TL., Yarım Sayfa 2.500.— TL., Renk Farkı 2.000.— TL. • BASKI: Met/Er Matbaası; Çemberlitaş — İstanbul; Telefon: 28 28 90 • Tarihi: 27 Kasım 1981.

Dış Bankacılık Hizmetleri:

Yurt Dışından Ön Finansman

**İhracatçıya, peşin parayla
ihracat olanakları.**

Artık, Türk ihracatçısı, dünya pazarlarındaki rakipleriyle aynı düzeyde, eşit koşullar içinde!

Çünkü İstanbul Bankası, ihracatçıya, yurt dışı kaynaklardan organize finansman sağlıyor.

Ön finansman (Prefinansman) nedir?

İstanbul Bankası'nın yarattığı büyük olanak: Yurt dışından, 6-12 ay vadeli, Euro-market standartlarında ucuz faizli dış finansman.

İhracatçı, ihracatının karşılığını peşin alacak, mali sonra yollayacak.

İhracatçıdan istenen, dünya standartlarında kaliteli mal, zamanında teslim.

Ön finansman ne kazandırıyor?

Avrupa bankalarıyla yapılan özel anlaşmalar sayesinde, ihracatçıya geniş finansman kaynakları kazandırıyor.

Türk ihracatçısına, dünya pazarlarındaki rakipleriyle güçlü rekabet olanakları kazandırıyor.

Artık, ülke ekonomisi ve ihracat sektörü rahatlıyor, güç kazanıyor, hız kazanıyor.

Çünkü İstanbul Bankası, ihracata, bir bankadan beklenenden fazlasını veriyor.

İhracatçılar, bayurun!

Müdürlük
İstanbul Bankası T.A.Ş.
Dış İşler Müdürlüğü
Mısır Sok. No. 1
Tünel İstanbul
Tel: 425537-421833-
407752
Telex: 24387 İSTC-TR
24414 İLİM-TR
24401 İSTB-TR

**İSTANBUL
BANKASI**

“ dış finansman bankası ”

FAİZ REJİMİMİZ NASIL OLMALI?

Prof. Dr.

MUSTAFA A. AYSAN

16 Kasım 1981 tarihli Banka Genel Müdürleri toplantısında, vadeli mevduat tarifinin 1 ay vadeli mevduata kadar genişletilmesi, T.C. Merkez Bankası ve Bankalarımız yöneticilerinin, vadesiz mevduata doğru dürüst faiz vermekte hâlâ direndiklerini göstermektedir. Vadesiz tasarruf, ticari ve resmi mevduata faiz vermek için, vadeli mevduat tarifini bile değiştirmeyi göze almışlar ve istemeyerek 1 aylık mevduata % 25 faiz ödemeyi kabul etmişlerdir. Daha önce çok söylediğimiz gibi (!) T.C. Merkez Bankası ve Bankalarımız yöneticilerinin «serbest faiz politikası»na karşı bu anlamsız direncini kabul etme olanağı yoktur. Çünkü ülkedeki faiz rejiminin bir bölümünü (vadeli mevduat ve bazı kredi türleri) serbest bıraktıktan sonra «Centilmenlik Anlaşması» adı verilen bir kartelleşmeye gitmek, bir kısmının üstündeki devlet kontrolünü sürdürmek (ticari, resmi ve vadesiz tasarruf mevduatı), başka bir kısmını da «Orman Kanunları»nın eline bırakmak mümkün olsa bile, bu rejimin akla yakın olduğunu söylemek imkânı yoktur.

Rejimin akıl dışı durumu, nihayet Bankalarımızca da anlaşılmalı olmalı ki, son toplantıda bir aylık vadeli mevduata % 25, iki aylık mevduata % 35

yıllık faiz verilmesi, «Centilmenlik Anlaşması»na bağlanmıştır. Gelecek toplantıda, faiz rejiminin uygulanan ekonomik politikayla tam uyumlu biçime dönüştürülmesini kolaylaştırmak ve faiz düzenimizin uygulanan ekonomik politikaya uydurulması için alınması gerekli önlemlerle ilgili görüşlerimizi bir defa daha sunmayı yararlı buluyoruz.

Bilindiği gibi bugünkü faiz rejimimiz 1 Temmuz 1980 tarihinden başlayarak yürürlüğe giren 8/909 sayılı Kararname'ye dayanmaktadır. Bu Kararname, mevduat bakımından aslında sadece Vadeli Tasarruf Mevduatı oranlarını serbest bırakmıştır. Buna karşılık, Resmi Mevduat ile Ticari Mevduata faiz verilmeyeceğini; Vadesiz Tasarruf Mevduatı ile Diğer Mevduata en çok % 5 faiz verilebileceğini saptamış bulunmaktadır.

Kredilere uygulanacak faizler serbest bırakılmış ise de faizlerde değişiklik yapılabilmesi, yeni oranların 6 ay önce ilan edilmesi koşuluna bağlanmıştır.

Böylece 1933 tarihli ve 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'ndan sonra Bankacılığımızda ilk kez, faizlerin serbestçe oluşması için çekişen bir adım atılmıştır. Fakat, ekonomik bünye ve genel fikir düzeyi, konuya o derece yabancı ve hazırlıksız yakalanmıştır ki, Kararname'nin «Banka ile borç alan veya Banka ile mudi arasında tespit edilecek ikraz ve mevduat oranları konusunda Tür-

(!) M. A. Aysan; «Faiz Curcunası Özel Bankacılığı Tehdit Ediyor», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Şubat 1981 ve «11 Eylül'ü Hatırlayınız», Mart 1981.

kiye Bankalar Birliği kararı ile kısıtlama getirilemez» hükmüne karşın, hükümetlerin de, hoşgörü hatta özendirmesi ile bu de defa «Bankalararası Centilmenlik Anlaşması» yapılarak gerek vadeli mevduat, gerekse kredi faizlerinin saptanması ve sınırlanması yoluna gidilmiştir.

Şu kadar ki, Kararname'nin metninden cesaret alan bir kısım Bankalar bu anlaşmaya sadık kalmamışlar; bir rekabet ortamının oluşmasına olanak vermişlerdir. Aslında bu rekabet, belki daha çok, banker piyasasındaki gelişmelerle desteklenmiştir. 16 Kasım toplantısından sonra bile, tasarruf sahibinin vadesiz olarak tutmak istediği mevduat için piyasa faiz hadlerini sadece bankerler sağlamaktadır. Bankacılık sistemimiz henüz bu tür bir hizmeti ancak faizsiz ya da çok düşük faizlerle karşılayabilmekte ve doğal olarak Bankalardaki bu tür mevduat hızla düşmektedir. Tasarruf sahibinin bu tür mevduatına yükseğe bir faiz ödenmemesi halinde, ticaret Bankalarımızın asıl çalışma alanını oluşturan vadesiz tasarruf ve ticari mevduat işlemleri önemini kaybetmeye devam edecektir.

Sonuç olarak, çok çekimsiz bir ölçüde olsa da faiz serbestliği, ülkede tasarrufların artmasında neden ve enflasyonun kontrol altına alınmasında başka önlemlerle birlikte etken olmuştur.

Faiz rejimimizin bugünkü yapısını anlamak ve faizin tasarruf sahiplerine net getirisi ile sağlanan kaynağın Bankalara ve kredi alanlara maliyetindeki paylarını değerlemek bakımından vergi, disonibilite, mevduat munzam karşılığının bugünkü oranlarını bilmekte yarar görüyoruz. Ana hatlarıyla faiz rejimimiz, aşağıdaki gibidir:

Mevduat faizleri % 25 Gelir Vergisi stopajına tabidir. Gelir Vergisi Kanunu'na göre 2.000.000 TL.'nin üstündeki menkul sermaye iratları ayrıca

beyannameye tabidir. Herhangi bir nedenle beyanname vermek yükümlünde olan mükellefler ise, kuşkusuz, menkul sermaye iratlarını ve bu arada mevduatlarından sağladıkları gelirleri beyannameye dahil ederek, gelir kademeslerine göre Gelir Vergisi ödeyeceklerdir.

Bankalar topladıkları mevduat üzerinden, topladıkları mevduatın tutarına göre % 10 - 15 arasında disonibilite (her an emre hazır bir değer) bulundurmak yükümlüdedirler. Bu para, özelliği gereği etkin şekilde kullanılamayacağından, mevduatın kullanım maliyetinde olumsuz bir etki yapmaktadır.

Yine Bankalar zaman zaman oranları değişmekle birlikte Bankalararası mevduat dışında topladıkları vadesiz mevduattan % 35'ini, vadeli mevduattan % 30'unu T. C. Merkez Bankası'na karşılık olarak yatırmak zorundadırlar. Bu oranlar, teşvik edilen sektörlerde kullanılan kaynaklar için % 0 - 20 arasında indirilebilmektedir.

T. C. Merkez Bankası mevduat karşılıklarına verdiği faiz oranını zaman zaman değiştirmekle birlikte bugün bu oran vadesiz mevduatta % 20, vadeli mevduatta % 26'dan ibarettir. Bu da Bankaların mevduat kullanım maliyetini olumsuz yönde etkilemektedir.

Kaynağın kredi müşterisine verilmesinde faizin % 10 - 15'i, teşvikli kredileri desteklemek için T.C. Merkez Bankası'ndaki Faiz Farkı İade Fonu'na kesilmektedir. Bu unsur da, kredinin maliyetini doğrudan artıran bir etkindir.

Nihayet, kredi faizi üzerinden Devlet % 15 Gider Vergisi almaktadır. Kuşkusuz bu da kredi maliyetini etkileyen bir husustur.

Görüldüğü gibi, bütün iddialara rağmen, faiz rejimimiz serbest değildir ve türlü yöntemlerle kontrol edilmekte, çok karışık ve yönlendirilmiş

bir özellik taşımaktadır. Bu kontrollü faiz rejimine, aslında «serbest faiz rejimi» adı verilmesi, Batı ülkelerinde uygulanan daha akla yakın faiz rejimlerinin suçlanmasına neden olmaktadır.

Faizin ekonominin nabzını tutmada, ona yön vermede önemli bir yeri vardır. Faizin bu özelliği son bir yıllık çok eksik serbesti uygulamasında sınırlar yeterince belirgin olarak ortaya çıkmıştır. 1 Temmuz 1980'de yeni faiz rejimi, aşağıdaki önlemlerle birlikte uygulanmış olsa idi, şimdiye kadar ekonominin bu sorunu, uzun süreli bir çözüme ulaşmış bulunurdu. Üzülerek söyleyebiliriz ki, bu alanda değerli bir yıl kaybedilmiştir.

Bilindiği gibi Hükümet, T.C. Merkez Bankası'nı aracı kılarak, Bankalararası toplantılarda, bir yandan Bankaları vadeli mevduat ve kredi faizlerini sınırlandırmaya teşvik ederken; bir yandan da 16 Kasım 1981 tarihli Bankalararası toplantıda vadeli mevduat tarifini 1 aylık mevduata kadar genişleterek yavaş yavaş Bankaların pek ürktükleri vadesiz mevduat faizlerini de serbest bırakma noktasına doğru götürmektedir. Umarız ve sanırız ki, çok uzun bir süre geçmeden, bu amaca varılsın ve tüm faiz sistemi serbest bırakılsın. Böyle bir kararda kuşkusuz ek önlemler de birlikte getirilmelidir. Şöyle ki;

1 — Teşvikli faiz uygulaması, fon kesintisi gibi faiz rejimini zedeleyen bürokratik yöntemler terkedilmeli; teşvikli öngörülen alanlar, yöreler ve işlemler alt yapı yatırımları ve vergi önlemleri ile teşvik edilmelidir.

2 — Tüm mevduat faizleri serbest bırakılmalı; bu alanda Bankalararası anlaşmalar yapılmasını yasaklayan Kararname hükmü, tam olarak uygulanmalıdır.

3 — Bankalar kısa vadeli fonlarının değerlendirilmesine olanak verecek İngiltere'deki iskonto evlerine benzer bir sistem getirilmelidirler. Bu alanı

bankalara bırakmak, Bankalarımız ve ekonominin tümü için yararlı değildir.

Faizler serbest bırakıldığı zaman, bakınız neler olacaktır:

1 — Her şeyden önce faiz arz ve talebe göre piyasada oluşacaktır. Piyasaya yönüne ters düşen her müdahalenin bir bedeli vardır. Bu bedel araçların kesesini besler. Faize müdahale kalkınca, faiz fiyatı hiç kuşkusuz şimdi olduğundan daha düşük bir noktada oluşacaktır.

2 — Mevduatın bileşimi piyasa isteklerine göre şekillenecek; yapay olarak vadeli mevduata kayış ve bu kayışın yarattığı yapay faiz fiyatı artışı ortadan kalkacaktır.

3 — Kaynakla yatırım arasındaki bugünkü kopukluk ortadan kalkacaktır. Özellikle vadeli yatırımlarda, Bankalar kaynak ile yatırım arasında aracı görevi görecektir ve bu işlemden bir komisyon almak ile yetinecektir.

Kısa vadeli yatırımlar için piyasa oluşacaktır.

Çek kullanımı genişleyecek; çeki hesaplarda Bankanın sunduğu hizmete bağlı olarak mudie faiz verilmesi gerekemeyebilecektir.

4 — Para yatırma ve para kullanma piyasa koşullarına ve riske göre mudi ile Banka arasında ya da Banka ile kredi müşterisi arasında süreye bağlı bir anlaşma şeklinde gelişecektir. Hükümetin artık bu konuda bir kural getirmesi gerekmiyecek; İşlem Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu hükümlerine tabi olacaktır.

5 — T.C. Merkez Bankası mevduat karşılığı oranlarını ayarlamak, açık piyasa işlemleri yapmak (piyasaya tahvil çıkarmak ve tahvil almak), reeskont faizini saptamak suretiyle para piyasasına ekonomik araçlarla yön vermeye çalışacaktır.

Faizin serbest olması gereğini bu Dergi'de yıllardan beri savunmaktayız. Umarız ki artık bu konudaki deneyimlerimiz cesur kararlar almamıza ve

doğru yolu bulmamıza yeterli olsun.

Aksi halde serbest faiz rejiminden beklenen yararların elde edilme- si gecikecek, aslında mali yapısı za- yıf olan özel firmalar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerimiz, dayanılmaz boyut- lara varan mali güçlükler içine düşe- cektir. Başlayan bu güçlükler iş ha- yatında olumsuz etkilerini gösterme- ye başlamıştır. Bu mali güçlüklerin or- taya çıkması, yine dayanılmaz boyut- lara ulaşmış işsizlik sorununun çözü- münü de imkânsız kılmaktadır. Mev- duata yüksek faiz verilmesinin önem- li gerekçelerinden biri, tasarruf sahi- bine hak ettiği gelirin ödenmesini sağ- lamaktır. Ama ikinci gerekçe, bu yol- dan Bankacılık sistemine akması sağ- lanacak fonlarla, sanayi sağlanan kredinin bollaşmasını sağlamaktır. Bu bolluk sağlanabilirse, Bankacılık sis- teminde kredi faizlerinin düşmesi çä- baları başlayacak ve iş hayatı bulduğu kredilerle gelişmesini hızlandırabile- cektir. Borç alanlar için kredi maliye- tini düşürmenin başka yolu da yoktur. Ancak faiz rejimimizde bulunan ve yukarıda özelliği açıklanan eksikler, serbest faiz rejiminin sanayi üzerinde- ki olumsuz etkilerini yaratmış, ama iyi sonuçların ortaya çıkmasını gecik- tirmiştir. Sanayi ve ticaret hayatımız bu olumsuz sonuçların baskısına bir 5-6 ay daha dayanabilir. Önümüzdeki 5-6 ay içinde olumlu etkilerin ortaya çıkması sağlanamazsa, artan işsizlik ve sanayide ortaya çıkacak mali so- runlar, zaten sorunlarla dolu olan ekonomimize yeni ve çözümü olma- yan sorunlar ekleyecektir.

12 Eylül'den sonra alınan tedbir- ler, enflasyon hızını düşürmüş, ban- kalardaki mevduatın artış hızını yük- seltmiş, bütçe dengesi sağlanmış, banknot hacmi yıllık artış hızı düşü- rülebilmştir. Dış ticaret dengesinden, henüz çok uzağız; ama ihracat ve iş- çii dövizlerindeki önemli gelişmeler, gelecek yıl cari işlemler dengesinin sağlanabileceğini ve Türk Lirası'nın

dış değerindeki düşmenin durdurula- bileceği umudunu yaratmıştır. Vergi- lerde yapılacak bazı indirimler, üretimi önemli yönde etkileyecektir. Ancak üretimi önemli ölçüde etkileyecek faiz rejiminde düzeltme yapılmadan ekono- mik istikrarın sağlanması olanağı yoktur. Yukarıdaki önerilerimiz, uygu- lanan ekonomik politikanın başarısı için bu kadar önemlidir. Bunların kısa sürede uygulanacağını umuyoruz.

Dergi'nin Notu: Bu yazı, 22 Kasım 1981 tarihinde kaleme alınmıştır

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1981 sayısından itibaren 100.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.200.— TL.
Öğrenci abonesi : 600.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541
Akbank Türbe Şubesi : 4512
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimizin ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Kalkınma, tasarrufla başlar...

...Tasarrufun yatırıma dönüşmesiyle
sürer, gerçekleşir.

Sermaye piyasasının görevi,
bu oluşuma hizmet etmektir.
Banker Kastelli 21 yıldır
bu bilinçle hizmet sunuyor.
Öncüler, önceden görenler
ve ilk adımı atanlardır.

Banker Kastelli
Menkul Değerler Ticaret A.Ş.

Sermayesi 500.000.000 TL.

"BORSA BANKERİ"

ekonomik göstergeler

	1979	1980	1981		
			Temmuz	Ağustos	Eylül
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	651.1	1161.4	963.1	1339.7	1422.0
Tedavüdeki banknotlar (milyon TL.)	182877	278615	354191	339549	335874
Merkez Bankası kredileri (milyon TL.)	382138	655183	787419	791980	784246
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	91740	188734	237779	236101	237910
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	490017	813759	1064350	1114261	
Ticari	155976	286963	287884	292412	
Tasarruf	235871	383101	591624	633860	
Vadesiz Tasarruf	144493	196503	198177	193390	
Vadeli Tasarruf	91378	186598	393447	440470	
Resmi	50925	84125	129711	131003	
Bankalar	45916	56859	50669	51404	
Diğer Mevduat	1329	2711	4462	5582	
Toplam Krediler	456601	803997	1061634	1080818	
Tarım	115946	194836	243392	244538	
Kalkınma Bankaları	23831	42591	49648	51725	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	28088	37239	52932	53699	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	13303	15214	17394	17899	
Denizcilik	...	3750	7631	8025	
Ticari, Sınai, sâr İller Bankası	271365	503137	681884	696205	
9067	7229	8753	8725		
PARA ARZI (milyar TL.)	453.3	678.1	846.3	844.5	849.2
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi	1577.8	3071.4	3517.7	3556.8	3661.0
Gıda Maddeleri ve Yemler	1349.0	2768.3	3064.2	3066.1	3161.6
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	1959.1	3576.6	4273.5	4374.6	4494.9
İstanbul Geçinme İndeksi	1907.5	3339.5	3845.2	3877.1	4062.2
Ankara Geçinme İndeksi	1500.2	2799.3	3184.3	3220.6	3361.0
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5064.5	7667.3	5206.3	5811.5	6573.8
Dışsatım	2261.2	2910.1	2272.9	2608.8	3008.7
İşçi Dövizleri	1691.7	2071.0	1268.6	1583.6	1922.6

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
- Nuh KUŞÇULU
- Prof. Dr. Erol MANİSALI

YÖNETEN :

- Dr. T. Güngör URAS

İzmir'de düzenlenen İkinci Türkiye İktisat Kongresi'nin değerlendirilmesi ve bazı görüşler.

URAS — Dergimizin geçen sayısında Birinci Türkiye İktisat Kongresi ile İkinci Kongre'nin hazırlıkları tartışılmış idi. Bugünkü tartışma konumuz İkinci Kongre. Tartışmaya katılanlardan Sayın Kuşçulu ve Sayın Manisalı İkinci Kongreyi izlediler ve birer tebliğ ile katkıda bulundular. Ben de izledim ve bir konuyu inceledim. Diğer iştirakçimiz Sayın Akat, tartışmalarımıza, kongreye iştirak etmeyen, kongre tebliğlerini elde etmek imkânını bulamamış, ancak kongreyi basından izlenmiş bir aydın kişi olarak katılıyor. Sayın Kuşçulu, siz izleyen ve tebliğ veren bir kişi olarak İkinci Türkiye İktisat Kongresi'ni nasıl değerlendiriyorsunuz?

kongre dar zamana sığdırılmış ama birleştirici olmuştur

KUŞÇULU — Katılan ve tebliğ veren bir kişi olarak benim üzerinde en çok duracağım konulardan biri şu: Kongre fevkalade dar bir zamana sığdırılmıştı. Tebliğ sahipleri tebliğlerinin düzeltilmesini bile kongre sırasında yapmak zorunda kaldılar. Önemli konuları 15-20 dakıkaya sığdırmak gibi bir zaman kısıtlaması vardı. Tebliğlerin delegelelere önceden dağıtılması belki daha iyi bir uygulama olabilirdi. Tebliğler zamanında dağıtılma-

dı. Sadece oraya giden bildiri sahiplerine birer tane verildi.

Genelde Sayın Evren'in çizdiği amaçlar paralelinde oldukça tartışmalı geçen kongrenin tüm tartışmaları basına intikal edememiştir. Kapanışta verilen bilgiye göre, iki ay içinde tartışmalar özetlenerek yayınlanacaktır. Ancak kongre önemli bir gelişmeye imkân verdi. İşçi kesimi, işveren ke-

Nuh KUŞÇULU

simi, ziraat kesimi ve katılan diğer kesimler arasında bir yakınlaşma olduğunu gördük. Başlangıçta çekingenlik hâkim iken kapanışta bütün kesimler, Atatürk'ün de söylediği gibi «Birlik ve beraberlik içerisinde...» olma çizgisinde birleştiler.

URAS — Bu noktaya kadar, kongreye katılan bir aydın kişi olarak genel değerlendirmeler yaptınız. Şimdi İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı olarak, işverenleri temsil eden bir kişi olarak kongrenin değerlendirmesini yapar mısınız? Acaba İstanbul tüccarlarının ve sanayicilerinin kongrede belirtilen görüşler, tartışmalar, kongrenin genel yapısı ko-

nusundaki beklentileri ve kongre sonu değerlendirmeleri nelerdir? Bu konuda bize bilgi verebilir misiniz?

KUŞÇULU — Sayın Uras, İstanbul Ticaret Odası İkinci Türkiye İktisat Kongresi'nin düzenlenmesini 1978 yılında kararlaştırdı. O zamandan beri bu konuda muhtelif girişimlerimiz oldu. Ama gerçekleştirme imkânını bulamadık. İkinci Kongre'de İstanbul Ticaret Odası'na verilen görevler daha ziyade ticaret kesimiyle ilgili konulardı. Dış ticaretle ilgili konulardı. Tebliğlerde müdafaa ettiğimiz hususların kapanış raporunda yer aldığını gördük. Bu, bizim için memnuniyet verici olmuştur. Zannediyorum sanayi kesiminde de aynı memnurluk vardır. Kongrede, bilhassa «ticaret» kelimesinin, «tüccar» kelimesinin anlamı, ekonomideki yeri, fonksiyonları belirtildi. Dış ticaretle ilgili sorunların çözümüne ilişkin önerilerin hemen tamamı kabul gördü. Bu bizim için tabii müsbet bir gelişmedir.

URAS — Sayın Kuşçulu, işçi kesimi ile işveren kesimi arasında bir yakınlaşma olduğundan söz ettiniz. Birinci İktisat Kongresi'ndeki tartışmalar, kararlar gözden geçirilirse, görülür ki, orada işçiler ile ilgili bayağı somut öneriler getirilmiş ve bu somut öneriler de kongrede tasvip görmüş. Örneğin, çalışma saatlerine ilişkin öneriler gibi... Yahut işçi ücretlerine ilişkin öneriler gibi... İkinci Kongre'de işçileri ilgilendiren bu tip somut öneriler geçmedi. Buna rağmen siz bir yakınlaşmadan söz ediyorsunuz. İşçi kesiminin memnun eden ne gibi gelişmeler oldu da, işçi kesimi işverenlere bir yakınlaşma gereğini duydu?

KUŞÇULU — Bendeniz işçi kesimi tebliğlerini dinledim. O bölümdaki toplantılara katılmadım. Tüm tebliğleri henüz okumamış da değilim. Buna vaktim olmadı. Ancak, ben bunu şuradan çıkarıyorum. Kapanış konuşmasında Türk-İş Başkanı Sayın

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. T. Güngör Uras (Ak Sigorta A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı), Prof. Dr. Asaf Savaş Akat (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erol Manisalı (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Nuh Kuşçulu (İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı); tartışma sırasında görüşüyorlar.

Denizcier, açık seçik olarak; «Buradan, şu anda, işçilere talimat veriyorum. Üretimi artırmak için, verimliliği artırmak için ne gerekiyorsa yapınız.» dedi. Ayrıca; «İşçi kesimi olarak elimizi uzatıyoruz. Müstereken Türkiye'nin problemlerini çözeceğiz.» şeklinde konuştu. Ben yaklaşımına müşahedemi bu konuşmalardan çıkarıyorum. Onun dışında konunun ayrıntılarına henüz girmiş değillim.

URAS — Sayın Manisalı, önce katılan bir kişi olarak, sonra üniversite çevresinden gelen bir kişi olarak kongreyi değerlendirmenizi rica ediyorum. Acaba üniversite çevresi kongreyi nasıl değerlendiriyor?

kongre genelde yeni bir şey getirmemiştir

MANİSALI — Kongreye üniversite çevresinden katılanlar oldukça heyecanlı idiler. Bu heyecanın kongre ile doğrudan bir ilişkisi yoktu. Yük-

sek Öğrenim Kanunu'nun açıklanacağına ilişkin bekleyişler, bizim kesimin tansiyonunu arttırmıştı. Benim İkinci Türkiye İktisat Kongresi'nde tespit edebildiğim şeyler şunlar: Bir kere, kongrede 24 Ocak 1980 kararlarının onayı istenmedi, ama bir anlamda onayı çıktı. Bu, sonuç bildirisinden de anlaşılıyor.

URAS — Sayın Manisalı, 24 Ocak kararlarının alternatifleri kongrede tartışıldı da mı «onayı» çıktı? Yoksa sadece 24 Ocak kararları anlatıldı da onun onayı mı alındı?

MANİSALI — En azından «Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu» ile kısmen «Kalkınma Komisyonu»ndaki çalışmalarda bazı tartışmalar oldu. Fakat tabii ki bu komisyon başkanlarının, raportörlerinin ve sonuçta diğer katılanların görüşlerinin bir aritmetik ortalaması alındı. Bu aritmetik ortalamalar kongre sonuçlarında tamamen yer aldı denemez. Konu en az iki komisyonda kısmen tartışıldı diyebilirim.

URAS — Sayın Manısalı, bir şey açıklık getirmek istiyorum. Alternatifler tebliğ halinde mi kongreye sunulmuştu? Yoksa kongreye katılanlar mı bu konuları tartıştılar?

MANİSALI — Daha çok katılanların tartışmasıydı. Fakat tebliğlerde de kısmen vardı. Mesela, Ticaret Bakanlığı'ndan Sayın Özer Çınar'ın AET konusunda hazırladığı tebliğ etrafında, bir takım görüş ayrılıkları belirdi ve tartışma konusu oldu. Yani sadece dinleyiciler bakımından değil, tebliğler içinde de farklı görüşlerin kısmen yer aldığını söyleyebilirim. Benim için de bulunduğum komisyonlarda böyle oldu. Diğerlerini bilmiyorum.

URAS — Peki Sayın Manısalı, genel değerlendirme yapıyordunuz.

MANİSALI — Tespit edebildiğim şeyler şunlar : Bir defa kısa vadeli ve uzun vadeli yaklaşımlar birbirine karıştırıldı. Günlük meseleler ile orta ve uzun vadeli politikalar iç içe geçti. Bazı kesimlerden gelenler (Mesela özellikle tarım kesimi bunun tipik örneği idi.) meseleleri günlük, bir aylık, iki aylık uygulamalara kadar indirmek istediler. Orta vadeli, uzun vadeli bir takım çizgilerin çizilmesinden çok, son iki aydaki, gelecek iki aydaki işe yaklaşımlar ve uygulamalar dile getirildi. Diğer bir tespitim de kongrenin «patolijent» bir yapıda olması idi. Burada «patolijent» kelimesini şu manada söylemek istiyorum: Kongreye katılan taraflar, çevreler arasında bazan uyumsuzluk vardı. Aynı dili konuşmak mümkün olamadı. Tabii politik manada değil, teknik anlamda... Diğer enteresan bir şey; Türk ekonomisinde müdahaleciliğin mi, yoksa yönlendirme, düzenleme ve teşviklere dayalı bir politikanın mı ağırlı kazanacağı; konusu gündeme geldi. Sevinerek söyleyeyim, müdahalecilik yerine (Ki müdahalecilik bazan çok değişik biçimlerde ortaya konuldu.) yönlendirme, teşvik ve yeniden

düzenleme politikaları ile ekonomiyi yöneltme görüşü tartışmalara «hâkim» oldu.

URAS — «Müdahaleciliği» savunan tebliğler var mıydı, Sayın Manısalı?

MANİSALI — Müdahaleciliği açık olarak değilse bile, ifadelerde gizli olarak savunan ve belki de farkında olmadan savunan tebliğler vardı. Fiyat mekanizmasının etkin bir şekilde işletilmesini engelleyecek, ekonominin dışı açılmasını engelleyecek, bir takım subjektif uygulamalara imkân verecek bazı görüşler vardı. Fakat bunlar azınlıkta idi. Daha çok tartışmalarda bunu gördük. Bunlar, doktriner tartışmalardan çok, bürokratik kademelelerin meseleye bakış açısından ortaya çıktı. Bürokrasi ile üniversiteler, iş kesimi ve diğer kesimlerden gelenler arasında bu konuda az da olsa bir görüş ayrılığının ortaya çıktığını söyleyebilirim. En azından meselelere bakış açısı olarak...

URAS — Sayın Manısalı, kongreyi genel değerlendirmenize dönelim.

MANİSALI — Genel değerlendirmem şu : Bu kongre yeni bir şey ortaya koymuyordu. Eğer bu kongre 24 Ocak kararlarından önce yapılsaydı, anlamı bambaşka olurdu. Yani, yeni bir istasyondan yola çıkma, yeni bir limandan yeni bir gemiye binme şeklinde değerlendirilebilirdi. Bugün artık belirli bir çizgide ilerleyen, üç aşığı beş yukarı belirli bir raya oturmuş lokomotif vagonları çekiyor. Kongre tepenin arkasındaki yolun açıklığa kavuşturulması şeklinde değerlendirilebilir.

URAS — Sayın Manısalı, bizler genellikle «ifratla tefrit» arasında gidip geliyoruz. Bir şeyi ya severiz, ya nefret ederiz. Mesela 24 Ocak kararlarını tartışırken, bir kısmımız över, diğer bir kısmımız yerer. Acaba bunun orta yolu yok mudur? 24 Ocak karar-

larını benimseyerek; 24 Ocak'da çıkılan yolun selamete erişmesi için birtakım öneriler, uygulamaya ilişkin tartışmaları ortaya koymak daha yararlı olmaz mı?

MANİSALI — Tabii hâlâ önemli aksaklıklarımız vardır. Onların düzenlenmesi bakımından, bazı eklemelelerin, ilavelerin yapılması gerekmektedir.

Dr. T. Güngör URAS

URAS — Bu tartışmalar yapılmış mıdır kongrede?

MANİSALI — Yapıldı. Benim bulunduğum komisyonlarda yapıldı.

KUŞÇULU — Fevkalade entresan tartışmalara ben de şahit oldum. Genellikle şu anda uygulanmakta olan 24 Ocak kararları tasvip gördü.

URAS — Sayın Kuşçulu bunların tartışıldığını...

KUŞÇULU — Benim bulunduğum komisyonda biz, 24 Ocak kararlarının işlenmesi için alınacak ek tedbirleri ve kaldırılması gereken bürokratik engelleri enine boyuna tartıştık.

URAS — Sayın Akat, Sayın Kuşçulu ve Sayın Manisalı kongreyi 24 Ocak kararlarının tartışıldığı bir forum niteliğinde değerlendiriyorlar. Sayın Başbakanımız da kapanış konuşmalarında, kongrenin «hükümet icraatının, hükümetin uyguladığı ekonomik politikanın tasvibi yönünde bir sonuca ulaştığı» görüşünü ileri sürmüşlerdi. Kongreye katılmayan, kongreyi İstanbul'dan izleyen bir aydın kişi olarak değerlendirmenizi istiyorum. Acaba bu kongre ekonomi politikasında yeni arayışlara yönelik bir görünüm verdi mi size? Yoksa mevcut ekonomi politikasının tasvibine yönelik bir gelişme mi gösterdi?

birinci iktisat kongresi
bir amaca dönük ve
yönlendiricidir,
ikincininse net bir
çizgisi yoktur

AKAT — Efendim, ben kongreyi basından, basına yansıdığı kadarı ile izleyebildim. Dolayısıyla ne olup ne bittiğini tam bilemiyorum. Görüşlerimde bu noktanın gözönüne alınması gerekiyor. Sorduğunuz soruya birçok yönden cevap vermek mümkün. Birincisi, 24 Ocak kararlarıyla ilgili bir küçük saptamayı baştan yapayım. Herhalde bu benim açımdan gereklidir. Ben 24 Ocak'tan önceki politikaya da, 24 Ocak kararlarına da karşı görüşe sahibim. 24 Ocak kararlarının, 24 Ocak'dan önceki politikalarından daha iyi olduğunu -bunun altını çiziyorum-, ama gene de yapılabilecekler içinde en kötülerinden biri olduğunu düşünüyorum. Uygulanabilecek iktisat politikalarının en kötülerinden birisi olduğu görüşündeyim.

URAS — Yani, uygulanacakların en iyisi olmadığını düşünüyorsunuz...

AKAT — Hayır. Uygulanabileceklerin en kötülerinden biridir. Binaenaleyh benim edindiğim intiba şu ki, kongre ileride Türk iktisat politikalarında bir dönüm noktası olarak tarihe geçemeyecektir. Kongre var mıdır, yok mudur? Böyle bir tartışmaya girmek istemem, ama olmuştur.

URAS — Peki Sayın Akat, acaba Birinci Türkiye İktisat Kongresi sizce Türk İktisat Tarihi'nde bir dönüm noktası mıydı?

AKAT — Birincisi bence çok önemli bir kongredir. İlkine «birinci», son yapılarına «ikinci» kongre denildi. Ama bunun dışında aralarında benzerlikler bulmakta zorluk çekiyorum. Türkiye Birinci İktisat Kongresi'nde alınan kararlar, aşağı yukarı 9 yıl, 1931 yılına kadar, Türk ekonomisinin genel gidişatını belirlemiştir. Çünkü belli bir temsilci vasfı vardır. 1923 yılındaki Türkiye'nin koşulları farklıdır. Üstelik 1981'den çok farklıdır. Başka amaçları vardır. Örneğin, dış dünyaya yönelik amaçları vardır. Birinci Kongre bunlarda başarılı olmuştur.

URAS — Burada tekrar sözünüzü kesmek zorunda kaldım. Bu dış dünyaya yöneliklik konusu bolca tartışılıyor. Sayın Celal Bayar bir gazeteciye Atatürk ile ilgili hatıratını naklederken, Birinci Türkiye İktisat Kongresi'nin «dışarıyı etkilemek için düzenlenmiş, gösteri niteliği olan bir kongre olduğunu» vurguladı. Bu daha önce de söylenirdi. Acaba Birinci Kongre'nin gösteri niteliği daha mı ağır basıyordu?

AKAT — Balkan Harbi, ardından Birinci Dünya Savaşı, ardından işgal. Anadolu'nun önemli bir bölümü işgal edilmiş. Yeni bir devlet kurulması söz konusu ve bu dönemde dış dünya ile, özellikle Batı ülkeleri ve İngiltere ile birtakım karmaşık ilişkiler var. Lozan anlaşması imzalanacak, müzakereler devam ediyor. Bunları görmemek, za-

ten Birinci Kongre'yi izlerken olanaksız. Ama bunun ötesinde de, orada çizilen çizginin 7-8 yıl devam ettiğini görüyoruz. Bence belli anlamı olan da bu çizgi. 1923 İktisat Kongresi'nden çıkan nispeten net bir çizgi. Benim edindiğim intiba, İkinci İktisat Kongresi'nde bu kadar net bir çizgi olmadığıdır. Birinci Kongre'de alınan kararlar var. Bence Türk ekonomisinde şimdiye kadar alınan en önemli karar aşarın kaldırılması. Yani devletin tarımı doğrudan vergileyerek sanayileşmekten vaz geçmesi. Bu, «Japonya olmaktan vaz geçmek» demektir. Uzun lafın kisası, böyle kararlar var. Bu kararlar kongrede alınıyor, ondan sonra da uygulanıyor. İkinci İzmir İktisat Kongresi'nde, Türk ekonomisinin önümüzdeki 10 yılında uygulanacak bir çizgi tespit edildiğini ben göremiyorum. Benim edindiğim intiba, son derece genel birtakım sonuçlara ulaşıldığıdır. «Türkiye ihracat yap-sın», «sanayileşsin», «karma ekonomi uygulaması sürsün» gibi; böyle birta-

KEMAL KURDAS
Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu
ES YAYINLARI

1955-1979 yılları arasında Türkiye'nin temel ekonomik sorunları

*** Hatalı tutum ve politikalara doğru cevapların bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

kım genel laflar. Türkiye'nin gündemindeki sorunlara değinilmiyor. Oysa Türkiye'nin gündeminde çok önemli sorunlar var. Bu kongrenin orta vadei sorunlara ışık tuttuğunu sanmıyorum. Kısa vadeli sorunlar. Sayın Manisali söyledi, tartışılmış olabilir. Falan dairedeki memur sorun çıkartıyor, gibi... Doğaldır da... Ama önümüzdeki 7 yıl için, 10 yıl için bir çiz-

Prof Dr. Asaf Savaş AKAT

gi çizilmemiştir. Gündemdeki sorunların gerçekçi ve önceliklere dayalı bir envanterinin dahi çıkartılmadığı kanaatindeyim. O bakımdan benlin kongre ile ilgili genel değerlendirmem biraz olumsuz. Sorunlara bu kadar genel bir yaklaşım beklemiyordum.

URAS — Sayın Akat, herhangi bir tebliği incelemek fırsatını buldunuz mu?

AKAT — Hayır.

URAS — Kongrenin tebliğleri üniversiteye intikal etmedi mi? Tebliğler, kongreden önce Devlet Planlama Teşkilatı tarafından bastırılmıştı. Acaba bu tebliğler üniversitelere,

sizin bulunduğunuz bölümlere gönderilmedi mi?

AKAT — Hayır, bizim haberimiz olmadı.

URAS — Hiç olmazsa kongreden sonra tebliğlerin üniversitelere dağıtılması ve daha geniş bir tartışma ortamı yaratılmasında yarar görülmez mi?

AKAT — Belki de bir fikir olarak bu düşünülüyor. Fakat şu anda elimizde tebliğler bulunmadığından neler yazıldığını maalesef bilemiyoruz.

MANİSALI — Teknik bir hata olmuş. DPT tebliğlere fiyat bastığı için dağıtmıyorlar. Satamıyorlar da, çünkü satmaya yetkileri yok. İlk gün kongreye gelenlerden alabilenler aldı.

iktisat politikası teknik bir konu değildir

AKAT — Bence, bu tip kongreler eğer bundan sonra da düzenlenecek ise, metodolojik açıdan önemli bir hatanın tekrarlanmaması gerekir. Türkiye'de uzun süredir iktisadi sorunların ve dolayısıyla iktisat politikasının teknik bir konu olduğu kanaatine sahip kesimler var. Ben buna katılmıyorum. İktisat politikası teknik bir konu değildir. Adı üstünde politik bir konudur. İktisat politikası, toplumdaki politik güçlerin yaptıkları politik tercihler çerçevesinde oluşur. Bu hata daha evvel 1960'da da yapıldı. Planlama hadisesine bir teknik olay olarak bakıldı. Planlama ile Türkiye'nin sorunlarının çözüleceği beklentişi vardı. 1971'den sonra gene böyle eğilimler ortaya çıktı. Bu kongreden bir şey çıkamayacağına ilişkin iddiam bu temel yaklaşımdan kaynaklanıyor. İktisat politikaları politik tercihleri yansıtır. Bu tercihler sadece ve sadece politik ortamlarda yapılabilir. Bu po-

litik tercihlere göre teknik düzenlemeler için en kolay yarıdır.

URAS — Sayın Akat, siz de işaret ettiniz. Birinci İktisat Kongresi, herhalde İkinci İktisat Kongresi'nden daha kısa bir sürede hazırlanmıştı. Birinci İktisat Kongresi belki dışarıya gösteri amacıyla düzenlendi, ama o kongrede alınan kararlar uzun süre Türk ekonomisinin yönünü çizdi. Siz kısa değerlendirmenizde İkinci Kongre'yi gerek hazırlanışı bakımından, gerekse (basına intikal ettiği kadari ile) içeriği bakımından tenkit ediyorsunuz. Kongreye getirilen ve tartışılan tebliğlerin iyi veya kötü yönleri ile şu veya bu şekilde Türk ekonomisini ve ekonomik politika kararlarını önümüzdeki yıllarda etkileme olasılığı yok mu? Bu konuda bir endişeniz var mı? Yoksa iyimser bir beklenti içinde misiniz?

AKAT — Tebliğleri görmediğim için bir şey söyleyemem. Yalnız bu soruyu başka bir yaklaşımla cevaplamak istiyorum. Sayın Taner Berksoy arkadaşımızın deyimi ile Türk ekonomisinin bundan evvel 30 yıllık bir rasgele sanayileşmesi var. Bu rasgele sanayileşme politikasından herhangi bir ayrılma emaresine ben rastlamadım. Yani bu rasgelelik devam edecek.

URAS — «Rasgele sanayileşme»den söz edildi. Bu konuda Sayın Kuşçulu'nun görüşlerini rica edeceğim. Bu arada ben bir noktaya değinmek istiyorum. Türkiye'de son günlerde yapısal değişim tartışmalarının tekrar gündeme geldiğini görüyoruz. Siz bu rasgele sanayileşmeden yapısal değişime, yani bilinçli sanayileşmeye yönelmeyi mümkün görüyor musunuz? Bunun ekonomi - politigi nasıl olacak?

AKAT — Tabii ki buna inanmak isterim. Türkiye'nin sanayileşme stratejisinin birtakım sorunları çözecek şekilde, amaçla tutarlı iktisat politi-

kaları üretecek biçimde olması gerekir. Sanıyorum ki önemli sorunlarımızdan biri şudur: Geçtiğimiz 10 yıl içinde amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak araçlar arasında da saçmalık düzeyine ulaşacak boyutlarda ve sık sık kopukluklar oldu. Yapısal değişime yöneldiğimizize inanmak isterim. Dediğim gibi, tebliğleri okumak imkânını bulduktan sonra belki kanaatimi değiştirebilirim. Ama şu anda böyle bir şey görmüyorum.

URAS — Sayın Kuşçulu, siz ticaret ve sanayi aleminin içinde bir kişisiniz. Sayın Akat iki konuyu tartışmaya getirdi. Birincisi, Türk ekonomisine yön vermek teknik bir sorun olmaktan öte politik bir tercihtir, dedi. Bu konuda görüşünüzü rica edeceğim. İkincisi, bu politik tercih, yani ekonomi politikası tercihi içinde, eleştirilerine rağmen Sayın Akat'ın da kabul ettiği yapısal değişimi, diğer bir deyişle yapısal değişime yönelik bir ekonomik politikayı siz mümkün görüyor musunuz?

sanayinin yapısı ve darboğazlar

KUŞÇULU — Sayın Akat'la bir konuda tartışmak isterim. Doğrudan bugünkü oturum ile ilgili değil, ama önemli bir konu. Bir kere 24 Ocak kararlarına katılmadığını, daha iyi bir uygulama metodu olabileceğini ifade ettiler. Hepimizin Türkiye'nin sanayileşmesi, kalkınması, büyümesi tartışılırken zaman zaman gündeme getirdiğimiz husus şudur: «Türkiye çarpık bir sanayileşme yapmıştır. Bugünkü şartlar içerisinde Türkiye bunu düzeltmeden kalkınmasını da, gelişmesini de sürdüremez. Hatta bu döviz darboğazından çıkması da mümkün değildir.» Birtakım değişik tartışmalar yapıyor. Hattızatında hatalı da olsa benim gördüğüm kadarı ile Türkiye-

nin bugünkü yapısıyla, Orta Doğu'nun değişen şartları içerisinde şanslı bir sanayileşme modeli uyguladığı ortaya çıkıyor. Birçoğu; «Efendim, ağır sanayi yatırımı yapalım. Başka türlü kalkınmamızı gerçekleştiremeyiz.» diyor. Şimdi geriye baktığımız zaman, şunu görüyoruz. Makinalar yapan fabrikalar kurmak tercihini seçse idik, şu anda mallarımızı Orta Doğu'da satış imkânımız olamayacaktı. Bugün Orta Doğu'dan gelen talepler, bizim daha ziyade dayanıklı tüketim mallarına, gıda sektörüne ve tekstil sektörüne oluyor. Hiçbir kişi gelip de, «Bana petro-kimya fabrikası kur.» demiyor. Ya da «Demir-çelik fabrikası kur.» demiyor. Zaten bunları talep etseler de, benim gerçekleştirmek için gerekli teknoloji yok. Bu teknolojik gelişmenin pek kısa zamanda sağlanması da mümkün değil. Çünkü, araştırma ve geliştirme masrafları büyük paralar tutuyor. Dolayısıyla ben şu kanaattayım ki, biz tesadüfen de olsa birbirini tamamlayan sanayiler kurmuşuz. Bu sanayie dayalı olarak da Orta Doğu ile ilişkiler içerisine girmiş bulunuyoruz. Bu açıdan sanayileşmede tercihimizin tenkit edilecek bir yanını bulamıyorum.

URAS — Sayın Kuşçulu, siz bugüne kadarki sanayileşme modelini genel olarak olumlu değerlendiriyorsunuz. Fakat gene de; «Yapısal değişim ihtiyacına iştirak ediyorum.» diyorsunuz. Mevcut sanayi yapısı iyi ise, sizin görüşünüze göre yapısal değişim nedir?

KUŞÇULU — Ana hedef, evvelâ ülkenin kalkınması, fertlerin daha iyi bir yaşama kavuşmasıdır. Amaç odur. Geri kalanlar bence araçtır. Burada tercih olarak eğer biz belirli bir hedefi tercih etmiş isek, ki bunu planlarla çizmiş durumdayız, bunun araçları olarak muhtelif tercihleri yapabiliriz. Burada belki şu söylenebilir: Bugün uygulanan ekonomi politikasında bir-

takım toplumsal güçlükler bizi beklemektedir. İşsizlik oranı artacaktır. Yatırım oranı düşmüştür. İşte bunun gibi konuları gündeme getirmek mümkündür. Ama bir de gerçeklere bakmak lazım. Türkiye'nin 45 milyon nüfusu var. Sadece 4,5 milyar dolarlık ihracat yapabiliyor. Sanayi ihracatı 2 milyar dolara daha yeni çıkabildi. Vaktiyle ihmal etmiş olduğumuz bir konu gündeme yeni gelmiş bir durumda. Biz dış yardımla ve dış kredi ile bu işi yürütebileceğimizi zannetmişiz. Mesela, bugün siz fabrika kursanız nasıl çalıştıracaksınız? İki darboğazınız var. Birincisi elektrik enerjisi. Vaktiyle ihmal edilmiş bir konu. Veya zamanında gerçekleştirilememiş bir konu. Sanayi % 56 kapasite ile çalışıyor. % 80, % 90, % 100 oranı ile çalışanlar da var; ama ortalamasını aldığımız zaman % 56'yı buluyoruz. O halde evvela bu rakamı artırmanız lazım. Bunun için de enerji ihtiyacınızı karşılamamız gerek. Enerji Bakanı, talebi karşılayabilecek enerji üretiminin ancak 1985 yılında mümkün olabileceğini söylüyor. İkincisi, döviz darboğazı. Bugünkü kurulu kapasiteyi çalıştırmaya kalksak, girdi ihtiyacının döviz karşılığı en az 15 milyar dolar. O halde Kristof Kolomb'un bu yumurtasını nasıl dik oturtacağız? Meseleye bu yönden baktığımız zaman, belki tercihimiz belirli oranda işsizlik olarak çıkacaktır. Ama öbür taraftan enflasyonu önlemek mümkün olabilecektir. Bu, politik bir tercihtir. Ona katılıyorum. Yani; «İşsizlik mi, enflasyon mu?» konusunda politik bir tercih...

URAS — Sayın Akat ekonomi politikasından söz etti. Türkiye'de planlamanın, teknik bir planlamanın başarı sağlayamayacağını vurguladı. Sayın Kuşçulu enerji konusundaki hatalardan, döviz darboğazından söz ediyor. Yanılmıyorsam, Birinci Beş Yıllık Plan'ı hazırlayanlar, İkinci Plan dönemi sonunda Türkiye'nin dövizde

kendi kendine yeterliliğe kavuşmasını öngörüyorlardı. Gene Planlama, enerji yetersizliğini tahmin edememiştir. Şimdi burada iki çelişki ortaya çıkıyor. Türkiye bir planlama tecrübesi geçirdi. Bu planlı dönem içinde sorumlular, sanayideki yapısal savrukluklar bir yana, enerji gibi, döviz gibi temel konularda Türkiye'nin bir darboğaza koşarak girdiğini göremediler. Şimdi ise tam tersine Planlama'nın tamamen bir kenara itildiği görülüyor. Bugünlerdeki politikamız tamamen güncel sorunlara dönük olarak yürütülüyor. Planlama Teşkilatı'na eski önem verilmiyor. Sayın Kuşçulu, bu darboğazları da yaşamış bir iş adamı olarak, planlama ile çözülemeyen sorunların günlük kararlarla çözülebileceğine inanıyor musunuz?

planlar mı hatalı yoksa uygulayanlar mı?

KUŞÇULU — Sayın Uras, müsaade ederseniz ben bu sorunuza şöyle bir cevap vermek istiyorum: Acaba planlar mı yanlıştı, yoksa uygulayanlar mı plandan saptılar? Mesele oradadır. 1971'den bugüne kadar tam 11 hükümet değişti. Bunların hangisi plana sadık kalabildi? Ortalamasını alırsanız, nerdeyse seneye bir hükümet düşüyor. O halde bence hata, planda değil, planı uygulayanlardadır. Plan, bazan politik amaçlarla bir tarafa bırakılmıştır veya politik amaçlara yönlendirilmiştir. Bir ara bir Başbakan yardımcımız kalktı her şehirde bir yaygın sanayileşme modeli benimsedi. Bacaları diktiler, hepsi orada kaldı. Bu şekilde israflara gitmeseydik, KİT'leri büyütmeseydik, SAN'ları kurmasaydık, kit kaynakları planın gösterdiği hedefte kullanmış olsa idik, zannediyorum biz bu darboğaza girmezdik.

URAS — Sayın Manisalı, Sayın Akat'ın görüşlerini nasıl değerlendiriyor-

yorsunuz? Ekonomide politik tercihin ağırlığı önemli mi?

MANİSALI — Ekonomi politikaları ilgilendiren politik tercihleri hükümetler yapmaz, kişiler yapmaz. Bu politika toplumun değişik kesimlerinin tercihlerini yansıtır. En azından İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar Türkiye'nin izlediği bir çizgi var. Bu çizgi içinde ekonomik kalkınmaya bakış açısı esas itibarıyla «piyasa ekonomisi ağırlıklı» bir biçimde ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkilerimizi sürdürdüğümüz kuruluşların nitelikleri gözönünde tutulduğunda bu tercihin yapıldığı ortaya çıkar. Başbakanlar, bakanlar bunu belki açık olarak söylememişlerdir; ama toplumun değişik kurumları tarafından bu aşağı yukarı bu yönde götürülmüştür. İkinci Türkiye İktisat Kongresi'nde bu tercihler veri olarak kabul edilmiş ve bunun altı büyük ölçüde teknik açıdan doldurulmuştur. Mesela, dış ekonomik ilişkiler nasıl olsun? Türk parası kovertibl hale getirilsin mi, getirilmesin mi? Bu konu Türkiye'de incelenebilir, Macaristan'da da incelenebilir. Ama temel ekonomik konuların Türkiye'de inceleniş biçimi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar olagelen tercihlerin doğrultusunda ortaya çıkıyor. Yukarıdaki politiklar, üç aşağı beş yukarı açıklığa kavuşmuştur zaten.

URAS — Sayın Manisalı, kongrenin konvertibilite konusundaki tartışmalarından sonra bir mesaj verilebilmiş midir?

MANİSALI — Evet, mesaj verilmiştir.

URAS — Türkiye konvertibiliteye gitsin veya gitmesin, ya da şu kadar sürede gitsin gibi...

MANİSALI — Mesaj verilmiştir. Üstelik çok enteresan bazı konularda kavram olarak anlaşamadığı halde, ortak nokta bulunmadığı halde, ki-

şiler veya temsilciler birbirlerini anlamadıkları halde, görüş birliği ortaya çıkmıştır. Mesela bazı tartışmacılar karma ekonomiyi savunmuştur. Ama karma ekonomiden ne istediklerini açıkça ortaya koyamamışlardır. Sloganlar olarak ortaya koymuşlardır. Onun içinde müdahaleciliğin oranı nedir? Ben bunu göremedim. Öte yanda piyasa ekonomisi ağırlıklı bir

Prof. Dr. Erol MANİSALI

karma ekonomi isteyenler vardır. Her iki grup da teknik açıdan; «Dışa açılmada Türk parasının uzun dönemde konvertibl hale getirilmesi için her türlü önlem alınmalıdır.» görüşünü benimsemiş. «Politikalar o yönde çizilmelidir.» diye bir nokta birleşmişlerdir. Bununla beraber, karma ekonomiyi savunuların fikirlerinin berrak olup olmadığı konusunda bir tereddütüm var.

AKAT — Size bir sorum var Sayın Manisalı. Konvertibilitiyi savunanlar ve piyasa mekanizmasını savunanlar, ithalat yasaklarının derhal kaldırılmasını da savunuyorlar mı?

MANİSALI — Savunuyorlar.

URAS — Bu yönde çalışmalar olduğu söyleniyor.

AKAT — Sayın Manisalı'nın açıklamalarının bir noktasına temas etmek istiyorum. «Karma ekonomide» dedi. Ama bunun tek ve berrak bir tarifi yok.

MANİSALI — Yok demedim; genelinde var.. Ama İzmir'de fikirlerini müdafaa edenlerin bazıları bunu açık olarak ortaya koymadılar.

KUŞÇULU — Sayın Başbakan kapanış konuşmasında bunu fevkalade net ve berrak olarak açıkladı. «Kişinin ve kuruluşların yapamadığı noktada devlet yapar, özel girişime de öncelik verir.» dedi. Karma ekonominin açık tarifi budur.

karma ekonomi ve 24 ocak kararları

AKAT — Yalnız benim anlamadığım bir şey var. Aşağı yukarı bunlar 30 senedir tartışılan konular. Yani bu kongreden sonra neyin değiştiğini anlamakta ben zorluk çekiyorum. Türkiye'de 1930'lar da dahil olmak üzere, hiç bir zaman bu tarifen dışında devletçilik uygulanmadı. Zaten uygulansaydı şaşırırdık. O zaman özel teşebbüs bu ölçüde büyüyemezdi. Sürekli devlet tarafından engellenmesi söz konusu olsaydı, özel sektör bu noktaya nasıl gelirdi? Yani iyi kötü bir teşvikler sistemi olmuştur. Bunlar bilinçli teşvikler olabilir, veya enflasyon gibi bilinçsiz ve anlaşılamayan bir teşvik sistemi sermaye birikimini sağlayabilir. Yani bunlar zaten vardı. 24 Ocak kararları yapısal değişik bir boyutu olarak sunuluyor. 24 Ocak kararlarının iki boyutu var. Belki buradan bir anlaşmazlığımız çıkıyor. 24 Ocak'dan bu yana uygulanan bir makro politikalar kümesi var. Uygulanan bu makro politikalar kümesinin doğru

olduğu yönünde beni ikna edebilmek gerçekten çok zor. Uygulanan makro politikalar kümesinin ben bütünü ile yanlış olduğunu düşünüyorum. Onun dışında bir de, 24 Ocak'dan önce uygulanan ne olduğu belirsiz bir kaynak dağılımı mekanizmasından vaz geçip, piyasa mekanizmasını kaynak dağılımında kullanmak kuralı var. Ben buna katılıyorum. Buna galiba 24 Ocak öncesi politikalarını uygulayanlar da katılıyorlar. Yalnız bu demek değildir ki, 24 Ocak'dan bu yana uygulanan bir de makro politika mevcuttur. Bugün uygulanan politikanın dayanağı olan, yarınımızın da ne olacağını belirleyen bir makro politika yok. Bu bakımdan 24 Ocak kararlarını bir bütün olarak almak zorundayız. Ya yandaş çıkacağız, ya da karşı çıkacağız.

MANİSALI — Karma ekonomi ilkeleri kamu kesimi için söz konusudur. Fakat bu ilkelere özel kesim için ve özel kesimin uzantısı olarak ekonominin bütünü için kapalı bir ekonomi modelinin dar çerçevesi içinde, bürokrasinin subjektif müdahalelerine açık, rant yaratan bir biçimde uygulanmıştır. Yani piyasa fiyatları, nispi fiyat yapısındaki değişmeler, kaynak dağılımında bir gösterge olmamıştır. Ama diyeceksiniz ki, bugün kaynakların şu kadarı özel sektörün elindedir. Şu konularda faaliyet gösteriyor. Bu kadarı devletin elindedir. Madem ki beraber faaliyet gösteriyorlar, işte size karma ekonomi.

AKAT — 1960'lar için de bunu söyleyebilir misiniz?

MANİSALI — Fazlası ile söylerim. Planlama uygulaması açısından söyleyirim. İşin içine o zamanlar politik uzantı daha bu boyutu ile girmemişti. Türkiye'nin ekonomisine yön verenler, ideolojik sebeplerle piyasa ekonomisine hiç inanmayan bir kesim, piyasa ekonomisini bir araç olarak kullanmak durumuna gelmiştir.

Yani inanmadığı bir aracı kullanma durumuna gelmiştir ki...

URAS — Müsaade eder misiniz Sayın Manisalı... Burada kaynakların etkin şekilde dağılımı konusunda fikir birliği içindeyiz. Şimdi Türkiye'nin bir sorunu var. Türkiye kapalı bir ekonomi içinde yaşıyor. Türkiye'nin kapalı ekonomi boyutlarını aşabilecek gücü olmadığı müddetçe, tam anlamıyla serbest piyasa ekonomisinden söz etmek imkânsız. Çünkü o zaman dıştan içeriye kaynak akıyor. Yani siz hep kendi içinizde ve koruma duvarları arkasında kalıyorsunuz. Fakat biraz önce Sayın Kuşçulu yeni bir eğilim olduğunu ve bu himaye tedbirlerinin bertaraf edileceğini söyledi. Himaye tedbirlerinin bertaraf edilmesine paralel olarak da Sayın Manisalı konvertibiliteye doğru yönelinebileceğini ileri sürdü. Türkiye bir döviz darboğazı içinde. Bu döviz darboğazına rağmen acaba himaye duvarlarını kısa sürede bertaraf edebilecek miyiz? Sayın Akat'ın belirttiği gibi, himaye duvarları kaynakların en etkin dağılımını engelleyen birinci faktör. Bunu yapamadıktan sonra diğerleri devreye giremiyor. Piyasa mekanizması işleyemiyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz. Sayın Kuşçulu?

KUŞÇULU — Söyledikleriniz doğru. Ancak hemen şunu düşünmek zorundayız. Pek iyi, mademki darboğazdayız, vazgeçelim müdahaleci ekonomiye mi gidelim? 1978 - 1979 yıllarında çift fiyat uygulaması vardı. Tekrar o günlere mi dönelim?

piyasa ekonomisi ve yabancı sermaye

URAS — Sayın Kuşçulu, benim sorum mevcut model içinde yeni arayış idi. Bu model içinde neler yapabiliriz? Mesele hep yeni modeller peşinden koşmak değil. Acaba biz hata-

larımızı nasıl düzeltebiliriz. Ben o yönde bir arayış içindeyim.

KUŞÇULU — Karma ekonomi ile ilgili olarak, Sayın Manisalı'nın ifade ettiği gibi, Türkiye tam manası ile karma ekonominin tatbikini yapmış değil Sayın Uras. Siz bunu çok daha iyi bileceksiniz. Türkiye'de bir yabancı sermaye kanunu var. Belirli bir zihniyet 6224 sayılı gerçekte liberal olan kanunun çalışmasını engelliyor. Ne zamana kadar? 24 Ocak kararlarına kadar. Çerçeve kararname çıktı. Bürokrasinin elinden o iş alındıktan sonra, şimdi (gerçi büyük bir kısmı garantisiz ticari borçlardan yapılıyor ama) bir yatırım başladı. Yabancı sermaye akımı başladı.

URAS — Kaç para geldi Türkiye'ye? Taze para geliyor mu?

KUŞÇULU — 240 milyon dolar geldi. 80 milyon doları garantisiz ticari borçlardan, gerisi taze para.

URAS — Sayın Kuşçulu, kanımca bir yanlış hatırlama var. Son verilen izinlerin % 80'i garantisiz borçlarla ilgilidir. Gerçekten yeni yatırım yapıyor mu?

KUŞÇULU — Yapılıyor. Zaten nereye yatırım yapacaksınız? Benim kanaatim şu : Biz biraz daha bu sıkıntıları çekeceğiz. Ama bundan sonra, (1976'da Arjantin'de olan olay gibi) öyle zannediyorum ki, bu yüksek faizler, bu ekonomik politikalar sayesinde Türkiye'ye para akımı başlayacaktır. Siz ancak o zaman aşacaksınız bu darboğazı. Bugün ne yapıldı buğdayda? Piyasa ekonomisini temin etmek için bir ithal kapısı açıldı. Buğday şu anda 22,5 liraya geriledi. Neden geriledi? Ayçiçeği parasını hükümet ödemeyince, bu sefer buğday çıktı piyasaya. Satılmaya başladı. Yani mümkün olduğu kadar piyasa ekonomisini uygulamak yolunda birtakım yeni tedbirler alınıyor. Bu tedbirler tamamlandığı zaman, ben öyle inani-

yorum ki, piyasa ekonomisi çalışacak. Ama bugün için neden çalışıyor? Talep düştüğü için çalışıyor. Talep düşmemiş olsa idi, çalışması mümkün değildi. Ayrıca arkadan piyasa ekonomisini koruyucu başka tedbirler gelecek. İzmir İktisat Kongresi'nde bu konuda Sayın Özsunay tarafından bir bildiri verildi. Yasalar müsait değil. Bankalar birleşiyor, «centilmen anlaşması» yapıyor. Ondan sonra da, piyasa ekonomisi işlemiyor, diyorsunuz. Piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarını gideremediğiniz sürece, uygulandı demek mümkün değil. Ama bunu bir günde gideremezsiniz. Hâlâ bürokrasiye direniş var. Hâlâ birtakım oyunlar var.

URAS — Biraz önce belirttiğiniz gibi, örneğin buğday ithaline devletin müdahalesi, devletin ayçiçeği destekleme alımını durdurması, devletin hâlâ daha serbest piyasa ekonomisi dışında etkili bir müdahale aracını kullanmak zorunda kaldığını ortaya koymuyor mu?

MANİSALI — Bugün AET politikasına baktığımız zaman, sanayi ile tarımın farklı tutulduğu görülür. Piyasa ekonomisi dediğimiz şey sanayide ve hizmetler kesiminde uygulanır. Fakat tarım kesiminde, yapısal farklılıklar dolayısıyla, bunu siz devletin müdahalesi ile uydurursunuz. Yöntem olarak... Tarımda devletin müdahalesi gerek. Piyasa ekonomisini işletmek için gerek. Çünkü elastikiyetler farklı. Yeni fiyatlar karşısındaki duyarlılıkları bir sene ara ile ortaya çıkıyor. Devlet olarak şu veya bu biçimde bunun düzeltilmesi şart.

türkiye büyümeye
devam edecek mi?

URAS — Şimdi tekrar İkinci İktisat kongresine dönelim. Müsaade

ederseniz, Sayın Akat değerlendirmelerini bitirsin.

AKAT — Bence çok daha önemli sorunlar var. Türkiye büyümeye devam edecek mi? Piyasa ekonomisi uygulamayı büyüyemeyen ülkeler var. Bir tane, iki tane değil, birçok. En büyük örneği İngiltere'dir. İkinci Dünya Savaşı dışında İngiltere sürekli olarak serbest piyasa ekonomisi uygulamıştır. Ama İngiltere büyümüyor. Başka bir örnek olarak Arjantin var. Piyasa ekonomisini tarihinin önemli bölümünde uygulamış, ama hiç bir zaman büyüme hızı % 2 - 3'ü doğru dü-rüst geçememiş. Türkiye piyasa ekonomisine döner. Dönemez diyemeyeceğim. Eskiden de bir ara piyasa ekonomisindeymiş. Sonra karma ekonomiye geçmiş. Şimdi tekrar piyasa ekonomisine geçiyor. Biz, büyümeyi sağlayabilmek için, başka şeyleri de görmüşmeliyiz. Piyasa ekonomisinin tek başına büyümeyi sağladığını hiç bir iktisatçı ileri süremez. Çünkü, böyle bir olay yoktur. Şimdi büyümeyi nasıl sağlayacağız? Büyümeyi ancak yapısal değişikliklerle sağlayabiliriz. İşte benim bu konuda çok ciddi şüphelerim var. Bence 24 Ocak kararları bütünü ile değerlendirildiğinde, Türk ekonomisinin tekrar büyümesini sağlayacak yapısal değişiklikler getirmemektedir. Dolayısıyla Türkiye piyasa ekonomisine geçer, ama sıfır büyümede bir piyasa mekanizmasına geçer.

KUŞÇULU — Burada ben bir soru sorabilir miyim Sayın Uras? Sayın Akat, büyümenin araçları nedir?

AKAT — İşte bu sorunuz benim İkinci İktisat Kongresi'nin gündeminde görmek istediğim şey idi. Yani milli gelirin belli bir ölçüde artması ve adil biçimde dağıtılması. Şimdi adil biçimde dağılmasını bir yana bıraktım. O da benim politik dediğim, teknik olmayan bir sorun. Çok önemli başka sorunları var Türkiye'nin. Türkiye 30 yıldır tasarruf yapamayan, ta-

sarruf yapmamakta ısrar eden ve dış tasarruflarla ancak yatırım yapan bir ülke. Şimdi bakıyorum, önerilen iktisat politikaları Türkiye'nin tasarruf oranında ciddi artışlara yol açacak nitelikte. Ancak bu bir konjonktür sorununu da beraberinde getiriyor. Sadece tasarruf eğilimini artırmak yetmez. Amerika'da tasarruf eğilimi çok yüksek olduğundan, sık sık büyük buhranlar ortaya çıkıyor. Eğer fazla tasarruf yaparsanız, buhran da olur. İktisadın Keynesyen mekanizmalarıdır. Hem Keynesin tuzağına düşmeyeceksiniz, hem tasarrufu arttıracaksınız. Ortada ciddi bir sorun vardır. Doğrusu ya, ben kongrede bunlarla ilgili tartışmalar yapıldığına ve önemli kararlar alındığına dair bir intiba edinemedim.

Bir diğer çok önemli sorunu vardır Türkiye'nin: Tarım sektörü... Tarım sektörü ülkede çok büyük bir dönüşümün eşğine gelmiştir. Bu büyük dönüşümün nasıl yapılacağı, hangi yöntemlerin kullanılacağı, gene İkinci İktisat Kongresi'nde ele alınamadı. Biz tasarruf etmeyeceğiz, başkaları bizim için tasarruf edecek, biz onları yatırıp da büyüyeceğiz. Böyle bir macera romanı herhalde artık Türkiye için bitmiştir.

KUŞÇULU — İkinci Kalkınma Planı döneminde tasarruflar % 28'e doğru çıktı, diye bir rakam hafızamda kalmış. Çünkü istikrarlı bir gidiş vardı. Ne zaman ki Türkiye enflasyonist döneme girdi, o zaman tasarruflar da geriledi. Geçen sene tasarruf oranı % 8,5'a kadar düştü. O halde evvela bu istikrarlı politikayı getirmemiz lazım ki, iç tasarrufu artırabilirsiniz. Onu getirdikten sonra dış kredi itibarınız artar ve dıştaki kaynaklardan da yararlanabilirsiniz.

Kongreyi açış konuşmasında Sayın Devlet Başkanımız hassasiyetle tarımın sorunları üzerinde durdu. Dicle/Fırat Projesi'nin kısa zamanda ger-

çekleştirilmesi gibi konular gündeme getirildi.

Öte yandan dışa açılmak çok önemli bir gelişmedir. Sanayi kesiminde herkes genelde artık bunu benimsemiş. Ama geç benimsedi. Yalnız şunu yapamadı bizim sanayicimiz: Bu politikalar uygulanmaya başladığı günün ertesi günü, deflasyonist bir ekonomide nasıl hareket edileceğini tespit edemedi. Bugün onun sıkıntısı çekiliyor. Para-kredide çekiliyor, üretimde çekiliyor, ihracatta çekiliyor. Ama bunu hallettiğimiz zaman, ben Türkiye'nin eski büyüme hızlarına doğru yükseleceğine inanıyorum. Niçin olmasın? Türkiye neden bir Güney Kore ya da Tayland kadar olmasın? Türkiye'nin nesi noksan ki? Mesela, alın Güney Kore'yi, nesi var? Bomboş bir yer, bir şeyi yok. Benim şahsi kanaatim, eski büyüme hızları, şu andaki sıkıntılı geçiş döneminin istikrara dönüşmesi ile tekrar gerçekleşecektir. Çünkü ben Türkiye'nin coğrafi konumu bakımından, yer altı zenginlikleri ve yer üstü turistik imkânları bakımından, potansiyelinin çok büyük olduğuna inanıyorum. Biz kendi tasarrufumuzdan yapamadığımızı, yabancı sermayeyi çeker isek. Türkiye'ye güven ve itimadı sağlayarak yabancı sermaye gelişini biraz daha teşvik edersek; inanıyorum ki, böyle bir ülkede kalkınma çok yükseklere çıkabilir. Sizlere göre ben iyimserim.

URAS — Sayın Manisalı, biz burada daha çok kalkınma meselelerini, özel sektörün ve müteşebbisin sorunlarını tartışmaya başladık. İki değişik konuda sizin gözleminizi rica edeceğim. Türkiye'nin sosyal meseleleri ve istihdam sorunu İkinci İktisat Kongresi'nde acaba yeterince ele alınmış mıdır? Her ne kadar aramızda bir sosyolog ve bir işçi temsilcisi yoksa da, siz bir üniversite öğretim üyesi olarak, kongreye katılan bir kişi ola-

rak, izlenimlerinizi lütfen ortaya koyar mısınız?

İşsizlik sigortası ve sosyal güvenlik kurumlarının bütünleşmesi

MANİSALI — Sosyal komitede bulunmadım. Bilindiği gibi 7 komisyon vardı. Fakat sosyal komisyona katılan bazı üniversite içi ve üniversite dışı üyelerle kongre dışında görüşme fırsatım oldu. Ancak bu yoldan edindiğim izlenimler çerçevesinde bir değerlendirme yapabilirim. Konular üç aşağı beş yukarı enine boyuna incelenmiştir. İncelemeler daha çok envanter çalışmaları ve ileriye yönelik genel politik tercihler üzerinedir. Önümüzdeki yıllarda, yahut 2000 yılına kadar, Türkiye'de sosyal, politik ve ekonomik istikrar sacayağının birlikte yürütülmesi sorununun ağırlık taşıdığını görüyoruz. Yani ekonomik istikrara bağlı olarak, sosyal huzur ve istikrar da sağlanmalıdır. Bu uyum içinde gitmek zorundadır Türkiye... Bu uyum içinde gidemezse büyümesi de, bölüşümü de zarar görür. Politik durumda buna uyum göstermek zorundadır.

URAS — Dışarıdan izleyen bir aydın kişi olarak, sizin izleniminiz nedir Sayın Akat? Acaba Türkiye'de istihdam sorunları ve sosyal sorunlar kongrede yeterince ele alınabilmiş, yahut bu sorunlar üzerindeki tartışmalar yeterince yankı görebilmiş midir?

AKAT — Basına yansıdığı kadar, ben bir şey göremedim. İşsizlik sigortası, yanılmıyorsam tartışıldı. Ben uzun süredir kendi hesabıma işsizlik sigortasını önerdiğim ve savunduğum için buna sevindim. İşsizlik sigortası daha önceden gündeme gelmesi gereken bir olaydı. Tartışılması yararlı olmuştur. Tabii bu işsizliğin çözümü değil. Ama

hiç olmazsa işsizlikle ilgili sorunlardan bir kısmına iyi kötü bir çözüm getiriyor. Bugün olduğu gibi bir deflasyonist konjonktürde işsizlik sigortası gerçekten önem kazanıyor. Bunu vurgulamak lazım.

Ayrıca sosyal mevzuatın, sosyal güvenlik kurumlarının bütünleşmesi yolunda talepler oldu. Galiba hükümetin de çalışmaları var. Bunları da desteklemek olanaksızdır. Bunların gündeme gelmesi yararlıdır. İndekslemeyle ilgili bir şeyler aradım. Fakat ben göremedim. İkinci İktisat Kongresi'nden indeksleme konusunun işlenmesini bekledim. Türkiye hızlı enflasyon dönemi geçirdi. Enflasyon gerçi azaldı, ama devam ediyor. Hiç olmazsa bazı küçük gelirlerin indekslenmesi herhalde yararlı bir şey olacak. Türkiye'de klasik iktisat politikalarıyla ulaşamadığımız, gelir bölüşümünün en altında kalan insanlar var. Yani ücretleri yükselttiğiniz zaman, bu politika işsizleri etkilemiyor. Taban fiyatlarını yükselttiğiniz zaman, bu politika, ürünün cüzi bir kısmını piyasaya satan insanı etkilemiyor. Bu ülkede, klasik iktisat politikaları ile ulaşamadığımız bir zümre var. İşin toplumsal yanına bakarsak, gelir bölüşümü açısından bir sorun var burada... Klasik iktisat politikaları ile ulaşamadığımız insanlara, şimdiye kadar yapıldığı gibi, «yok muamelesi» mi yapacağız? Bunlar önemli sorunlardır. Tarım ile çok yakından ilgilidir. Çünkü bunların önemli bir kesimi kentlerde değil, kırsal yörelerde yaşamaktadır.

URAS — Sayın Akat, gelir bölüşümü ile ilgili...

gelir bölüşümü, üretim ve bankacılık kesimi

AKAT — Gelir bölüşümünün bir de konjonktür boyutu var. Türkiye'de gelir bölüşümü bozuldukça Türk

sanayiinin krizi ve onunla beraber Türk ekonomisinin krizi de derinleşecektir. Bu kaçınılmaz bir şeydir. Çünkü fiilen Türkiye'de üretilen malların en çok hadi hadi % 10'u % 15'i dış ticarete konu olan mallardır. % 85'i içeride tüketilecek mallardır. Ben bugün sadece ithalat muhtevası yüksek malların tüketimini kesmedim. Aynı zamanda yerli muhtevası % 100 olan mallarda da tüketimimi kestim. Görüldüğü kadar önümüzdeki dönemde de kesmeye devam edeceğim. Bunların üreticilerinin ne durumda olduklarını da merak ediyorum. Üstelik her geçen gün ne yapacaklarını daha fazla merak ediyorum. Gelir bölüşümünün son 3-4 yıldaki hızlı bozulmasının konjonktürel etkisinin nasıl çözümleneceği hiç tartışılmıyor.

URAS — Sayın Kuşçulu, siz banka sektörüne, eskiden beri, banka sektörünün dışından ilgi duyan bir kişisiniz. İkinci İktisat Kongresi, acaba bankacılık kesiminde ilgi uyandırabilecek birtakım yeni kararlara yahut tartışmalara imkân verdi mi?

KUŞÇULU — Sayın Uras, ben de Sayın Manısalı gibi tek bir komisyona katıldığım için size ne evet ne de hayır diyebileceğim. Ben İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı olarak üyelerimizin menfaatlerini korumak için banka kesimine ilgi duyuyorum. Bizim üyelerimizin kredi imkânı fevkalade dardır. Esnafın «kooperatifi» vardır, kredi alır. Sanayicinin büyük bankalardan kredi almak imkânı vardır. Ama bizim tüccar bu konuda horlanmıştı. Biz konuya bu açıdan yaklaşmıştık. 1978 yılında banka kurmak için bir girişimimiz oldu. O zamandan beri bu girişimimize cevap alamamıştık. Ama son aldığımız mesaj şudur: Banka kesimine giriş açılıyor. Ama bu karar İkinci İktisat Kongresi'nden önce mi alındı, sonra mı alındı, onu bilemiyorum. Fakat bana gelen haberlere göre, 18 şubeli bir banka için 4 milyar

asgari sermaye şartı ile banka kurulmasına izin verilecek. Kredilerin pahalılığı bizim kesimi en çok rahatsız eden olaylardan biri. Bazı arkadaşlarımız; «Banka faizleri dondurulsun, ya da hükümetçe tespit edilsin.» diyorlar. Öbür taraftan ben geçen hafta içinde takriben 6-7 bankanın Genel Müdürü ile görüştim. Hepsinden aldığım izlenim şu : Hâlâ fevkalade aşırı kredi talebi devam ediyor. Şimdi bu aşırı kredi talebi mevcut iken, faizleri ne kadar indirirseniz indiriniz, ne kadar sabit tutmaya çalışırsa-

nız çalışınız, bu muhakkak ikinci bir faiz fiyatı yaratacaktır. Şimdi benim düşüncem bu. Buna rağmen hükümet yeni bir uygulamaya gidiyor. Bilhassa ihracat kredilerindeki % 5 ve % 10 olan mevduat karşılıklarını 5'er puan indirmek suretiyle yeni bir şey getiriyor. Fona ayrılan paralardan bir indirim yapacak.

URAS — Sayın Kuşçulu, Sayın Manisalı, Sayın Akat; tartışmalara katıldığınız için kendi adıma ve Derгимiz adına teşekkürlerimi sunarım.

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır.

HİSARBANK

Müteahhit gibi yapıcıdır

Sanayici gibi planlıdır

İthalatçı gibi bilinçlidir

İhracatçı gibi girişkendir

Tüccar gibi yeteneklidir

İşadama gibi müteşebbistir

HİSARBANK

'Kale gibi banka'

Bir Dost Gözüyle TÜRKİYE'NİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

PROF. DR. FRITZ NEUMARK

BÜYÜK bir grubun öncüleri olarak tanımlanabilecek takriben bir düzine arkadaşım, takriben 50 yıl önce Türk topraklarına ayak bastığımızda bizim için uzun bir süre çalışma ortamı oluşturacak bu ülkenin durumu ve koşulları tamamen yabancıydı. «Silâh arkadaşlığı» denen ve Birinci Dünya Savaşı'nda iki ülkeyi birleştirmiş olan bağdan haberimiz var idi; 1919'dan sonra başlayan istiklâl Savaşı hakkında biraz bilgimiz bulunuyordu ve gazetelerde, büyük çapta İslâm diniyle yönetilen Osmanlı İmparatorluğu yerine lâik bir Cumhuriyetin kurulmasını sağlayan Mustafa Kemal'in ismiyle İsmet İnönü gibi bazı arkadaşlarının isimleri zaman zaman görülmüştü.

Biz, Alman Üniversite hocaları, ki bunlara sonradan ekonomi, politika uzmanları ve sanatkârlar da katılmışlardır, gelişimizden hemen sonra 1933 Ekim'inde Cumhuriyetin kuruluşunun 10. yıldönümü kutlama merasimlerini yaşama mutluluğunu elde ettik. Gözlerimizle gördük ki, bu kutlama merasimleri bütün halkı saran bir bayram idi. Halk Almanya'da 3. imparatorlukta olduğu gibi bir Führer'in emri üzerine yemin etmiyor, aksine kendine egemenliği ve bağımsızlığı tekrar iade eden «Gazi» için kendiliğinden bir heyecan gösteriyordu. Resmi kutlama-

lar tabii esas olarak yeni «başşehir»de oluyordu ve ben daha Atatürk'ün yüzünü görmüş değildim. Fakat eski başşehir İstanbul'da da parlak kutlamalar oluyordu, diğer Alman arkadaşlarımla Dışişleri Bakanı Rüşti Aras'ın daveti üzerine gittiğimiz Dolmabahçe Sarayı'ndaki kutlamanın büyüklüğü karşısında heyecanımız büyük idi ve şaşırarak gördük ki salon Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Rusya'nın amblemleri ile süslenmişti (ne de olsa bizler anti-bolşevist politika güden Hitler imparatorluğundan gelmiştik) ve Rusya başında Marşal Worşiloff'un bulunduğu büyük bir delegasyon ile temsil edilmekteydi.

17 yıl süreyle kaldığım Türkiye'de arkadaşlarımla ve işimin tamamiyle unutulmamış olması, sadece eski meslekdaşlarımla ile o zamanki öğrencilerimin zaman zaman yaptıkları ziyaretlerden değil, ayrıca Cumhuriyet Hükümeti'nin beni ve karımı Cumhuriyet'in 50. Kutlama Yıldönümü'ne 1973 yılında bir haftalığına davet etmiş olmasında da kendini göstermektedir. Bu davet bizim için hâlâ zihinlerimizde yaşayan bir hatıradır. Birkaç ay önce de, Atatürk yılı dolayısıyla, çok anlamlı bir gün olan 19 Mayıs'ta bana, Frankfurt'daki Türk Başkonsololuğu'nun teklifiyle bir kutlama - hatıra konuşması yapma şerefi verildi.

Bugün de Türk-Alman Kültür Enstitüsü'nde konuşma fırsatını bulmuş olmam, benim için büyük bir sevinç kaynağıdır. Görevim aslında kolay değil. Çünkü bir taraftan sizlerin en iyi bildiği genel konulardan bahsetmek istemediğim gibi, diğer taraftan da konuşmacının lüzumundan fazla önem verdiği şeyler olarak görülebilecek fazla şahsi şeyleri ön plana almaktan da kaçınmak isterim. Son 10 sene içinde de ülkenizde çok nadir olarak ve kısa sürelerle bulunduğum için ekonomik, finansal ve sosyal gelişmeler hakkında kesin sonuçlara gitmeye kendimi yetkili görmüyorum. Bu nedenle yukarıda söylediğim tehlikeleri minimize etmeye çalışacağım, fakat bunu tam olarak başaramazsam, şimdiden özür dilerim.

Lütfen, konuşma arasında geçen bir noktaya genel olarak değinmemeye izin veriniz.

Bir kişi kendi ülkesine coğrafi, ekonomik ve kültürel olarak komşu bulunan bir ülkeye bile seyahat etse, bu ülkenin yapısal özelliklerini, gelişme seyrini oldukça doğru olarak tahmin etmede zorluk çekecektir. Eğer bu iki ülke coğrafi, iklim ve politik yönden, Anayasa bakımından, ekonomik gelişme derecesi yönünden ve dil ile din bakımından birbirlerinden çok farklı iseler, birbirlerini anlama zorluğu -ceteris paribus- bu ülkede kalma süresindeki azlık ile artar. Doğaldır ki bir turist veya bir diplomat birkaç hafta veya birkaç ay sonra geldiği ülkedeki koşullar hakkında bir fikir oluşturabilir; fakat bu fikirler genellikle yüzeyseldir ve kısmen doğru olmayacaktır. Ben ve diğer göçmen meslekdaşlarım uzun yıllar ülkenizde kalma şansını elde ettiğimiz için, bu tehlike azalmaktadır. Ayrıca, bir yabancı için çok zor olsa da güzel dilinizi öğrenebildiğim için meslekdaşlarımızla, öğrencilerimle ve halkla ilişki kurabildim ve ülkenizin özelliklerinde derinleşme imkânı bulabildim. İki taraf tarafından da

iyi bilinen bir lisan, özellikle diplomatik müzakerelerde, yukarıda gösterdiğim eksikliği gidermede yardımcı olacaktır. Fakat, çok açıklıkla ifade etmek isterim, birkaç Alman Parlamento gazetesi haberlerine, mektuplara dayanarak veya Türkiye'de kaldıkları birkaç günden esinlenerek arzu edilen politik önlemler hakkında konuşabileceklerine inanırlarsa, bu tür (ihtiyatla ifade edilecek olursa) çok aceleci konuşmalar, diğer bir ve daha düşündürücü örnek olan, birçok Amerikalı Senatörün birkaç yıl önce çok karmaşık bir problem olan «Kıbrıs sorununu» bilmeden, Amerikan silah yardımını uzun bir süre durdurmalarına benzer bir problem yaratır.

Bu düşüncelerden belirli, güncel olaylar hakkında şu sonucu çıkarıyorum :

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde geçen acı olaylara dayanarak birçok Türk yabancılara karşı bir güvensizlik duymaktadır. Bu doğru olabilir; fakat her zaman böyle değildir ve karşılıklı anlayış halkın çoğunluğu tarafından tanınırsa, samimi bir güven ve arkadaşlık oluşur. Son söylediğim olgu, özellikle Almanya için geçerlidir ve ben ve benim meslekdaşlarım bundan büyük ölçüde yararlandılar ve bundan ötürü de Cumhuriyete daima müteşekkir olacağız. Ülkelerimiz arasında sıkı bir işbirliğinin zaruri olarak arzu edilen birşey olması gerektiğine inancım tamdır ve bu düşüncede benim şahsi tecrübelerimin iyi ve olumlu olmasının tesirlerini inkâr edemem. Rollerin paylaşılması asla bir taraflı olmamalıdır. Bizim grubumuzdakilerle birlikte ben, Türklere özellikle insanî davranış, politik anlayış ve diğer hususlarda da çok büyük ölçüde müteşekkiriz. Ülkenizin aktüel ekonomik sıkıntılarını çözmeye sadece Alman ve Uluslararası malî yardım değil, aynı zamanda Alman uzmanların müşavirlikleri de yardımcı olabilir. Bu tür «müşavirlik - yardımları» bütün yararını,

ancak usulüne uygun olarak uygulandığı ve Türk uzmanların ilgili ülkede uzun süre kalmaları suretiyle tamamlandığı takdirde gösterecektir.

1933'de ülkenize geldiğimizde aydınların kullandığı başlıca dil Fransızca'dı, bundan sonra gelen İngilizce'nin ise hemen hemen hiçbir rolü yoktu. Bu arada Türkiye Cumhuriyeti'nde olduğu gibi bütün dünyada durum tersine dönmüştür ve birçok bakımdan bu değişikliğe samimi olarak üzülduğümü söyleyemem. Bugün yüksek dereceli devlet memurları ile birçok iş adamınız Alman ilgilileri ile İngilizce dilinde anlaşmaktadır ve bunların sayısı benim İstanbul Üniversitesi'nde ders verdiğim yıllara oranla, büyük bir artış göstermiştir. Bu, geçtiğimiz 40 yıl içinde gerçekleşen kültür alanındaki değişimlere güzel bir örnektir.

Daha anlamlı olan, toplam nüfus içinde okuma - yazma bilmeyenlerin oranının, Atatürk tarafından yapılan reformlar sayesinde oldukça düşmüş (yine de hâlâ oldukça yüksek) olmasıdır. Biz Türkiye'ye geldiğimizde bu oran toplam nüfusun % 90'ı dolayında idi; bugün bu oran yarı - yarıya'nın altına düşmüştür. Bunun anlamı, okuma - yazma bilmemekle işgücünün ortalama vasfı arasında bir ilişki olduğu için, daha da büyüktür. Yazmayı ve okumayı bilme bir modern endüstri toplumu için vazgeçilmez bir şeyse de, bazı sakıncalarının da bulunduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Bununla ilgili olarak şunları söylemek isterim: O zamanlar halkın okuma - yazma bilmemesi sonucu hafızasının çok büyük bir gelişme gösterdiğini tesbit ettiğimde daima şaşırışımdır. Karmaşık yol tanımlamalarının ve bir sürü anlaşmaların ilgili kişiye yazılı talimatlar verilmiş gibi doğru ve tam olarak yapıldığından emin olunabilirdi. Bununla ilgili olarak, ABD'ne eskiden yaptığım bir seyahatte dikkatimi çeken şey, dükkânlardaki satıcıların en basit toplamları, hesap makineleri kullanmaya alıştıkları için, kafadan

yapmaya muktedir olamamalarıydı. Bu yaygın oranda bilgisayar kullanma, diğer birçok ülkede olduğu gibi Almanya'da da yan etkilerini böylece göstermeye başladı.

Bununla ilgili olarak; Alman halk bilimci H. Jensen, Senegal'in eski devlet başkanı Leopold S. Senghor ve yine Alman halk bilimci H. Jungraithmayr (1981) Afrika örneği üzerinde hafıza kültürü ile yazı arasındaki bağımlılığı ortaya koymuşlardır ve sözkonusu olan «yazının azaltıcı» etkisidir. Senghor şöyle iddia etmektedir:

«Yazı gerçeği fakirleştirir». Bu doğru olsaydı, Türkiye'de okuma-yazma bilmemeyle yapılan savaşın devamı asla gelmezdi. Atatürk devrinde itinayla yürütülen «Dil reformu» ise biraz başkadır ve benim görüşüme göre son 10-20 senede şekli bir dil devrimi haline gelmiştir. Bunun sonucunda, ebeveynler ile okula giden çocuklar büyük ölçüde birbirlerini anlamamakta ve 40-50 yıl önce basılmış olan kitaplar (ki o zamanki dil'le yazılmışlardır) halkın okuma öğrenmiş kısmı tarafından anlaşılmasız olmaktadır. Daha eski Türk kültür hazinesi ise sadece uzman ve sperialistler tarafından incelenebilmektedir. Zavallı yabancılar ise, benim gibi, Atatürk'ün ve O'nun devrinin konuştuğu güzel Türkçeyi büyük zorlukla öğrenmiş olanlar ise, artık radikal bir dil değişimi gerçekleştirme zorunda kalacaktır.

Türkiye'nin bugünkü durumunu otuz-kırk yıl öncesinin koşulları ile karşılaştıran bir siyasetçinin en çok gözüne çarpan konu özellikle şehirleşme ve şehirlerde ortaya çıkan değişimdir. Doğal olarak şehirleşme, tarıma dayalı ekonominin giderek öneminin azalmasına ve köyden şehre doğru oluşan akına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Fiyat artışları da gözönünde bulundurulduğunda, tarım kesimi 1923-1950 yılları arasında gayri safi milli üretim içinde % 40 oranında yüksek bir paya sahipken, bu

güncü durumda bu pay bu oranın yarısı kadardır. Buna karşılık sanayi kesiminin payı % 10'dan % 25'e yükselmiştir. Köy ve kasabadan şehre doğru akının ne derece yoğun olduğu, sadece beş yıllık bir aradan sonra Türkiye'ye gelen bir kişinin bile dikkatini çekmektedir. Bu durum bir çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi konut sorununa yol açmıştır. Ayrıca, yapı şeklinin değişmesi ile, Avrupa'daki büyük şehirler ile Türkiye'deki büyük şehirler belirli ölçüde bir benzerlik göstermektedir. Açık konuşmam gerekirse, estetik açıdan bu durum olumlu olarak değerlendirilemez. Türkiye'de bulunduğum sıralarda özellikle eski İstanbul'un büyük bir bölümünde, Kadıköy ve Moda gibi banliyöler ile Boğaz'da gördüğüm, özentsiz olmamakla birlikte, şirin tahtadan evleri özlemle hatırlıyorum. Fakat büyük yangın tehlikesi ve hızlı trafik artışı gözönünde bulundurulduğunda başka çözümlerin çok güç gerçekleştirilebileceğini de itiraf etmeliyim.

Ankara'yı daha 8 yıl önce ziyaret ettiğimde tanıyamamıştım. İtiraf etmeliyim ki, şimdi gerçekten başşehirliğe lâyık bir şehir olmuş. Benim için en çekici ve güzel yapıtlar, ne yazıkki genç yaşta ölen arkadaşım Mimar Emin Onat tarafından yapılan Atatürk'ün Kabri ile Hitit Müzesi'dir. Zaten, sayısız eski hazine, bina vs. nin mükemmel bir biçimde korunmuş, restore edilmiş olması Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği büyük çalışmaların bir parçasıdır. Bazı dostlarımın İstanbul, Ankara veya Bursa gibi şehirleri tanımak için bir veya iki günün yeterli olduğunu savunmalarından hep üzüntü duyuyorum. Bu süre ancak Kapalıçarşı, Ayasofya ve Sultan Ahmet'i görmeye yeter ki, sadece bu şehrin sanat ve doğa hazinelerini yaklaşık olarak tanımaya yeterlidir.

Böylece, Türkiye Cumhuriyeti'ni, ülkenin ekonomisini ve eski bir dost

olarak beni de ilgilendiren bir soruna değinmiş oluyorum : Turizm. Kuşkusuz Türkiye açısından geçmişte bu «döviz kaynağı»nı daha iyi geliştirmek için çok şey yapılmıştır. Fakat izlediğim kadarı ile henüz yeterli düzeyde değil. Doğal olarak burada ayrıntılara giremem. Ancak bana öyle geliyor ki, personel eğitimi konusunda, Türkiye İsviçre ile daha sıkı ilişkiler kurulmalıdır; çünkü, izlediğim kadarı ile Avrupa ve Amerika'da otelcilik konusunda İsviçre önde bulunmaktadır. Kuşkusuz son 10-15 yılda hükümetler ve bazı özel kuruluşlar turizm sanayinin gelişmesi için çaba sarfettiler. Ancak, gerek kişisel görüşüme, gerekse Odalar Birliği'nin yayınladığı son «İktisadi Rapor»un (1981) ilgili bölümlerinde belirtilen görüşlere göre, istenen gelişmeyi süreksizlik ve yetkinin dağıtılması engellemiştir. İklim koşulları, doğa ve sanat hazineleri ve halkın olağanüstü konukverliğinin, gerekli koşullar sağlandığında, dış ülkelere seyahatten özellikle hoşlanan Almanlar yanında, diğer ülkelerden gelen turistler için de daha sık veya uzun süreli geziler için çekici olacağından eminim.

Şimdi de diğer yönde ortaya çıkan bir akım hakkında birkaç söz söylemek istiyorum: Türk işgücünün Avrupa'ya, özellikle Federal Almanya'ya göçü... Bu göç son 10-15 yıl içinde bir taraftan Türkiye, diğer taraftan da diğer ülkeler için, gerek ekonomik gerekse sosyo-politik açıdan büyük önem kazanmıştır. Yurt dışındaki Türk işçilerinin sayısındaki artışın çeşitli nedenleri vardır; doğal olarak doğum ve olağan nüfus artış oranının yüksek olması nedenlerden biridir. Ülkede artan işgücünü istihdam etmeye yeterli düzeyde ekonomik gelişme sağlanamaması, bu durum da işsizlik oranının % 15'e ulaşmasına yol açmıştır. Son olarak, sanayileşmiş ülkelerin zaman zaman işgücü talebini kendi kaynaklarından karşılayamaması, yurt dışına göç üzerinde etkili olmuştur. Fakat

özellikle son yıllardaki gelişme, göç edilen ülkedeki konjonktürel dalgalanmaların özellikle yabancı işçilerin istihdamı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Bu konuda aşağıda sadece bir örnek verilmektedir. Türkiye'den Federal Almanya'ya göç eden işçi sayısı, 1973'de 136 bin iken, bir buhran yılı olan 1975'de 5 bine düşmüştür. Dolayısıyla sanayileşmiş ülkelerdeki yabancı işçilerin azalan ve artan istihdam arasında tampon görevi gördüğünü ve işsizliğin büyük ölçüde yabancı işgücü ihraç etmek sureti ile yabancı işçilerin zararına önlendiğini söylemek haksızlık olmaz.

Bu durum kadar yabancı işçilerin, yani kesinlikle sadece Türk işçilerinin değil, çoğu kez yasak çalışmaları ve arkalarından gelen aile bireylerinin artması sonucu Alman nüfusu içindeki payının, yabancı işçilerin Almanya'daki çalışabilir nüfusun içindeki sayısından daha yüksek olduğu bir gerçektir. Federal Almanya özellikle Türk işçilerinin göç ettiği başlıca ülke olup, sayıları 1/2 milyonun üzerindedir. Türk işçileri çoğunlukla kendilerini maharet ve tutumlulukları ile kabul ettirmişlerdir. Bu durum ülkelere yüklü tutarlar transfer etmelerine olanak sağlamaktadır. Gerçekten 1969 ve 1979 yılları arasında transfer tutarı 273'den 1700 milyon dolara yükselmiştir. 1980'deki politik istikrarsızlık ve yüksek enflasyondan kaynaklanan caymalar olmasa idi, bu tutar daha da yüksek olabilirdi.

Yabancı işçilerden bugünkü durumda her iki taraf da yararlanmaktadır. Fakat büyük sorunlar da vardır; çünkü, Türk işçileri uyum ve kaynaşmayı arzu etseler de, özellikle dil ve din konusundaki ayrılık uyum sağlamalarını büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. Her halükârda Türk aileleri de birbirinden ayrı yaşamakta, çocukların düzenli bir biçimde okula gitmesi arzu edilmektedir. Konut koşulları da çoğunlukla kötüdür. Gerçekte yabancı

işçileri çok sayıda kişi sömürmektedir. Bir taraftan Alman ev sahipleri -bu kişileri aslında çok sert eleştiremeyiz- diğer taraftan, en azından Türk işçilerinin yoğun olduğu büyük şehirlerde, olanaklar çerçevesinde alıştıkları yemek ve yiyecek maddelerinden vazgeçmek istemeyen yurttaşlardan yararlanan Türk bakkallar.

En önemli sorun ise okul sorunu olup, gerek Alman gerekse Türk taraflarınca Türk işçilerinin çocuklarının kendilerini memleketlerine tümüyle yabancı hissetmelerini önlemek için çok şey yapılması gerekir. Ailenin tüm bireylerinin göç etkileri ülkede yerleşmeye karar vermesi halinde zorluklar kısa sürede aşılabılır. Ancak, şimdilik büyük bir çoğunluk doğal olarak sevgili Türkiye'sine geri dönmek istiyeciktir.

Cumhuriyet'in kurulmasından beri maddi refahın belirgin olarak arttığı aşikârdır. Ancak, her yerde olduğu gibi enflasyon refah artışının çeşitli birey ve ekonomik gruplar arasında çok eşit olmayan bir biçimde dağılmasına neden olmuştur. Bu durumda Devlet karışımçı önlemlerle durumu düzeltme çarelerine başvurarak enflasyonun etkilerini giderme yollarını aramak durumunda kalmıştır. Erken kaybettiği ve İstanbul Üniversitesi'nde yıllarca beraber çalıştığı meslekdaşım Wilhelm Röpke bu durum için «baskı altına alınan enflasyon» deyimini kullanmıştı. Ancak, enflasyonun bu şekilde kontrol altına alınmasına (savaş yılları dışında) yani enflasyonun kontrolü için fiyatların dondurulmasına, sübvansiyonların gerçekleştirilmesine, arzın kısılmasına vs., karaborsa veya griborsa'ların (olağan piyasa dışı pazarlar) oluşmasına neden olduğundan pek başvurulmaz. Ancak, bu durumları Birinci Dünya Savaşı yıllarından, bizler kadar olmasa da sizler de, biraz hatırlarsınız. Son on yıl içinde sizde enflasyon oranlarının % 100 ve daha yüksek oranlar-

da artış göstermesi ekonomik ve sosyal açıdan dayanılmaz bir durumdur. Yeni Hükümetin politikası bu konuda şanslı başarılar göstermiştir. Ancak şu da açıktır ki, yüksek oranlara ulaşmış bir enflasyon hızının bir anda tahammül edebilecek bir düzeye indirilebilmesi olanaksızdır.

Enflasyon nedenleri hakkında bir soru sorulduğunda, bu konuda birçok neden sayılabilir. Ancak, bütün ülkeler açısından olaya bakıldığında, bu konuda belli bir neden sayılabilir ki, o da petrol fiyatlarıdır. Ancak, bunun yanında bir zamanlar, sanki daraltıcı sıkı bir para ve finans politikası mümkün ve gerekirken, finansal patlama programlarının uygulanmış olması, toptan eşya ve yiyecek fiyatlarını da 1979'dan 1980'e aşağı yukarı iki misline çıkartmıştır. Bu hem birey ve hem de iş hayatı açısından kötü sonuçlar doğurmuştur. Hatta, birinci için bu durum, enflasyonun gelir vergisine olan yüklemeleri de dikkate alındığında daha da kötü olmuştur. Böylece, 40'lı yıllarda bu konuda Türkiye'de de geniş tecrübeler edindiğim ve beni özellikle ilgilendiren bir başka alana değinmiş bulunmaktayım. 30'lu yıllarda Türkiye çok çekingen ve sıkı bir finans politikası uyguluyordu. Kamu sektörünün, Atatürk tarafından da belli bir büyüme hızına ulaşması öngörüldüğü halde, deflasyonist bir politika uygulaması, bütün dünyada doğru bulunduğu gibi Türkiye'de de uygulanıyordu. Ancak, sosyal açıdan haksız ve ekonomik açıdan da problemlili olan ondalık ve aşar gibi eski İslâm Hukuku'na dayalı vergi yöntemleri lâik Türkiye Cumhuriyeti'nde kaldırılmıştı. Ama, modern ve gelir sağlayıcı vergi türleri ve bir vergi yasasının eksikliği bu arada hissediliyordu. Uzun tartışmalardan sonra 40'lı yıllarda bu alandaki boşluklar kapatılabilmisti. Bu uğraşılarda görev almış birisi olarak söz konusu reformların yerlerini bulmuş olduğunu söyleyebilirim. Ancak, bu arada muhakkak ki, bazı hatalar ya-

şıl gelmiştir. Gelir Vergisi her ne kadar en verimli vergi kaynağı olmuşsa da, bu daha çok ücretliler kesiminden alınabilen bir vergi durumuna düşmüştür. Asgari Geçim İndirimi ve benzeri önlemlerle bu verginin daha adil bir biçimde vergi yükünü dağıtıcı biçime dönüştürülmesi ve kaynaktan tevkif gibi kolayına işlemlerle geçirilmesi uygun görülmelidir. Yanlış anlaşılacak istemiyorum. Dünyada hiç kimse severek vergi vermez. Ancak, uluslararası alanda ve zaman sürecinde vergi toplamanın ve vergi denetlemenin yolları olmuştur. Aynı zamanda toplanan vergilerin hangi kamu harcamalarını finanse etmek için

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1982 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır :

Arka kapak	: 15.000.— TL.
Kapak içleri	: 10.000.— TL.
Tam sayfa	: 7.500.— TL.
Yarım sayfa	: 4.000.— TL.
Çeyrek sayfa	: 2.000.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

**Banka ve Ekonomik
Yorumlar Dergisi**

kullanıldığı da vergi ödeyenlerin gözünden kaçmamalıdır.

Şiddetli enflasyon ve sıkı döviz kısıtlama dönemlerinde ve aynı zamanda politik huzursuzluk ortamlarında haksız vergi yükü dağılımlarına baş vurulduğunda geniş sermayeden kaçma olayları ile karşılaşılabilir. Bu durumlarla yakın zamanlarda karşılaşmıştır. Ne olursa olsun son yıllarda Gelir Vergisi oranlarında büyük artışlarla karşılaşmıştır. Bu durumu Vergi Reformu Komisyonu'nda bulunan arkadaşlarım ve ben 1948-49 yıllarında önlemeye çalışmıştık. Daha o zaman Gelir Vergisi'nde tavanın % 35-40'ı geçmemesini savunmuştum. Öğrendiğime göre geçen yıl yapılan bir değişiklikle Gelir Vergisi'nde tavan % 75'e yükseltilmiş. Bunu şimdi de uygun görmüyorum. Tavanı bu kadar yüksek tutmak, bu yüksek dilimlerde kaçakçılığı kabul etmek anlamına gelir. Şimdi bu oranların düşürülmesi gereklidir.

Doğaldır ki, böyle önlemler mali açıdan katlanılamayacak gelir eksilmeleri ortaya çıkmaması için, tamamlayıcı önlemlerle desteklenmelidir. Bu cümleden olarak, vergi kontrollerinin arttırılması, daha önce deyinilen «kaçak noktaların» ortadan kaldırılması ve son olarak vergi sisteminde belirli bir yapısal değişiklik yapılması sayılabilir. Bu arada, Avrupa Topluluğu ülkelerinde uygulanan genel bir tüketim vergisi niteliğindeki Katma Değer Vergisi'nin uygulamaya sokulmasından çok, -artan orandaki etkisi nedeniyle gelişmiş ülkelerde pek sevilmeyen- hayati niteliği bulunmayan bazı mal ve hizmetlere tek tek vergi konulmasını düşünüyorum. Bilindiği gibi bu tür vergi ödemelerinin bütçedeki önlemleri diğer gelişmekte olan ülkelere göre Türkiye'de daha fazla düşmüştür. Bence Türkiye Cumhuriyeti'nin koşullarında bir Katma Değer Vergisi şimdilik çok karmaşıktır. Ayrıca, hiç olmazsa başlangıçta vergi mükel-

lelerini ve vergi idaresini çok zorlayacaktır.

Önemli olan bir diğer konu da, finansal yapısı son yıllarda enflasyonist sonuçlar doğuran kamu borçlanmasına neden olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin yeniden örgütlenmesidir. Bu çerçevede KİT'lerin finansal sorunlarının nedenlerine değinemeyle birlikte, eski öğrencim şimdi meslekdaşım olan Memduh Yaşa'nın eleştirel araştırmalarına işaret etmek isterim. Bunun yanında kamu teşebbüslerinin kısmi olarak halka açılması da düşünülebilir. Bu arada 1950'den beri Türkiye'de sabit sermaye yatırımlarında kamu sektörünün payının yaklaşık 40'dan % 50'nin üstüne çıktığına dikkat etmek gerekir. Bu gelişme planlı dönemde başlamış, fakat o zamandan beri aeri dönülmemiştir.

Herşeyden önce dikkat edilmesi gereken nokta, kamu teşebbüslerinin yönetiminin son yıllarda olduğu gibi enflasyonun kuvvetlenmesine neden olmayacak biçimde düzenlenmesidir.

Bu arada şuna değinmek istiyorum: Yeni ekonomi teorisi ve politikasında her kamu yatırımının tüketim harcamalarından üstün olduğunun söylenmesine alışılmıştır. Bu arada, birçok yatırımın amacına az veya çok bir harcama ile ulaşabileceği ve bunun da ötesinden genel ekonomi açısından tüm Devlet yatırımlarının yararlı ve gerekli olduğunun her zaman ileri sürülemeyeceği ihmal edilmektedir. Yatırım projeleri ancak, Devlet makul bir tüketim harcaması politikası uyguladığı zaman ekonomik büyüme yaratan bir üstünlüğe sahip olacaktır. Somut olarak: Devlet memur ve işçilerine, görevlerine uygun bir yaşam sürebilmelerine elverecek, yani işlerinde ihmalciliğe neden olmayacak ve/veya -açık konuşalım- yaşadığı yan gelirler elde etmeye zorlamayacak bir net gerçek (reel) gelir ödemesi gerçekleştirilmelidir. Kuşkusuz bunun ön koşulu, çok sayıda ve/veya

kadrosu için yeterli olmayan kişileri istihdam etmek yoluyla «gizli işsizliği» özendirmek yolundan geri dönmektir. Bu tür bir ödeme ve memur istihdam politikası için yapılacak kamusal harcamalar, birçok durumda en azından bu tür bir politikanın ön koşulu olan maddi yatırımlar kadar üretilen ve kârlıdır. Bu düşüncelerle kısa konferansımı bitirmek istiyorum. Burada ancak, Türkiye Cumhuriyeti için güncel önemi bulunan sorunların ancak küçük bir bölümünü ele alabildim. Son bir yılda elde edilen başarılar, bu de-

ğindiğim ve diğer başka sorunların da nisbeten kısa sürede doyurucu çözümlere ulaşılması için umutlu olmama neden olmaktadır.

Bu dilek ve tekrar ikinci anava-tanıma gelerek eski ilişkilerimi tazelemek, yenilerini oluşturmak olanağını sağlayanlara içten teşekkürlerimle konuşmamı bitirmek istiyorum. Eminim ki, Atatürk'ün ülkesine gösterdiği, fakat bir süredir unutulmuş olan yol, ileride tekrar tek doğru ve ülkenin ve dostlarının çıkarlarına hizmet eden yol olarak kabul edilecektir.

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabetçileri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler
ve İrtibat Büroları

NEWYORK

FRANKFURT

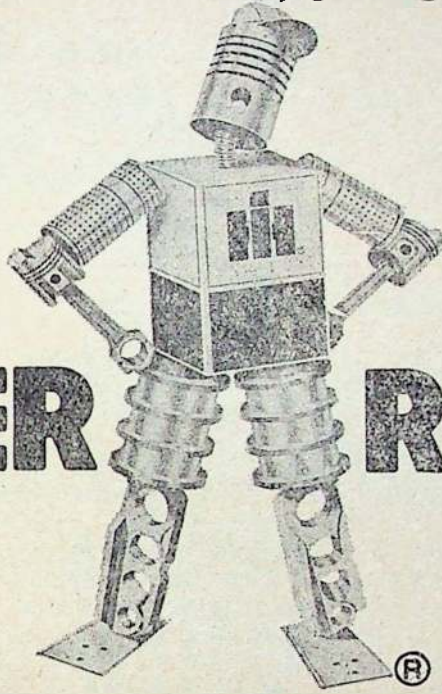
LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güvenliğin eseri

Şoför Arkadaş, Çiftçi Kardeş...

INTER ROBOT

**Orijinal yedek parçada
güvence demektir.**

International, orijinal parçada güvenceyi simgeleyen yedek parça robotuyla, yurt sathına yayılan servis istasyonları ve gezici servisleriyle her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

International

imalatçı firma :

TÜRK

OTOMOTİV

ENDÜSTRİLERİ A.Ş.

TOE ve MAT, Ordu Yardımlaşma Kurumu
(OYAK) iştirakidir.

TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Büyükdere cad 4. Levent İstanbul
Tel: 64 49 90 (4 hat) telex: 26239 MAT TR

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

TÜRKİYE İKİNCİ İKTİSAT KONGRESİ

GEÇTİĞİMİZ dönemin en önemli ekonomik olayı, hiç şüphesiz, 2-7 Kasım 1981 tarihleri arasında İzmir'de toplanan Türkiye II. İktisat Kongresi'dir. Bilindiği gibi, Türkiye I. İktisat Kongresi, İstiklâl Savaşı'ndan hemen sonra, büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün buyruğu ile, 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında yine İzmir'de toplanmıştı. Aradan 58 yıl 8 ay 25 gün geçtikten sonra ikinci kongrenin düzenlenebilmesinde, ülkemizin 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana içine girdiği «Restorasyon» döneminin büyük etkisi vardır.

Geçtiğimiz yıllarda, özellikle Ege bölgesinde faaliyette bulunan Ticaret ve Sanayi Odaları ile Türkiye Odalar Birliği ve bazı resmi kuruluşlar, İkinci İktisat Kongresi'nin düzenlenmesinde öncülük etmek istemişler; ancak o dönemin küçük hesaplı yönetimlerinin tutumu yüzünden; Cumhuriyet'in 50 nci Kuruluş Yıldönümü'nde dahi bu kongrenin yapılmasını gerçekleştirememişlerdir.

Türkiye II. İktisat Kongresi hakkında basında çok haber ve bilgi çıktığı için, burada tekrarlardan kaçınmak istiyoruz. Bu bakımdan kongrenin çalışmalarını ana hatları ile özetlemekle yetineceğiz. Türkiye II. İktisat Kongresi, çalışmalarını 4 ayrı binada 7 komisyon halinde yürütmüştür. Açılış ve kapanış toplantıları, çeşitli grupların temsilcilerinden oluşan tüm delegelerin katılmasıyla, genel oturumlar halinde geçmiştir. Kongreye 201 bildirinun sunulduğu açıklanmıştır. Türkiye ekonomisinin ana konularının ele alındığı 7 alt komisyon şu bölümlerden oluşmuştur: (1) Kalkınma Politikası; (2) Dış Ekonomik İlişkiler; (3) Sosyal Gelişme ve İstihdam; (4) Altyapı, Enerji ve Ulaştırma; (5) Tarım; (6) Sanayi; (7) İc Ticaret ve Hizmetler.

Türkiye II. İktisat Kongresi'ni bir konuşma ile açan Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren; ülkemizin içinde bulunduğu yeni dönemde kabul edilecek ekonomi politikaya ışık tutarak; «Serbest pazar ekonomisinin sağlayacağı imkânlardan yararlanmak gerekir.» demiştir. Sayın Devlet Başkanımızın konuşmasından bazı bölümleri aşağıda sunuyoruz:

«Bu toplantıda Atatürk'ün muhtelif zamanlarda belirttiği iktisadi ilkeler ışığında ekonomik yapımızın daha güçlü hale getirileceğine, milli refah ve mutluluğu sağlamak için izlenecek en uygun hareket tarzlarının bulunacağına ve uygulamaya önemli katkılar sağlanacağına inanıyorum.»

«Ekonomik olayın üretim ve tüketim süreçlerinin gerçekleşmesinde ekonomiyi dengeye getiren etkenlerin, ekonomik kurallara göre mümkün olan bir pazar serbestisi içinde işlemelerini sağlamanın faydalarını tecrübe etmekteyiz. Ancak serbest rekabetin sonuçta birbirlerini imhaya götürceğini de dikkate almak zorundayız. Düzensiz serbest rekabetin içtimai mahzurları vardır. Bütün

ekonomik faaliyetlerin amacı tüketici ihtiyaçlarını karşılamak ve bu suretle kişilerin, toplumun mutluluğuna ve milli gücün daha güçlü olmasına katkıda bulunmak olduğuna göre, ekonomi, sosyal gelişmenin karşısında değildir. Aynı şekilde, devlet ve fert, Atatürk'ün belirttiği gibi, birbirine karşı değildir, birbirinin tamamlayıcısıdır. Ekonomiyi sosyal gelişmenin bir mihenk taşı olarak ele almak uygun olur.»

«Sizler, yapacağınız incelemede ekonomik olayların toplandığı üretim ve tüketim süreçlerine ilişkin değişik konularda ülke ekonomisinin faydalanacağı ayrıntılı çalışmalar yapacaksınız ve sonuçta bir takım hareket tarzlarını önereceksiniz. Bu hareket tarzlarının bugünkü imkân ve kabiliyetlerimiz içinde olması, uygulanabilmeleri için elzemdir.»

«Bu yönden ekonomik sistemimizin bugünkü durumunu, yapısı ile uyguladığı teknoloji ile, sosyal durum ile, amaçları, hedefleri ve yönetim sistemleriyle çok doğru ve ayrıntılı bir biçimde tespit etmeniz gerekmektedir. Bu suretle her sahada ekonomik imkân ve kabiliyetlerimizi iyice anlamış ve ekonominin değişik sektörlerinin güçlü ve zayıf tarafları belirtilmiş olur. Ortaya koyacağınız ekonomik görüşlerinizi Türkiye'deki gerçeklere dayandırmanız ve bu şekilde değerlendirmeniz ve deneyerek sürekli olarak geliştirmeniz başarı için, sonuç almak için uygun bir yöntemdir.»

«Devletin ve özel teşebbüsün serbest pazar ekonomisinin sağladığı imkânlardan faydalanmalarını sağlayacak fikirleri geliştirmenizin Türk ekonomisine katkıları olacaktır.»

«Burada yapacağınız çalışmaların Türk ekonomisini kalkınma ve gelişme modelinin esaslarını tesbite şüphesiz katkısı olacaktır. Doğrultusu ve ayrıntıları belirtilerek ortaya konacak modelin başlıca özellikleri dinamik ve belli koşullarda geçerli olmasıdır. Burada teknolojinin ve uygun teknolojinin seçilmesinin önemini belirtmek isterim.»

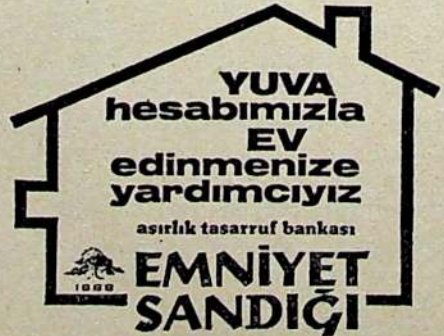
AYIN DİĞER EKONOMİK OLAYLARI

Garantisiz Ticari Borçlar İçin Süre Uzatıldı

Garantisiz ticari borçların ödeme alternatifleri konusunda Merkez Bankası'na müracaat tarihi 31 Ekim 1981'den 31 Aralık 1981 tarihine uzatılmıştır. Ba-

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

kanlar Kurulu'nun 27 Ekim 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir kararına göre yapılan bu uzatma ile garantisiz ticari borçlarla ilgili işlemlerin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Merkez Bankası Reeskont ve Avans Faiz Oranları Değişti

31 Ekim 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan T.C. Merkez Bankası tebliğine göre, yeni faiz oranları şöyledir: Ziraat Bankası'nca kullanılan Tarım Kredi Kooperatifleri kredilerinde % 20, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredileri ile Ziraat Bankası'nın tarım kredilerine uyguladığı faiz oranı üzerinden kullanılan kredilerde % 18. Halk Bankası'nca küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerinde kullanılan mesleki kredilerde % 17. 25.

Şeker Fiyatları Artırıldı

Şeker fiyatlarına yüzde 10 ile 15 arasında zam yapılmıştır. İlgililer; şeker sanayiinin sürekli zarar ettiğini, bu nedenle zamma gerek görülmediğini ifade etmişlerdir. Maliye Bakanlığı yetkilileri ise; şeker fiyatlarına yapılan zammın kaçınılmaz olduğunu, çünkü bu sektörün zararının sürekli olarak devlet tarafından sübvansiyeye edildiğini belirtmişlerdir.

Yeni zamlardan sonra; kristal şekerin fabrikadan çıkış fiyatı 65 liradan 72 liraya, küp şekerin torba fiyatı 84 liradan 94 liraya, kutuda küp şekerin fiyatı ise 86 liradan 100 liraya yükselmiştir. Perakende fiyatlar yerel idarelerce saptanmaktadır.

OYAK SİGORTA

• yangın • nakliyat
• kaza
• makine • montaj
• hayat
sigortalarında hizmetinizde

Merkez

İstanbul Salıpazarı Meclisi Mebusan Cad. 319 Oyak İş Hanı Kat 6-7

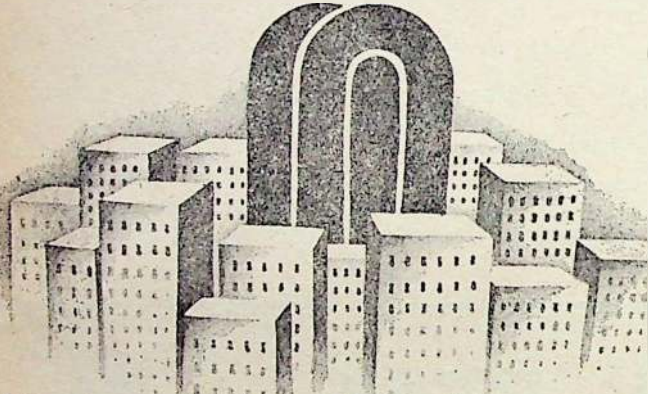
Telgraf : OYAKSİGOR - İSTANBUL

P.K. : 279 Karaköy

Telefon : 49 07 00 - 01 49 69 22

• OYAK SİGORTA A.Ş. Ordu Yardımlaşma Kurumunun (OYAK) bir kuruluşudur.

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş" tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Subesi
İstiklâl Caddesi,
Ödöklül İş Merkezi No. 286
Beyoğlu-İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rıhtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat: 3
Kadıköy-İSTANBUL
Tel.: 30 60 87-88-89

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat: 3
Bakırköy-İSTANBUL
Tel.: 72 80 20-21-22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İğtış Hanı No. 8/10
Kızılay-ANKARA
Tel.: 17 42 66-25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Aisancak-İZMİR
Tel.: 21 47 07-21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

GECTİĞİMİZ ay içerisinde pay senedi pazarında hafif fiyat canlanması izlenmiştir. 10 pay senedi fiyat artışı göstermiş, 6 tanesi ise değer kaybına uğramışlardır. Portföyümüzün geri kalan 29 pay senedi ise Ekim ayındaki fiyatlarını korumuşlardır. En önemli fiyat artışı 10.000 TL'lık bir yükselmeye İş Bankası pay senetlerinde olmuştur. CHP'nin kapanmasıyla bu partinin payının Hazine'ye intikal etmesi ve dolayısıyla sermaye artırımını bekleyişinin ortaya çıkması, İş Bankası pay senetlerinin böyle yüksek bir sermaye kazancına uğramasına yol açmıştır. Diğer taraftan Koruma Tarım ve Rabak 150'şer TL., Şişe Cam 200 TL., Plastifay 250 TL ve Polylen 300 TL değer kazancı gerçekleştirmişlerdir. Ortalama fiyat artışı 1140 TL'dir. Eğer İş Bankası pay senetlerindeki fiyat yükselişi dikkate alınmadan bir ortalama hesaplanacak olursa, 9 pay senedinin yine ortalama 155.56 TL değer kazandığı görülecektir. Fiyat azalışları ise daha az bir düzeyde olup, 6 pay senedi için ortalama 91.67 TL'dir. Altaş, Kordsa ve Uniroyal 100'er TL ve Hektaş da 150 TL değer kaybına uğramışlardır.

Bu gelişmelerin sonucunda Kasım ayı pazar indeksimiz 100.27 düzeyine yükselmiştir. Dolayısıyla indeksimiz, geçen aya oranla % 3 ve Ocak 1981'e oranla da % 15 bir yükseliş gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Bu düzeyiyle indeks, 1980 yılı Haziran ayından, beri ilk defa 100 rakamını aşabilmiştir. Bununla beraber, pay senedi pazarının canlandığını söylemek doğru bir hüküm olmayacaktır. Çünkü indekste bu önemli artışın gerisinde İş Bankası pay senetlerinin özel durumu kendisini göstermektedir. Dolayısıyla pay senedi pazarındaki canlılık henüz kısmidir; nitekim 29 pay senedinde hiçbir fiyat değişikliği olmaması da bunun önemli bir işaretidir. Pay senedi pazarının canlanması, sermaye pazarında faiz oranlarının makul düzeye inmesi ile işletmelerin nakit sıkıntılarını yenerek tekrar büyüme ve gelişme sürecine girebilmelerine bağlı olarak kendini gösterecektir.

Tahvil çıkaran işletmelerin sayısında ve tahvil ihraç tutarlarında da bir azalma dikkati çekmektedir. Nitekim Ocak-Ekim 1981 döneminde toplam 13.280.800.000 TL'lık tahvil ihraç edilmişken, geçen yılın aynı döneminde 14.167.400.000 TL bir ihraç söz konusu olmuş idi. Kasım ayı ortası itibariyle sadece 4 işletmenin tahvili ihraç edilmiş bulunmaktadır :

<u>Şirket İsmi</u>	<u>Tutar (TL)</u>
Finsan	100 milyon TL
Tukaş	28 »
Mat Motorlu Araçlar	50 »
Lapis Hediyeelik Eşya	24.5 »
	<u>202.5 milyon TL</u>

Son günlerde sermaye pazarında bazı borsa bankerinin vadeleri kısaltarak faiz oranlarını yükselttikleri görülmektedir. Böylece yüksek bir rekabetin oluştuğu sabit faizli menkul değerler ortamında (devlet tahvili, özel sektör tahvilleri ve mevduat sertifikaları), yatırımcıların seçimlerinde oldukça dikkatli olmaları gerekmektedir. Nakit sıkıntısı, finansal yönden güçlü olmayan veya nakit giriş ve çıkışlarını iyi zamanlayamayan işletmelerin kolaylıkla borçlarını ödeyememe veya iflas gibi durumlarla karşılaşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla yatırımcılar hangi işletme, banker ve bankaya ait menkul değerleri aldıklarını özenle araştırmalı, bankerlerin kârlılığı arttırmadaki koşulları ve bunları gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerini titizlikle incelemelidirler. Yoksa önemli bir emeğin sonucu olan tasarruflarını yitirmek veya hiç değilse belli bir süre faiz ve anapara larını elde edememe tehlikesiyle karşılaşabilirler.

Bankerler de tahvillerini sattıkları işletmeleri günün koşullarına göre iyice değerleyip finansal güçlerini bilimsel olarak saptamalıdır. Kendileri tasarruflu ile işletme arasında bir köprü oldukları gibi, yatırımcı kişiler için bir danışmanlık görevi de yapmaktadırlar. Tahvilini sattıkları herhangi bir işletmenin likiditesini

**TÜRK
DIS TİCARET
BANKASI**

**"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."**

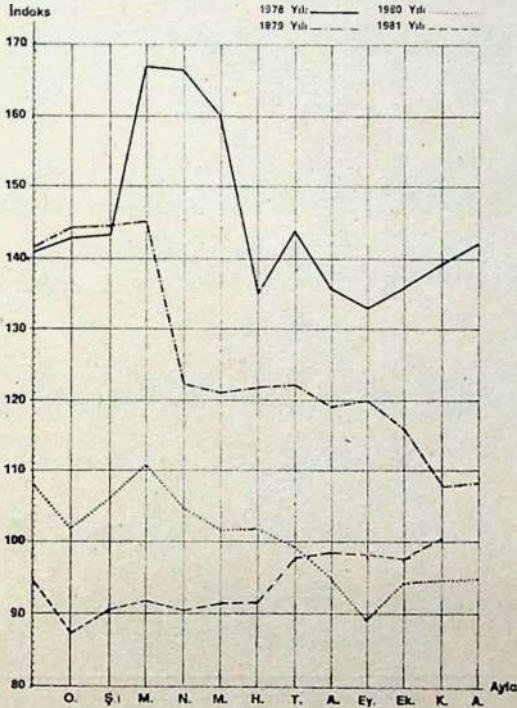
**size daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.**

TÜRK DIS TİCARET BANKASI

Çağdaş banka

kaybetmesi, bankerin de imajını kötüleyecek ve aracılık işlevini yeterli bir güvenceyle gerçekleştirmediği sonucuna götürecektir. Zaman zaman ödeme güçlüğüyle karşılaşan işletme ve para bankeri örneklerinin yaşanması, diğer banker ve işletmeleri daha hesaplı, daha gerçekçi ve daha güvenceli çalışmaya yönlendirebilir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.19	97.63
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	

Biro No.	Kuruluşun Adı	Kamili Sermaye (000) TL.	Ödenmiş Sermaye (000) TL.	Tahmini Yılı Kârı (000) TL.		Değişilen Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL.)		
				1978	1979	1978	1979	1980 (Net)	Kasım 1980	Eylül 1981	Ekim 1981	Kasım 1981
1	AKCİMENTO	315 000	157 500	87 400	128 619	30	d.	50	1 600	1 700	1 800	1 800
2	ALTAS	30 000	1 447	12 500	b.d.	12 500	35	35	1 000	1 200	1 300	1 200
3	ANADOLU CAM	350 000	350 000	80 000	231 780	z m	30	34	1 150	2 100	2 300	2 400
4	AROMA	100 800	100 800	14 700	34 195	z	50	d	2 000	1 000	1 000	1 000
5	ASLAN CİMENTO	426 000	208 600	(100 000)	z	140 390	z	d	400	500	500	500
6	BACIŞAŞ	400 000	400 000	43 000	b.d.	159 611	z	d	1 000	2 000	1 700	1 700
7	BASTAŞ	108 000	108 000	13 400	b.d.	63 385	8	12 50	1 000	1 500	1 750	1 850
8	BATI ANADOLU CİM	75 000	75 000	68 400	b.d.	202 209	5	60	2 250	3 500	3 500	3 500
9	BURSA CİMENTO	84 800	84 800	81 400	3 000	307 359	37 50	58	1 800	4 000	4 500	4 500
10	CELİK HALAT	236 000	172 800	145 800	187 345	322 539	40	45	2 200	1 800	1 800	1 800
11	CİMISA	180 000	180 000	44 800	108 900	368 432	12	30	1 200	1 800	1 800	1 800
12	CUKUROVA ELEKTRİK	400 000	400 000	46 000	108 900	353 197	60	75	1 350	1 500	1 550	1 550
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	180 000	180 000	48 000	87 725	257 197	25	50	1 000	1 000	1 000	1 000
14	EGE GÜBRE	400 000	400 000	49 800	107 207	546 638	20	20	1 600	1 500	1 500	1 500
15	GÜBRE FAB.	400 000	400 000	83 600	295 101	1 173 035	22 75	58	1 650	1 850	1 600	1 350
16	GOOD YEAR	81 000	81 000	64 300	b.d.	148 025	40	90	1 350	1 250	1 200	1 200
17	HEKTAŞ	200 000	100 000	64 400	138 789	281 688	30	47 5	1 350	1 400	1 500	1 350
18	İŞ BANKASI	40 000	40 000	707 552	b.d.	2 876 872	253	63 7	25 000	30 000	30 000	40 000
19	İZOCAM	37 000	37 000	38 307	59 829	z (8 916)	100	80	3 000	2 100	2 400	2 300
20	KARTONSAN	308 000	224 000	148 200	186 000	307 333	50	40	1 500	2 800	2 100	2 100
21	KAV	30 000	30 000	65 400	51 220	81 498	80	180	5 400	4 250	4 400	4 600
22	KOC HOLDİNG	800 000	300 000	568 900	b.d.	1 347 531	28	35	1 500	1 200	1 200	1 200
23	KOC YATIRIM	400 000	400 000	150 800	228 688	164 422	30	20	900	750	750	750
24	KORDSA	375 000	375 000	145 100	309 213	512 737	35	50	1 600	2 100	2 100	2 100
25	KORUMA TARIM	157 500	157 500	105 600	171 501	647 097	40	40	1 600	2 350	1 600	1 750
26	LASSA	1 650 000	1 650 000	32 000	141 955	z	10	d	600	600	650	650
27	MAKİNA TAKİM	125 000	125 000	60 000	50 721	75 138	100	40	1 400	1 600	1 600	1 600
28	MENŞUCAT SANTRAL	81 000	81 000	169 200	b.d.	b.d.	35	50	1 000	1 000	1 100	1 160
29	NASAŞ	106 000	106 000	168 100	225 944	321 087	30	30	1 000	1 750	1 750	1 750
30	NUH CİMENTO	71 500	71 500	178 800	b.d.	742 459	95 25	82 50	9 000	10 000	12 500	12 500
31	OLUK	150 000	150 000	58 800	114 300	236 306	30	31	1 200	1 600	1 850	1 850
32	OTGSA	270 000	270 000	145 600	111 004	381 490	95 25	40	1 400	1 350	1 350	1 350
33	PİNAS	100 000	100 000	48 100	75 195	166 689	30	40	1 200	1 300	1 400	1 400
34	PLASTİFAY	18 000	18 000	7 700	46 944	69 221	30	62 50	2 200	1 600	1 700	1 860
35	POLYLEN	150 000	123 950	123 950	b.d.	130 255	43 75	5	1 700	2 000	1 700	2 000
36	RABAK	280 000	280 000	167 000	708 033	281 951	35	62 50	1 450	2 000	1 750	1 850
37	SARAYSAĞ	150 000	150 000	103 400	104 018	473 147	50	180	4 600	5 800	5 800	5 150
38	SIEMENS	70 000	70 000	117 400	127 540	b.d.	25	55	1 700	5 500	2 300	2 100
39	SİFAŞ	104 000	104 000	127 500	483 116	381 000	40	60	2 950	6 500	6 600	6 600
40	SUNTA	80 000	80 000	104 400	105 437	67 733	78	40	1 900	2 000	2 250	2 250
41	T.ŞİŞE VE CAM FAB	200 000	200 000	248 000	447 216	461 701	35	40	2 500	2 500	2 300	2 500
42	TRANŞÜRİK HOLDİNG	300 000	300 000	85 500	142 874	180 639	24	40	2 000	1 650	1 650	1 650
43	T. DEMİR DOKUM FAB.	204 000	204 000	102 700	216 166	311 475	70	63 18	1 350	1 300	1 300	1 300
44	UNİROYAL	150 000	150 000	64 700	7 697	51 068	40	17 50	1 600	1 600	1 400	1 400
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	600 000	600 000	127 800	58 400	294 389	15	d	3 400	500	500	500

Notlar: 1) Ödenmiş sermaye rakamını Temmuz 1981 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir. 2) Parantez içindeki rakamlar zarar göstermektedir.

3) z.m. = zarara mahsuben; z = zarar; b.d. = belli değil; d = dağıtılmıyordur.

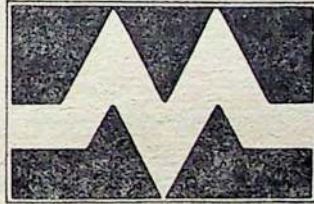
4) * - kuponlu yatırımlardır.

Kaynak: MERTAŞ ve MEBAN Sermaye Piyasası Bölümleri

Başarı ve

güven

çizgisi

MENTAŞ

Menkul Değerler Ticaret A.Ş.

Ülkemizin en güçlü kuruluşlarının tahvillerini ve milli bankalarımızın mevduat sertifikalarını satan, bu niteliği ile, güvenli yatırım arayan alıcıların seçtikleri bir kuruluş olagelen Mentaş, sermaye piyasasındaki görevini, geleneksel hizmet anlayışı çizgisinde başarıyla sürdürmekten kivançlıdır.

MERKEZ

Cumhuriyeti İnönü Cad.
No: 72 K. 2. Takım-İST.
Tel: 45 55 29-49 99 27-45 66 14
44 65 57-49 54 36
Teleks: 23 166 Lame TR

ANKARA

Ziya Gökalp Cad. Nurettin
Bey İş Hanı No: 202 Kızılay
Ankara Tel: 18 79 33-17 65 81

İZMİR

Gaziemirpaşa Bulvarı
Yenişehir İş Hanı K. 3 No. 311
İzmir Tel: 13 79 57-13 71 34

ADANA

Atatürk Cad. Kurtuluş Mah.
Sun Takat Sok. Aksoy Apt.
Adana Tel. Tel: 16 342-21 148

İZMİT

Demiryolu Cad. No. 15. İsmet
(Paşalılar) Satış Müdürlüğü
İzmit Tel: 36 176-16 984

Garanti sözü

**Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.**

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için;

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

EKONOMİDE ENFLASYON

DOÇ. DR. AHMET YÜKSEL

Genel Açıklama

EKONOMİDE enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli artması olayıdır. Diğer ifadelerle enflasyon; paranın mal ve hizmet satınalma gücündeki azalma, mal ve hizmet fiyatlarındaki yükselme olarak tarif edilmektedir ⁽¹⁾. Enflasyonun tanımı daha da artırılabilir. Ancak enflasyonun her tanımı «devamlılık» veya «süreklilik» unsurunu varsaymak gerekmektedir. Çünkü devamlı olmayan fiyatlar genel seviyesindeki artışlar, paranın satınalma gücündeki azalışlar, mal ve hizmet fiyatlarındaki yükselişler enflasyon sayılmamaktadır. Nitekim devamlı olmayan, ne kadar yükselmiş olursa olsun istikrar kazanmış bir fiyat seviyesinin artık enflasyonla hiç bir ilgisi kalmamış ve ekonomi daha yüksek bir fiyat seviyesinde dengeye gelmiştir ⁽²⁾. Öyle ise enflasyon; ekonomik bir dengesizliktir; yahut, bir çok yazarın ifade ettiği gibi daha yüksek seviyelerde denge arayan ekonomik bir gelişim sürecidir.

Enflasyonun ekonomik bir dengesizlik yahut ekonomik bir gelişim süreci olarak düşünülmesi, enflasyonun kesinlikle durdurulması, önlenmesi yahut enflasyonla beraber yaşamının öğrenilmesine dair görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Enflasyon eğer ekonomik bir dengesizlik olarak düşünülüyorsa, bu dengesizlik mutlaka giderilmeli, ekonomide bir denge kurulmalıdır. Bu denge kurulmasında, diğer bir ifade ile, enflasyonla mücadele etmekte ekonomi bilimi içinde kuramsal olarak çareler bulunmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Belirli bir ekonomik ortamda belirli ekonomik teknik ve yöntemlerin uygulanmasıyla enflasyonun önlenmesi olanakları vardır.

Öyle ise, bir ekonomide enflasyonun varlığını devam ettirmesini ekonomi biliminin yetersizliği ile değil, enflasyonun daha yüksek seviyelerde denge arayan ekonomik bir gelişim süreci olarak görülmesi ve bunun bir ekonomi politikası olarak benimsenmesi ile açıklamak gerekir.

Nitekim bazı ekonomi bilimcileri konunun artık ekonomik değil politik olduğunu ifade etmektedirler. «Enflasyonu sona erdirmeye karşı gerçek engeller ekonomik değil politiktir. Enflasyon sona erdirilirse, devlet şu anda elde ettiği gelirden mahrum kalacaktır. Enflasyon sona erdirilirse, geçici olmakla beraber ekonomide bir

⁽¹⁾ Paul A., Samuelson; «Economics An Introductory Analysis», VII. Baskı, McGraw Hill Book Company, N.Y. 1967, s. 258. Ayrıca bkz.: Nuri Uman; «Türkiye'de Enflasyon ve Vergi», Milliyet Gazetesi, 29 Temmuz 1979, s. 5.

⁽²⁾ Sadun Aren; «İstihdam, Para ve İktisadi Politika», Bilgi Yayınevi, Ankara 1968, s. 225.

miktar gerileme, yavaşlama ve oldukça yüksek bir işsizlik dönemi başlar.»⁽³⁾ ifadesiyle Friedman, enflasyondan devletin gelir sağladığını, diğer taraftan enflasyonun durdurulması ile devletin sadece bu gelir olanağının kaybedilmeyeceğini, işsizlik, gerileme gibi ekonomik ve politik risklere de katılmak zorunda kalacağını ileri sürmektedir. Bu ve benzer görüşler ekonomi biliminin istendiğinde enflasyonu önlemekte yeterli olduğu gerçeği içinde değerlendirirse; enflasyonla savaşmak enflasyona engel olmak kesin hedef olarak belirlenmekle beraber, bunun doğuracağı sakıncalar nedeniyle enflasyonun devamının gizli politik bir amaç haline geldiği gibi bir sonuca ulaşılmaktadır.

Ancak amacımız enflasyonun neden devamlı olduğu tartışmasına girmek değildir. Konu bu açıdan çalışmamızın kapsamı dışında kalmaktadır. Fakat enflasyonun nedenlerinin ve çeşitlerinin kısaca özetlenmesinden de yarar umulmaktadır.

Enflasyonun Nedenleri ve Çeşitleri

Enflasyonun nedenlerinin araştırılması şüphesiz ekonomi bilimi içinde yapılmalıdır. Ancak enflasyonun ekonomi bilimi dışında kalan nedenleri de vardır. Bu nedenler nitelikleri itibarıyla sosyal ve politik nedenler olmak üzere gruplanabilmektedir.

Bunlardan sosyal nedenleri insanlık tarihinde aramak ve insanlık tarihinde medeniyetin devamlı ileriyeye doğru gelişme göstermesiyle açıklamak mümkündür. Medeniyeti oluşturan unsurlardan biri olan teknoloji, özellikle yirminci asırda, hızlı bir gelişme göstermiştir. Bunun insan hayatına ve yaşam felsefesine getirdiği pek çok yenilikler olmuştur. Bu yeniliklerin konumuz itibarıyla en önemlisi

insan mutluluğunun sağlanmasında tüketimin esas olması ve tüketimin bir görgü haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak, tüketim amaçlarını gerçekleştirmek için, toplumda bir gelir mücadelesi olmaktadır. Söz konusu gelir mücadelesi enflasyonun sosyal nedenini oluşturmaktadır ve gelir unsurlarının enflasyonist bir ortamda aynı hız ve oranlarda artmaması nedeniyle de gelir mücadelesi devamlı ve dinamik bir karakter kazanmaktadır. Diğer bir ifade ile, gelir mücadelesi bir sosyal neden olarak hem enflasyonu başlatmakta, hem de enflasyona devamlılık kazandırmaktadır. Sonuç olarak, enflasyonun sosyal nedenleri toplumda tüketim amaçlarının artmasına ve bundan doğan gelir mücadelesine bağlanabilmektedir⁽⁴⁾.

Enflasyonun politik nedenlerini ise politika kavramı içine giren devlet yönetimi ve yönetime etkin olan baskı grupları ile açıklamak mümkündür. Bunlardan devlet yönetimi ile ilgili olarak enflasyonun nedeni ve devamlılığı enflasyonun, daha önce de ifade edildiği gibi, bir ekonomik gelişim süreci olarak düşünülmesi ve devletin enflasyon yolu ile gelir elde etme olanakları yaratmasıdır. Devlet bu olanakları karşılıksız para basmak, öngörülmedik vergi kazançları sağlamak ve enflasyonda devlet borçlarının azalması yolu ile yaratmaktadır. Bunların dışında enflasyonun politik bir diğer nedeni toplumu meydana getiren baskı gruplarının politik kanallarla gelirlerini artırma girişimleridir.

(4) Bora Ocakcioğlu; «Enflasyonun Devamlılığı Konusu», Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkileri, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Raporu, İstanbul 1976, s. 8. Nitekim, 1976'da GSMH'nin % 82.4'ü tüketilirken 1977 yılında bu oran % 84.4'e çıkmıştır. Bu artışın 1976 fiyatları ile değeri 42 Milyar TL. dir (Uman, op. cit. Milliyet Gazetesi, 30 Temmuz 1979, s. 5).

(3) Milton Friedman; «Can Inflation Cut Inflation's Toll», Economic Impact, Sayı 9, s. 74.

Enflasyonun ekonomik nedenleri ise enflasyonun kökeni veya kaynakları açısından açıklanabilmektedir. Bu açıdan, ekonomi biliminde enflasyon genel olarak talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu olarak ayrı ayrı incelenmekte, ancak bazı ekonomilerin özelliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, kaynakları farklı enflasyonlardan; fiyat enflasyonundan ve yapısal enflasyondan da söz edilmektedir⁽⁵⁾.

Talep enflasyonu, tam istihdam seviyesindeki bir ekonomide, talebin bağımsız olarak artması sonucu toplam talebin toplam arzdan fazla olmasından kaynaklanarak ortaya çıkan fiyatlar genel seviyesindeki artış olayıdır. Eğer ekonomi tam istihdam seviyesinde değilse talep artışı, arzın artırılması ile karşılanabilir, aksi halde talep enflasyonu kaçınılmaz olmaktadır. Ancak önemli olan nokta, talebin bağımsız olarak niçin arttığıdır. Bunun nedenleri ise daha önce de ifade ettiğimiz gibi ya sosyal ve politik ya da yanlış ekonomik uygulamalardır. Devletin kamu harcamalarını ve destekleme fonlarını açıktan finansmanla (para basma ile) karşılaması, kaydı paraya dayalı kredi hacmindeki gelişmeler, toplumun tüketim arzu ve isteğinin artması gibi nedenler, bunlar arasında sayılabilir.

Maliyet enflasyonu, işletmelerin girdi maliyetlerinin artması dolayısıyla fiyatların yükselmesi olayıdır. Girdi maliyetlerinin artması ekonomik ve politik nedenlerle olabileceği gibi, dış ekonomilerin etkileriyle de gerçekleşebilir⁽⁶⁾. Örneğin petrol fiyatlarının artmasının maliyet enflasyonu için dış ekonomilerden yansıyan bir kaynak olması gibi, iç ekonomik ve politik ne-

denlerle kısıtlanan bir üretim faktörünün girdi olarak kullanıldığı işletmelerde maliyetlerin artması, çeşitli baskı güçlerinin etkisiyle gelir unsurlarının bunlardan özellikle ücretlerin artırılması, kamu ekonomik kuruluşların mal fiyatlarının artırılması, maliyet enflasyonunun kaynağını oluşturmaktadır. Burada önemli bir husus, örneğin toplu sözleşmelerle veya taban fiyatlarla maliyetlerde yaratılan artışların işletmelerde mal ve hizmet fiyatlarına yansıtılması ve böylece sağlanan artan gelir paylarının artan fiyatlarla tekrar geri verilmesi olayıdır. Bu durum ekonomide maliyet (veya gelir) - fiyat helezonu denen durumdur. Diğer bir ifade ile, tam rekabet koşullarının geçerli olmadığı ekonomilerde böylece, fiyat enflasyonu denen diğer bir enflasyon türü ortaya çıkmaktadır.

Bir ekonomide maliyet ve talep enflasyonu aynı zamanda doğabilir. Aslında bunlar birbirinden bağımsız değil, iç içedir. Ancak bu iki enflasyonun birlikte ortaya çıktığı durumlarda, ekonomide bir yandan maliyetler ve dolayısıyla fiyatlar artarken, talep artışının fiyatlardaki artışın gerisinde seyretmesi nedeniyle, pazarda fiyatların artmasına rağmen bir durgunluk olabilmekte bu da ekonomide «stagflation» denilen; durgunluk içinde enflasyon olayını ifade etmektedir⁽⁷⁾.

Yapısal enflasyonun aslında, temelde, bir talep ve maliyet enflasyonudur ve yeni bir enflasyon türü olmaktan çok bir terminolojik olarak düşünülebilir. Ancak bu enflasyonun belirli bir ekonominin talep ve arz yapısı ile ilgili bir özelliği vardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde milli hasılatın önemli bir kısmı tarımsal ürünlerden meydana gelmektedir. Oysa talep edilen mallar sadece tarımsal ürünler de-

(5) A. Musgrave and P. B. Musgrave; «Public Finance», McGraw Hill Book Company, N.Y. 1974 s. 524 - 525.

(6) Aren, op. cit. s. 230.

(7) Ahmet Kılıçbay; «Enflasyon Nasıl Duracak?», Türkiye İktisat Gazetesi, 16 Kasım 1978, s. 1.

ğildir. Diğer sektörlerdeki üretim mevcut talebi karşılamıyorsa arz ve talep arasında bir dengesizliğin doğacağı kaçınılmazdır. Bu dengesizlik ithalat ve ihracat mekanizması ile giderilebilirse sorun yoktur. Ancak gelişmekte olan ülkelerin, dış ticaret hadlerinin tarımsal ürünlerin aleyhine olması nedeniyle dış ödeme güçlerinin sınırlı olması sorunu çözmekte, böylece talep edilen malların eksikliği bunların fiyatlarının artmasına sonuç olarak da talep ve maliyet enflasyonu şeklinde enflasyon sürecinin başlamasına neden olmaktadır ⁽⁸⁾.

Ülkemizde Enflasyon

Ülkemizde enflasyonun tarihi oldukça eskidir. Ancak hızının son yıllarda süratli bir artış göstermesi nedeniyle enflasyon daha çok hissedilir ve tartışılır hale gelmiştir. İstanbul Ticaret Odası Toptan Eşya Fiyatları İndeksleri dikkate alınarak on yıllık dönemler itibariyle incelenirse aşağıdaki bilgiler elde edilmektedir.

Yıllar	İTO TEF İndeksi (1963 = 100)
1950	31.9
1960	93.8
1970	144.8
1980	2503.6

Bu bilgilere göre fiyatlar genel seviyesi 1950 yılından itibaren artmakta, özellikle son on yılın ikinci yarısında bu artış aşırı bir hız kazanmaktadır. Nitekim fiyatlar genel seviyesindeki artış hızı;

1950 — 1963 arasındaki 13 yıllık dönemde = % 300

1963 — 1974 arasındaki 11 yıllık dönemde = % 300

1974 — 1978 arasındaki 4 yıllık dönemde = % 300

1978 — 1980 arasındaki 3 yıllık dönemde = % 300

olmuştur. Diğer bir yaklaşımla, 1960'lı yıllarda yıllık ortalama % 6 dolayında bulunan fiyat artışları, 1970'lerin ilk yarısında yıllık ortalama olarak % 20 dolayına, 1970'lerin ikinci yarısında da % 50 dolayına ulaşmaktadır. 1979 yılında enflasyon hızının % 80, 1981 yılının ilk altı ayında da % 35'e ulaşması enflasyonun ülkemizdeki hızlı gelişmesinin diğer bir ifadesi olmaktadır.

Ülkemizde, enflasyonun nedenleri ve türü hakkındaki görüşler çeşitlidir ⁽⁹⁾. Ekonomi bilimcilerinden Prof. Dr. Sabri Ülgener, ülkemizdeki enflasyonun, maliyet - talep enflasyonu olduğunu; E. J. Kane, para arzındaki artışların enflasyonu başlatıcı olmadığını ancak destekleyici olduğunu, enflasyonun nedeninin bütçe açığı, devalüasyon ve ithalat fiyatları olduğunu; Prof. Dr. Mükerrrem Hiç, krediler bolluğunu ve vergi alınmayışının enflasyonun nedeni olduğunu, ülkemizdeki enflasyon türünün maliyet - talep enflasyonu ikilisinin özelliğini gösterdiğini, ancak maliyet (fiyat, kâr) enflasyonunun öncelik taşıdığını ileri sürmüşlerdir.

Ülkemizdeki enflasyonla ilgili resmi yayınlara gelince; örneğin Üçüncü Beş Yıllık Plân Beşinci Kesim IV/1'de «Fiyat ve Ücret Politikası» başlığı altında, hem talep ve hem de maliyet enflasyonuna değinilmiş, aşırı kâr ve ücretlerde aşırı artış aynı anda sözkonusu edilmiştir.

1973 Yıllık Ekonomik Rapor'da, devalüasyon maliyet enflasyonunun nedeni olarak ele alınmış, 1970 yılı ve 1971 yılının ilk yarısındaki enflasyon devalüasyona, 1972 ve 1973 yılları enflasyonu talep baskısına ve para hacmi etkisine bağlanmıştır.

⁽⁹⁾ İbid.

⁽⁸⁾ Uman, op. cit., Milliyet Gazetesi, 31 Temmuz 1979, s. 5. Ayrıca bkz.: Mükerrrem Hiç; «Türkiye'de Enflasyon», İ. Ü. İktisat Fakültesi İktisadi Gelişme Enstitüsü, Yayın No. 6, İstanbul 1968, s. 37.

Diğer bir resmi yayında da ⁽¹⁰⁾ ülkemizdeki enflasyonun gelişiminin ve nedenlerinin; talepteki artışlar, para arzındaki artışlar, bütçe ve kamu ekonomik kuruluşların açıkları ve arz yetersizliği olduğu ileri sürülmektedir.

Bütün bu açıklamalardan amacımız enflasyonu genelde ve ülkemiz açısından kuramsal esasları ile incelemek değil, enflasyonu kısa da olsa anlatmak ve ülkemizde nedeni ne olursa olsun enflasyonun var olduğunu, ekonomik bir gerçek olduğunu ve devam etmekte bulunduğunu göstermektedir.

25 Ocak 1981 tarihinde alınan ekonomik politika kararları ve daha sonraki tarihlerde bu kararları destekleyici nitelikte alınan vergi tedbirleri, enflasyonla mücadelede kararlı

adımların atıldığının somut örnekleri olarak ifade edilebilir. Bu örneklerin; devlet yönetimi tarafından, enflasyonun ekonomik bir kalkınma süreci olarak değil, ekonomik bir dengesizlik olarak mütalaa edildiğini göstermesi bakımından önemi ve anlamı büyüktür. Ancak hedefin enflasyonun durdurulması olarak benimsendiğinin alınan ekonomik ve vergi tedbirleri itibariyle açıkca anlaşılmasına rağmen, halen enflasyonun devam etmekte olması, bu tedbirlerin yeterliliği konusunda tartışmalara neden olmaktadır. Kanımız odurki, enflasyonun durdurulmasının hedef olarak alındığına inancımız nedeniyle, gerekli tedbirler alınmaya devam edilecektir. Ancak hedefe varıncaya kadar mikro ve makro açılarda ekonomiyi enflasyonun takribatından korumanın yollarının bulunması ve bunun sorumluluğunun herkes tarafından paylaşılması gerekmektedir.

(10) Ticaret Bakanlığı; «Günümüzde Enflasyon», Nisan, 1974.

İthalat, İhracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

38.

kurulus yıldönümünde Yapı Kredi'den...

HİZMET BEYANNAMESİ.

1 Kurulduğu günden bu yana tasarrufu ödüllendirmeyi ilke edinmiş Yapı Kredi, 38. hizmet yılında, kendisini bugünlere enıştiren Türk tasarruf sahibine, şükran borcunu, en parlak biçimde ödeme azmindedir.

- Daha üstün, daha yaygın hizmetle...
- Geleneksel Yapı Kredi güvencesiyle...
- En yüksek faizle...

2 Tasarrufu ister küçük olsun, ister büyük, her tasarruf sahibi bilgili, saygılı hizmeti Yapı Kredi'de bulacaktır.

3 Ölçsüz bir faiz ve vaad savaşının hukum sürdüğü finans sektörümüzde, "güvenlik" kavramı, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır.

Bu olgu karşısında Yapı Kredi, 38 yıllık geçmişi boyunca olduğu gibi, bundan böyle de, "tasarrufların güvenlik mercii" olmaya devam edecektir.

4 Güvenliğin yanısıra, sistemli ve tutarlı bir bankacılığın en yüksek faizi Yapı Kredi'den gelecektir.

5 Yapı Kredi, her zaman tasarruf sahibinin en güvenilir bilgi ve haber kaynağı olarak kalacaktır.

6 Mesnetsiz vaadlerle ya da rakibi kotüleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir.

Çağdaş bankacılığımızın kurucusu ve yenilikler orderı Yapı Kredi, yepyeni hizmetler sunmaya hazırlanmaktadır.

Gene
Yapı Kredi'yi izleyin
Gene
Yapı Kredi'den bekleyin.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

SERMAYE PİYASASI YASASI VE BİR ELEŞTİRİ

DR. SELİM BEKÇİOĞLU

ÜLKEMİZDE hemen her kesimin heyecanla beklediği Sermaye Piyasası Yasası nihayet 31 Temmuz 1981 günü yayımlanmıştır. Ancak, kanunun bilimsel ve yeterli bir biçimde hazırlandığını söylemek maalesef olanaksızdır. Yasa, sermaye piyasasını; sadece yatırımcıların korunması, denetleme kurullarının oluşturulması ve şirketlerin halka açık bilgiler vermesi şeklinde görmüştür. Yasada mevcut aracı kuruluşlar ıslah edilmediği gibi, yatırım bankaları, konut finansman bankaları gibi ülkemizin oldukça gereksinim duyduğu yeni aracı mali kuruluşlar da oluşturulmamıştır. Bu nedenle, sermaye piyasasına bakış açısı oldukça dar, ya da başka bir deyişle «miyopik»tir. Yasa ülke ekonomisinin sorunlarını çözmekten uzaktır. Halbuki sorunlarımızın çözümü, ancak sermaye piyasasının sistemli bir biçimde, yani mevcut aracı kuruluşlar yeniden düzenlenirken, yeni aracı kuruluşlar ve bunların sunacakları çeşitli sermaye piyasası araçlarının piyasaya katılması ve daha sonra sermaye piyasasının tüm unsurlarını kapsayan yasaların, tüzüklerin ve kontrollerin ahenkli olarak bütünleştirilmesiyle mümkündür. Maalesef, yasa böyle sistematik bir bütünlük göstermekten uzaktır. Ayrıca, yasadaki bazı maddeler finans öğretisi ile tamamen çelişki içindedir.

Yasanın hayati eksikliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz :

Yasanın Bazı Maddeleri Finans Bilimiyle Çelişki İçindedir

Ülkemizin pek çok önemli yasasında olduğu gibi, bu yasadaki maddeler güzel bir ifadeyle kaleme alınmış, ancak bunların ülke ekonomisi ve işletmeleri üzerindeki etkilerinin ne olacağı dikkatlerden kaçmıştır. Belki de bu durumun nedeni yasaların sadece hukukçular tarafından hazırlanması, kanunun tekniğini ve boyutlarını bilen finansçı, iktisatçı gibi teknokratların saf dışı bırakılmasıdır. Konunun teknik boyutlarını, kabul etmiş oldukları maddelerin ileri ve geri etkilerini, yeterince dikkate almayan kanun hazırlayıcıları, tüm sorunları çözdükleri inancındadırlar. Halbuki yasalar bazan sorunları çözemekte, hatta yeni sorunlar yaratmakta ya da mevcut sorunları ağırlaştırmaktadırlar. Türkiye'de vergi, amortisman, kambiyo, dış ticaret vb. sahalarda karşılaşılan pek çok sorunun kaynağı, konuları derinlemesine incelemeyen kişilerin kaleme aldığı yasalar değil midir? Sermaye Piyasası Yasası'nda da finans bilimine ters düşen maddeler yer almıştır. Bunları şöylece sıralayabiliriz :

1 — Yasanın 13'üncü maddesi şirketlerin çıkarabilecekleri tahvil tutarını, koymuş oldukları öz sermaye ve ayırmış oldukları yedek akçeler toplamı ile sınırlamaktadır. Böyle bir sınırlama işletmelerin «finansal kaldıraç»tan istedikleri gibi faydalanmalarını engelleyecektir. İşletmeler finansal kaldıraç yoluyla ortalama sermaye maliyetlerini düşürebilmektedirler. İşletmelerin böyle bir araçtan yoksun bırakılmaları kârlı olabilecek bazı yatırım projelerinden vazgeçmelerine yol açacaktır. Çünkü, işletme yönetimi yapmış olduğu yatırımın getiri oranı ile ortalama sermaye maliyetini karşılaştırarak yatırım kararını vermektedir. İşletmelerin çıkaracağı tahvilin sınırlandırılması, onların basiretsiz olduğunu baştan kabul etmek demektir. Halbuki gerçek durum böyle değildir. Özel sektör işletmeleri pek çok kamu işletmesinden daha başarılı ve basiretlidir. Kanımca, özel sektör işletmelerinin çıkaracağı tahvilleri sınırlamak yerine, kamu işletmelerini Hazine'ye yük olmalarını önlemek gerekirdi.

Böyle bir sınırlamanın yatırımcıları korumak amacıyla konduğu da kolayca iddia edilemez. Çünkü, gerek borsada, gerekse borsa dışında işlem gören menkul kıymetler; piyasadaki yatırım analistleri, kurumsal yatırımcılar, bireysel yatırımcılar tarafından sürekli analiz edilecek ve onlara «gerçek değer» (intrinsic value) biçilecektir. Bu durumda ise, her işletmenin sermaye yapısındaki borç tutarı yapılan gerçek değer analizlerinde gözönüne alınacaktır. Finansal kaldıraç fazla kullanmış işletmeler, az kullanış olanlara göre nispeten daha riskli olacakları için, bunlara ait menkul kıymetlerin sağlayacağı gelirler daha yüksek bir iskonto oranı ile kapitalize edilecektir. Sonuçta ise, söz konusu menkul kıymetin gerçek değeri nispeten daha düşük olacaktır. Zaten işletmelere ilişkin her türlü bil-

gi, borsadaki ilgili kişiler tarafından menkul kıymet fiyatlarına yansıtılacaktır. Bu nedenle, işletmelerin sermaye yapısının nasıl oluşacağına müdahale etmek, faydadan çok zarar getirecek, ülkenin sermaye birikimini ters yönde etkileyecektir.

2 — Yasanın en büyük sakınca- larından biri de, 15 inci maddede kabul edildiği gibi şirketlerin temettü ödemek zorunda bırakılmalarıdır. Bu durum, «temettü politikası» diye adlandırılan finans öğretisi ile çelişki içindedir. İşletmeler ellerinde bulundurdukları yatırım projelerinin getiri oranını ve ortalama sermaye maliyeti oranını karşılaştırarak temettü politikalarını saptamaktadırlar. Planlanan projelerin getiri oranının sermaye maliyetinden yüksek olması halinde, işletmelerin hiç temettü ödememeleri daha doğru olacaktır. Çünkü, ancak böyle olduğu takdirde işletmenin, daha doğrusu işletme ortaklarının serveti maksimize edilecektir. Bu nedenle, işletmelerin mecburi temettü ödemeye zorunlu tutulması oldukça sakıncalıdır. Zaten menkul kıymetler borsasında temettü ödeyen ve ödemeyen işletmeler kendiliğinden bir ayırma tabii tutulacak, temettü ile ilgili bilgiler işletmelerin hisse senedi fiyatlarında yansıtılacaktır. Çünkü, herhangi bir hisse senedinin fiyatı, o hisse senedinden beklenen temettülerin belli bir iskonto oranı ile kapitalize edilmiş toplamıdır.

Ayrıca, işletmelerin yedek akçe ayırmaya zorunlu tutulmaları da oldukça zararlıdır. Her işletme elindeki yatırım projesi alternatiflerine ve sermaye yapısına göre karşılık ayırıp ayırmamada serbest olmalıdır. Aksi takdirde, işletmenin sermaye yapısı bozulacak, işletme ortaklarının serveti artma yerine azalacaktır. Hele, ayrılan yedek akçelerin zorunlu olarak devlet tahvillerine yatırılması, işletmeler için finansal açıdan olumsuz sonuçlar doğurur. Her işletmenin bir ya-

tırım politikası vardır. Kaldı ki işletmeler pasif yatırımcı olmaktan çok, müteşebbis, direkt yatırım yapan kuruluşlardır. Her işletmenin bir yatırım politikası vardır. Bu politikanın amacı ise, fonların en verimli şekilde yatırılmasıdır. İşletmeler risk getiri durumlarına göre ellerindeki fonları istedikleri yere yatırabilmelidirler.

3 — Yasa, çıkarılan menkul kıymetlerin «mecburi» kote edilmesini zorunlu kılmaktadır. Halbuki, sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde yeni kurulan anonim şirketlerin çıkarmış oldukları menkul kıymetlerin hemen kote edilmesine olanak yoktur. Bu ülkelerde kote edilmek bir mecburiyet değil, çeşitli zorlukları aşıttan sonra elde edilen bir «imtiyaz»dır. Çünkü, kote edilmiş menkul kıymetler daha güvenilir olmakta ve bunlara olan talep artmaktadır. Bu ülkelerde menkul kıymetler koteye alınmadan önce bir olgunluk devresini «seasoning», borsa dışı (over-the-counter) piyasalarda kote edilmeden geçirmek zorundadır. Ancak, olgunluk dönemi sınavını başarıyla geçiren işletmelerin menkul kıymetleri kote edilebilir. Kaldı ki, kote edilmeye ilgili olarak pek çok şart da aranmaktadır. Bu şartların herhangi birisinin ortadan kalkması halinde ise, ilgili menkul kıymetler borsa dışına itilmektedir. Bu nedenle, kote müessesesi zorunlu olmaktan çok, ihtiyari olmak zorundadır.

Yatırım Bankaları Kurulmamıştır

Yatırım bankaları, mevcut ya da yeni kurulmakta olan işletmelerin, kamu kuruluşlarının çıkarmış olduğu menkul kıymetleri toptan satın alan ve daha sonra sahipleri bireysel ve kurumsal tasarruf sahiplerine satan aracı bankalardır. Aynı zamanda, bu bankalar özel ve kamu sektöründeki kuruluşların diğer her türlü finansal sorunlarını da çözümlenmeğe çalışırlar. Kapitalist düzen içinde gelişmesini sağlamak isteyen tüm ülkelerde kal-

kınmanın en büyük itici gücü bu kuruluşlardır. Bu nedenle son zamanlarda sayıları oldukça artmış olan bankerlik kuruluşlarına gerekli önem verilebilir, bunlardan bazılarında «yatırım bankası» statüsü kazandırılabilir. Böyle olduğu takdirde yeni kuruluşlar, geleceği oldukça belirsiz olan işletmelerin risklerini yatırım bankaları yüklenmiş olacak ve likit olmak zorunda olan ticaret bankaları çeşitli risklerden korunmuş olacaklardı. Çünkü, ticaret bankaları başkasına ait olan ve istenildiğinde geri vermek zorunda oldukları fonları kullanmaktadır. Yatırım bankaları ise, vadeli, ya da vadesiz mevduat toplamadıkları için, menkul kıymetlerin alımında tamamen kendilerine ait olan fonları kullanmaktadır. Ancak, hatalı bir tutum sonucu ticaret bankaları yeni yasayla yatırım bankacılığı faaliyetlerini de üstlenmişlerdir (m. 31).

Böyle bir görev ticari bankaların mevcut risklerini daha da arttıracaktır. Çünkü, yatırım bankalarının görevlerini ticari bankaların görevleriyle bağdaştırmak hemen olanaksızdır. Bu nedenle ticaret bankaları kesin olarak yatırım bankacılığı faaliyetlerinden uzak tutulmalıydı. Ticaret bankalarının yatırım bankacılığı alanına girmesi nedeniyle ortaya çıkan acı gerçekler A.B.D.'nde yaşanmıştır. Ticari bankacılık faaliyetlerine ek olarak yatırım bankacılığı da yapan Amerikan bankaları, pazarlanması olanaksız hisse senetlerini sürekli olarak portföylerine almışlar ve sonuçta pek çok bankanın likiditesi zayıflamış ve itibarı zedelenmiştir. Yasayla yatırım bankalarının düzenlenmemiş olması büyük bir kayıp ve eksikliklerdir.

Ticaret Bankaları Düzenlenmemiştir

Yasanın diğer çok önemli bir eksikliği ise, ticaret bankalarını yeniden düzenlenmemiş olmasıdır. Yasa, bankaların «iştirakler» adı altında direkt olarak yatırım yapmalarını kısıtlamamış-

tir. Halbuki, ülkemizdeki bankaların faaliyetlerinin sadece kısa ve orta vadeli bankacılık işlemleriyle sınırlandırılması ve ortaya çıkacak boşluğun yurarda sözünü ettiğimiz yatırım bankaları ile doldurulması gerekirdi. Örneğin, A.B.D. Bankalar Kanunu, bankaların bankacılık dışındaki faaliyetlerle uğraşmasını yasaklamıştır. Tasarruf sahiplerinin yatırmış oldukları fonların korunmasıyla ilgili olarak bankalara verilen görev ve bankaların finansal yönden güçlü olması zorunluluğu, bankaların faaliyetini sadece bankacılıkla sınırlamış ve bankaların endüstriyel işletmeleri işletmesi ve sahip olmasını yasaklamıştır. Aksi takdirde, bankaların iştirakte buldukları işletmelerin müşterilerine iltimas şeklinde borçlar vereceğinden korkulmuştur. Gerçekten böyle korkular ülkemizde iyice ortaya çıkmış ve ticaret bankaları bir dostluk anlayışı içinde bazı müşterilerini kayırmışlar ve banka desteğine sahip olamayan pek çok işletmenin kapalı olarak zarar görmesine neden olmuşlardır.

İleride pek çok işletmeye ait hisse senetlerinin serbestçe borsada işlem görmesi halinde, tehlike çok daha büyük olabilecektir. Bankaların iştirakleri olan işletmeler büyük miktarlarda fonu bankalardan çekerek rakipleri olan, ya da kendilerini tamamlayan işletmelerin hisse senetlerini satın alabileceklerdir. Sonuçta, banka desteğinde olan işletmeler anti-tröst kanunların yokluğundan faydalanarak tekelleşeceklerdir. Bu durumdan ekonominin tüm kesimleri zarar görecektir. Bu nedenle, yasanın bankaların faaliyetlerini budamaması büyük bir kayıptır. Halbuki, bankaların faaliyet alanları daraltılarak, ortaya çıkan boşluklar sermaye piyasasının diğer kurumlarıyla doldurulabilirdi. Çünkü, gün geçtikçe sermaye piyasamızdaki talep çeşitlenmektedir. Bu talepler ancak çeşitli arz hizmetleri sunan mali kurumlar aracılığı ile tatmin edilebilecek-

tir. Ancak buna olanak verilmemiş, geleneksel kurumlarla yetinilmiştir. Durum, ülke çıkarları açısından son derece üzücüdür.

Konut Yatırım ve Finansman Bankaları Kurulmamıştır

Yasanın en büyük eksikliği konut yatırımları ve finansmanı sorununu sermaye piyasası içinde görmemesi ve bununla ilgili aracı kurumları oluşturmamasıdır. Halbuki, konut yatırımları için tasarrufların mobilizasyonu ancak sermaye piyasasında, özellikle bu amaca yönelik kuruluşlar tarafından gerçekleştirilebilir. Bu sorun ise, bağımsız «Konut Yatırım ve Finansman Bankaları»nın kurulmasıyla sağlanabilir. Bu nedenle, Türkiye Emlâk Kredi Bankası, Öğretmenler Bankası, Vakıflar Bankası ve başlangıçta bu amaçla kurulmuş olup yolundan saparak halen ticaret bankacılığı yapmakta olan bankaların «konut yatırım bankası» statüsüne dönüştürülmesi gerekirdi. Yeni kurulan bu konut bankalarının fon kaynağını, ev edinmek isteyen kişilerin yapmış olduğu tasarruflar ve sermaye piyasasına sunulacak tahviller oluşturabilirdi. Hatta gerekirse ticari bankaların ve sigorta şirketlerinin bu bankalarda sürekli olarak karşılık bulundurması istenebilirdi. Konut yatırımlarının oldukça konjonktürel olması nedeniyle, konut yatırım bankalarının halka ve diğer yatırımcı kuruluşlara satmış olduğu menkul kıymetler üzerindeki ikincil piyasa işlemlerini sürekli tutabilmek için bir fonun oluşturulması ise, çok faydalı olacaktı. Çünkü, böyle bir fon konut yatırım bankaları tarafından çıkarılmış olan tahvillerin ana para ve faiz ödemelerini garanti edecek, bunlara ait borsa işlemlerinin zayıflaması durumunda alım işlemlerinin canlı ve sürdüratli olmasına yardımcı olabilecekti.

Maalesef yasa, ülkemizin konut finansmanı sorununa hiçbir çözüm getirmemekte ve sonuç olarak bu

önemli sorunun sadece Toplu Konut Yasası ve tüzükleriyle çözümlenebileceğine inanılmaktadır. Oysa konut yatırımlarına aktarılacak fonlar, diğer kesimlere gidecektir. Konut sektörü diğer sektörlerle rekabet içinde olduğundan, günümüzde sanayi ve ticaret sektörünün tekelinde bulunan mali kurumlar, konut kesimine gidecek fonların akışına engel olacaktır. Bu nedenle, hergün çığ gibi büyüyen konut sorununu çözmek mümkün olmayacaktır. Yine, Toplu Konut Yasasında öngörüldüğü gibi, fonların Meyak, Emekli Sandığı gibi kurumlardan karşılanması ise, enflasyonist baskıları oldukça arttıracak ve istenilen sonuç alınamayacaktır. Çünkü, adı geçen sosyal güvenlik kurumlarında biriken fonların iyi bir biçimde yönetildiği kuşkuludur.

Sigorta Şirketleri Düzenlenmemiştir

Yeni yasa sigorta şirketlerini sermaye piyasası ile bütünleştirmemiştir. Bugün ülkemizdeki sigorta şirketleri büyük bankaların ve bazı büyük anonim şirketlerin kontrolü altındadır. Sigorta şirketleri bankalara ucuz ve uzun-vadeli kredi veren kuruluşlar olmak yerine, sermaye piyasasında onlarla rekabet eden, onları daha verimli olmaya iten kurumlar olmak zorundadırlar. Ancak, gerekli düzenlemeler yapılmadığı için, sigorta şirketleri kendi durumlarını maksimize etmekten çok, bazı banka ve büyük anonim şirketlerin emirleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Halbuki, bir ülkede sermaye piyasasının kurulabilmesi ve etkin bir biçimde çalışabilmesi için gerekli ve önemli şartlardan birisi, tüm ilişkilerin «dostluk» anlayışından ötede gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Bugünkü durum ve uygulama ise bunun tam aksidir. Banka - Anonim Şirket - Sigorta Şirketi bağımlılığından ötürü, işlemlerin büyük çoğunluğu dostluk anlayışı çerçevesi içinde dönmekte, dostu olmayan işletmeler el-

lerindeki çok verimli yatırım projelerini sigorta şirketleri aracılığıyla finansa-yamamaktadırlar. Sonuçta, ekonomi içindeki kıt kaynaklar irrasyonel bir biçimde tahsis edilmektedir.

Öte yandan yeni yasayla sigorta şirketlerinin etkinliği arttırılmadığı için, ülkenin sermaye birikimi ters yönde etkilenmektedir. Bugün uzun vadeli bir yatırıma girişmek isteyen bir işletme koymuş olduğu öz sermayesinin dışında 20-25 yıl vadeli bir yabancı sermayeyi kolaylıkla sağlayamamakta ve bu nedenle çok önemli projelerden vazgeçilmektedir. Halbuki, sigorta şirketleri oldukça canlı olan ülkelerde, uzun vadeli krediye gereksinim duyan işletmeler, ihtiyacı olan fonları doğrudan sigorta şirketlerinden sağlayabilmekte ve uzun bir zaman isteyen projelerini gerçekleştirerek, ülkenin sermaye birikimine yardımcı olmaktadır.

Yasanın Diğer Eksiklikleri

Yasa, sermaye piyasası konusuna oldukça «miyopik» bir gözle baktığı için, mali kurum sayılabilecek pek çok kurumu eski halinde bırakmış, bunları sermaye piyasası içinde bütünleştirmemiştir. Örneğin, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Meyak vb. gibi kuruluşların sahip olduğu fonlarını nasıl yöneteceklerine ilişkin bir maddeyi veya bunların sermaye piyasası ile bütünleştirileceğine ilişkin bir ibareyi yasada görmek mümkün değildir. Bugün için elerinde büyük fon bulunduran bu kuruluşların bilimsel esaslara göre çalıştığını, ortaklarının menfaatini maksimize etmek için çaba gösterdiklerini söyleyebilmek çok zordur. Halbuki, bu kuruluşların yatırımlarını bilimsel esaslara göre yapması ve her üç ayda bir fonları üzerindeki verimliliklerini ortaklarına duyurmaları zorunlu tutulmalıydı.

Ayrıca, konut çözümüne yardımcı olmak açısından yeni çıkarılan yasa, «gayri menkul yatırım ortaklıkları»nın

oluşmasına yardımcı olabilirdi. Böyle bir ortaklığın amacı, gayrimenkul portföyü işletmektir. Bu kuruluşlar bir yandan ortaklarına kâr sağlarken, diğer yandan işletmelere çeşitli kolaylıklar sağlamaktadırlar. Örneğin, nakit sıkıntısı çeken bir işletme kendi binalarını böyle bir ortaklığa satmakta ve aynı anda binayı uzun bir süreyle kiralayabilmektedir. Yine bu kuruluşlar, konut bankaları tarafından çıkarılan tahvilleri satın alarak portföylerine koymaktadırlar.

Yine, bugün devlet tarafından işletilmekte olan pek çok banka vardır. Bunların çoğu Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş, arz-öncülüğü yapan mali kurumlardır. Bu nedenle, bunların yeniden düzenlenmesi, bazılarının kapatılması, bazılarının ise birleştirilmesi gerekirdi. Bugün için hemen her devlet işletmesinin bir bankası vardır. Ancak, madenciligi kalkındırmak için Etibank'ın, turizmi kalkındırmak için Turizm Bankası'nın, denizciligi kalkındırmak için ise Denizcilik Bankası'nın olması yeterli değildir. Ülkemizde her şeyde olduğu gibi bu konuda da sezgisel yaklaşımlar süregelmektedir. Türkiye için asıl geçerli olan, aynı amaca yönelik çeşitli devlet mali kurumlarının oluşturulması değil; sermaye piyasası içinde diğer mali kurumlarla rekabet eden, sırtını Devlet Hazinesi'ne dayamayan ve çeşitli sosyal güvenlik fonlarını israf etmeyen mali kurumların meydana getirilmesidir.

SONUÇ

Yasa, yeni finansal aracı kurumları yeterli bir biçimde oluşturamadığı gibi, eski kurumları da ıslah edip tüm

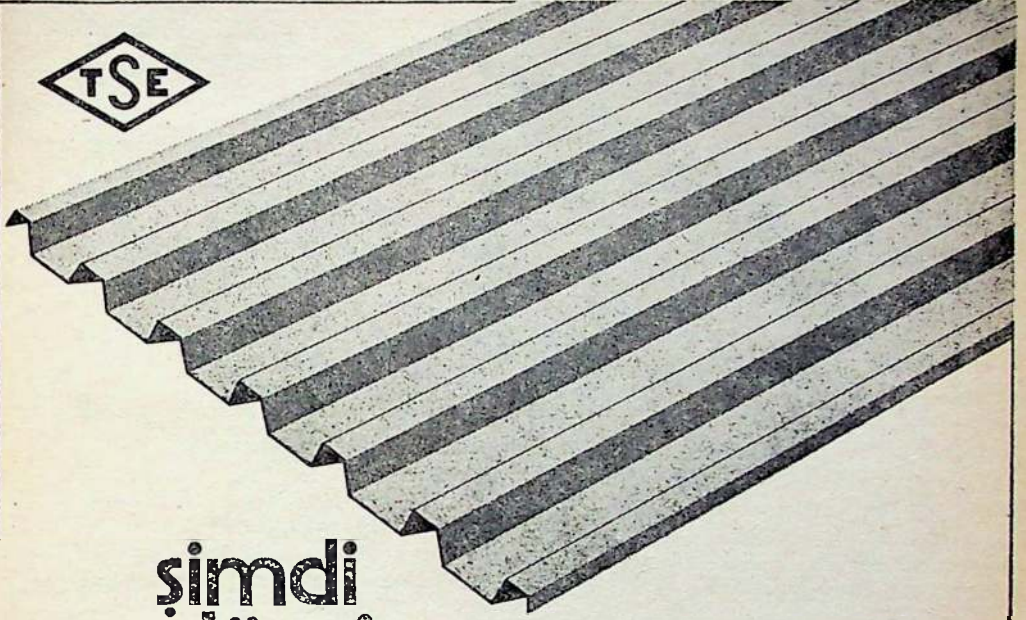
mali kuruluşları sermaye piyasası içinde bütünleştirememiştir. Bu nedenle yasa, ülkemizin sermaye piyasası ile ilgili sorunlarını çözmekten uzaktır.

Ayrıca, Sermaye Piyasası Yasası, Menkul Kıymetler Borsası'na ilişkin hiçbir öneri getirmemiştir. Halbuki, sermaye piyasasının etkin bir biçimde çalışabilmesi için, borsanın canlı ve geniş tabanlı olması zorunludur. Ancak, ülkemizin tek borsası olan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın adı var, kendisi yoktur. Bu nedenle Borsa Kanunu'nun da günümüz koşullarında hazırlanması ve borsanın faaliyete geçmesi gerekmektedir. Yine, sermaye piyasasının verimli bir biçimde çalışmasına yardımcı olacak «Yeminli Muhasiplik Kanunu» henüz çıkarılmamıştır. Bu durum ise, denetleme kurulunun görevlerini oldukça zorlaştıracaktır. Tüm bu açıklamaların ışığı altında, yasanın sorun çözücü olduğunu söyleyebilmek güçtür. Bu nedenle yasa yeniden ele alınmalı ve yapılacak kapsamlı çalışmaların ışığı altında yeniden düzenlenmelidir.

◆ Yeryüzünde öğretmenlikten şerefli bir meslek tanımıyorum.

Diyojen

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasaş-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 93 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 64
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM® **LAMEKS®**

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS üç üstünlüğe sahiptir. Darbelere dayanıklıdır. Sürcü ve yolcuların can güvenliği için. Olgü ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yerinne kolayca ve tam olarak oturması ve sırtını yapmasını için. Optik kalitesi mükemmeldir. Gece ve gündüz berrak bir görüntü sağlması, uzun yolda bile sürücünün gabitlerini yormaması için.

1116. DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarına, T.S.E. Kalite Belgesini kazandıran üstün özellikler, Aracınıza yeni cam takılmak gerektiğinde, Türkiye'de üretilen araçların % 70'inde kullanılan, DURACAM ve LAMEKS te istar edin.

Fransa'da Millileştirme

İSMAİL HÜSREV TÖKİN

F. MITTERRAND'ın iktidara gelmesiyle Fransa'da 1944 - 1946 dönemindeki millileştirme dalgasının yeniden yükseldiği görülüyor. O dönemde Alman işgal kuvvetlerine karşı savaşmış olan mukavemetçiler, Almanların çekilmesi üzerine Charles de Gaulle başkanlığındaki hükümette yer almışlar, Fransız ekonomisinin kilit noktalarının millileştirilmesinde etkin olmuşlardır.

Geriye doğru bakarsak ikinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Fransa başta olmak üzere Batı'nın gelişmiş ülkelerinde millileştirme, devletleştirme, sosyalizasyon adları altında kamulaştırma siyasetlerinin savaştan önceki dönemlere kıyasla geniş ölçüde uygulandığı görülür. Sömürge statüsünden çıkmış, gelişmekte olan ülkelerde de devlet siyasetlerinin mihraverini kamulaştırma oluşturmuştur.

Kamulaştırmanın bir tanımını yapmak gerekirse, şöyle demek mümkündür: Kamulaştırma, devletin ve kamu tüzel kişilerin, kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılıklarını peşin veya taksitle ödemek şartıyla özel mülkiyet altında bulunan taşınmaz malların ve kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin tamamını veya bir bölümünü kamu mülkiyetine geçirmesidir. Türkiye Anayasası'nın 38. ve 39. maddeleri kamulaştırmaya bu anlamı vermektedir. Bazı ülkelerde icabında tazminatsız kamulaştırma da uygulanmıştır. Kamu hiz-

meti niteliği taşımayan özel teşebbüsler de ideolojik düşüncelerle kamulaştırılmıştır.

Bugün kullanılmakta olan kamulaştırma, millileştirme, devletleştirme, sosyalizasyon deyimleri, aralarında bazı küçük ayrılıklar bulunmasına rağmen, aynı anlamı taşıyor diyebiliriz. Deyimler özellikle ideolojik eğilimlerin rengini almaktadır. Sosyalist ülkelerde kamulaştırma değil, sosyalizasyon uygulanmıştır. Yani bütün üretim araçları özel mülkiyetten toplumsal mülkiyete geçirilmiştir. Özel teşebbüs düzeni ortadan kaldırılmıştır. Bazı kapitalist ülkelerde iktidara gelen sosyalist partiler, kamulaştırma yerine sosyalizasyon ya da nasyonalizasyon deyimini kullanmışlardır. Uyguladıkları sistem bazı temel endüstrilerle bankaların, bazı sosyal hizmetlerin kamulaştırılması olmuştur. Bu siyaseti gerçek sosyalizme geçişin bir köprüsü saymışlardır. Kamulaştırmada İngiltere, Fransa gibi millileştirme (nasyonalizasyon) deyimini tercih eden ülkeler de olmuştur. Bunlardaki uygulamalar da sosyalist ilkelere kaynaklanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yatırımlarının, önemli işkollarının, sosyal hizmetlerin ve alanların millete mal edilmesine nasyonalizasyon denilmiştir. Devletleştirme gelince; bununla millileştirme arasında pek fark yoktur diyebiliriz. Her ikisinde de devlet milli çıkarlar açısından önemli gördüğü işkollarını tazmi-

natlı veya tazminatsız kamulaştırarak doğrudan doğruya kendisi, ya da özel teşebbüslerle ortaklaşa işletmektedir. Ya da kendi denetimi altında bağımsız tüzel kişi statüsünde çalıştırmaktadır. Başka teşebbüsleri kamulaştırmaya gitmeksizin kendisi işletmeler kurup, bunları sözünü ettiğimiz şekillerde faaliyete geçirmektedir.

Planlama uygulayan ülkeler, kamulaştırdıkları ya da eskiden kamulaşmış sektörden dayanak olarak faydalanmışlardır. Önemli teşebbüslerden oluşan bir merkezi çekirdek, yol-gösterici planlamalarda özel firmalara kıyasla devletin isteklerine daha fazla uymuştur. Merkezi çekirdek, devlet işletmeleriyle yarı devlet yarı özel olan karma teşebbüslerdir. Özel teşebbüs ülkelerinde savaş sonrası devlet planlamasında başarı sağlayanlar, ekonomilerinde kamu iktisat kesiminin geniş yer tuttuğu ülkelerdi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletleri iktisadi ve sosyal alanda kamulaştırmaya yönelen sebepleri dörde bölmek mümkündür: (a) İktidara gelmiş sosyalist partiler, ideolojik ilkelerini uygulamak istemişlerdir. İktidarı alamamış olan sosyalist partilerle bunların dayandıkları sendikalar ise demokratik düzen içinde yaptıkları baskılarla hükümetleri millileştirmeye zorlamış ve bunda da kısmen başarı göstermişlerdir. (b) Hükümetler rekabet gücünü kaybetmiş, mali darlığa düşmüş, teknolojik bakımdan geri kalmış teşebbüslerin üretim cihazını (kömür, elektrik enerjisi, madenler gibi) hizmet sektörünü (demiryolları, ulaştırma, haberleşme tesisleri gibi) modernize etmek, savaş sonrası kalkınmayı gerçekleştirmek için devletleştirme yoluna gitmişlerdir. Kalkınmanın büyük sermayelere ihtiyaç gösteren ve özel sektörün kudreti dışında kalan işkollarının devletleştirilmesiyle gerçekleştirilebileceği inancından hareket olunmuştur. (c) Aşağıdan gelen baskılarla sağlık ve sosyal güven-

lik işlerinin eski dönemlerdekinden daha geniş ölçüde ve sosyal güvenlik işlerinin eski dönemlerdekinden daha geniş ölçüde ve sosyalizasyon adı altında uygulanmasını devlet üzerine almak zorunda kalmıştır. (d) Ülke savunması bakımından devletin elinde bulunması ya da devlet kontroluna girmesi gerekli görülen teşebbüsler, tesisler, alanlar ve hizmetler kamulaştırılmıştır.

Kamu iktisadi ve sosyal işletme ve kurumları bir zamanlar özel teşebbüs düzenine yabancı sayılırken, gelişmeler sonucu düzenin asli ve vazgeçilmez unsurları olmuştur. Bu da özel teşebbüs düzeninin bugünkü aşamasının en belirgin niteliklerinden biridir. En koyu liberaller dahi, ilkelere ve görüşlerine sadık kalmakla hattâ bunları savunmayı sürdürmekle beraber, gerçeği kabullenmiş görünuyorlar.

Fransa'da bugün Mitterrand'ın uygulamaya başladığı millileştirme siyaseti, Fransa'ya hiç de yabancı değildir. Fransa'nın bütün iktisat tarihi 17. yüzyıldan beri günümüze kadar devletleştirme örnekleriyle doludur. Colbert'in (1619 - 1683) Merkantilizmi koyu bir devletçilikti. Schumpeter'in dediği gibi, kapitalizmin ilk planlı ekonomi tecrübesiydi. Bu dönemde Fransız monarşisi devlet işletmeleri kurmuş, özel teşebbüslerin sermayelerine katılmış, özel teşebbüslere imtiyazlar, tekeller vermiş, bir sıra düzenleyici sıkı yasalar, yönetmeliklerle iktisadi hayatın yönetimini büyük ölçülerde eline almıştı. Monarşik devletin amacı, kendine parasal kaynaklar sağlamak için ekonomiyi, özel teşebbüsü kalkındırmaktı.

Bireyci, liberal ve demokratik bir düzen kurmak amacıyla gerçekleştirilmiş olan 1789 Fransız inkılabının monarşik dönemdeki devletleştirme yöntemlerine yönelmediği sanılmamalıdır. 1791'de çıkarılan bir yasa ile maden işletmeleri, kömür madenleri

«Milletin Malı» ilân edilmişti. Bunların mülkiyeti kraldan alınarak «millet» verilmişti. Kilise emlâkinin ve ülkeden kaçmış siviluların mülklerine el konmuştu. Böylece modern devletleştirme, millileştirme fikrinin ilk tohumları atılmıştı. Colbert'in kurduğu tütün tekelî inkilâptan sonra kaldırıldığı halde, 19. yüzyılın başında (1810) tütün alımı ve satımı tekrar devlet tekeline verilmişti. Bunu izleyen yıllarda ve 19. yüzyılın sonlarına kadar bir çok alanlarda çeşitli fiskal ihtiyaçlarla ve kamu güvenliği, kamu çıkarları açısından bir sıra devlet tekelleri kurulmuştu.

Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı siyasi, iktisadi, sosyal değişiklikler kamulaştırma doğrultusunda soldan gelen taleplerin bir kısmını gerçekleştirmiştir. Barış anlaşmasıyla Fransa'ya isabet eden azot üretimi patenti ile Alsas'taki potas madenlerinin özel ellere bırakılmayarak devlet tarafından işletilmesine karar verilmiştir. Bu işler için de Devlet Sanayi Ofisi (Office Industriel d'Etat) kurulmuştu. Bu dönemde devletin petrol endüstrisindeki tesisleri ve iştirakleri bu kuruluş devredilmişti.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1929 dünya iktisat bunalımına kadar olan dönemde devletin evvelce kurmuş olduğu tekellerin ve işletmelerin yönetiminde liberal çevrelerin baskısıyla bir sıra değişiklikler yapıldı. Posta Telgraf İdaresi katı devlet yönetiminden çıkartıldı. Kendi bütçeyle idare olunan bir örgüt haline getirildi. Tütün tekeline özerklik verildi. Özerk olarak yönetilen limanlara mali ve idari bakımdan daha geniş yetkiler tanındı. Yeni dönemde özel sermaye ile devlet sermayesinin katıldığı «karma teşebbüsler»le yeni bir sistem uygulanmaya başlandı. Karma sistem, Merkantilist dönemde de kısmen uygulanmış olmakla beraber, Fransız ekonomisinde 1920'lerden itibaren önemli bir yer almıştır. Bu sis-

tem geleneksel devlet müdahaleciliğinin geliştirilmiş bir şekliydi. 1920'lerde özel teşebbüsün el atmaya cesaret edemediği iş kollarında devlet özel sermaye ile ortak girişimlerde bulunmaya başlamıştı. Merkantilist dönemde devlet bir işi yürütmek için seçtiği bir firmaya tekel hakkı verirdi. İmtiyaz tanındı. Yeni yöntemde ise devlet karşılıklı anlaşma ile teşebbüse ortak olarak katılmaktadır.

Fransız ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'na kadar 1929 krizinin etkilerinden kurtulamamıştı. Bu dönemin günlük siyasi olayları ve skandalları arasında iktisadi bunalımın etkisiyle 1936 seçimlerinde iktidara gelen «Halk Cephesi», ekonomide devletleştirme dalgasına yeni bir hız verdi

Léon Blum, sosyalistlerden, kö-nünistlerden, radikal sosyalistlerden oluşan bir koalisyon hükümeti kurmuştu. Koalisyon partileri «ortak aksiyon» programında radikal önlemler teklif ediyorlardı. Léon Blum, bütün ekonomi alanlarını içine alacak ve bütün bakanlıkların kararlarını koordine edecek bir Milli İktisat Bakanlığı kurmayı tasarlamıştı. Halk Cephesi'nin programı bütünü ile gerçekleşemedi. Merkezi bir Plan Dairesi kuramadı. Enerjinin, temel endüstrinin, büyük bankaların devletleştirilmesine gidilemedi. İşçilerin de işletmelere katılacağı bir devletleştirme siyasetinden umulan sonuçlara varılamadı. 1937'de Halk Cephesi Hükümeti'nin Fransız demiryollarını millileştirme siyaseti, bir sosyal devrim aksiyonu olmaktan ziyade, demiryollarının içinde bulunduğu mali krizden ancak Devlete devredilmesiyle kurtarılacağı düşüncesinden doğmuştu. Daha sonra savaş sanayii kısmen millileştirildi. Uçak sanayii karma şirkete dönüştürüldü. 1936'da para ve kredi alanında alınan önlemler arasında Fransız Bankası'nın (Banque de France) statüsü tadil edilerek paydaşların yetkileri kısıldı. 1937'de fiyat stopu

şeklinde bütün fiyatların dondurulması siyaseti de doyurucu sonuçlar vermedi. Bütün bu başarısızlıkların sebebi merkezi bir planlamanın olmayışına bağlanmıştı. Bu olaylar içinde Fransız özel müteşebbisi ise yatırım ve üretim yapmaktan kaçınmıştı.

Fransa'da yeni bir devletleştirme dalgası 1944'den sonra yükselir. Savaş dolayısıyla sanayide, ticaretle ve tarımdaki geleneksel çıkar grupları zayıf düşmüşler ve Résistance hareketi içinde toplanmış güçler karşısında bir karşı denge gücü kuramamışlardı. İşgal kuvvetleriyle savaşmış olan mukavemet hareketinde sosyalistler, komünistler, sol katolikler ve liberaller aynı platformda birleşmişlerdi.

Mukavemet hareketinin Milli Konsey'i 1944 Mart'ında hazırladığı programda eski çıkar gruplarının tasfiyesini, önemli iktisat teşebbüslerinin millete mal edilmesini, millileştirilmesini teklif etmişti. Solların ağır baskısının ürünü olan bu teklif, birkaç ay sonra Geçici Hükümet'in Başkanı olan Charles de Gaulle'e sunulmuştu. de Gaulle nutuklarında özellikle 10 Mart 1944'de Cezayir'de verdiği bir nutukta Milli Konsey'i haklı çıkaracak sözler söylemişti. Gerçek bir iktisadi ve sosyal demokrasi kurmaktan, iktisadi yönetimi ellerinde tutan iktisadi ve mali feodalizmi kaldırmaktan, tekelleştirilmiş büyük üretim araçlarının, milli emek ürünlerinin, enerji kaynaklarının, toprak altı servetlerinin, sigorta

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

şirketlerinin, büyük bankaların millileştirilmesinden söz etmişti.

Millileştirmede «devletleştirmek-sizin millileştirme» (nationaliser sans étatiser), özellikle «madenler madencilere» (les mines aux mineures) sloganları politikaya hâkimdi. Millileştirmede teşebbüslerin devlet etkisinden uzak bulundurulması, devletle millileştirilmiş teşebbüslerin birbirinden ayrılması, teşebbüslere serbest çalışma imkânları sağlanması isteniyordu. 1946'dan itibaren devlet kontrolları bazı alanlarda azaltılmış bazı alanlarda artırılmıştır.

1945 Kasım'ında Fransız Komünist Partisiyle Sosyalist Partisi «solaların programı» (programe des Gauches) adı altında ortak bir bildiri yayınlayarak devletleştirmeye demir ve çelik, hafif metal, çimento, soda sanayiinin, ticaret bankalarının da alınmasını önermişti. Fakat öneri kabul olunmamıştı.

1944'de ilk millileştirme Fransa'nın kuzeyindeki kömür madenlerinde uygulandı. Alman işgal kuvvetlerinin çekilmesini hemen arkasından maden işçileri, ocaklara elkoymuşlar ve ocakların sahiplerine geri verilmesine karşı gelmişlerdi. Daha sonra Geçici Hükümet'in aldığı kararlarla kömür madenleri, 1933'den beri karma teşebbüs olarak yönetilen Hava Yolları (Air France), (kapasitesi düşük gaz ve elektrik şirketleri hariç olmak üzere) bütün gaz, elektrik üretimi, nakil ve dağıtım işleri, denizcilik şirketleri millileştirildi. Özel bir statüye sahip bulunan Bordeaux ve Le Havre limanları dışında bütün limanlar, rıhtımlar, antrepolar, boşaltma ve yükleme tesisleri; her liman kentinin ticaret odalarına imtiyaz şeklinde verildi.

1800'de bir özel teşebbüs olarak kurulmuş bulunan Fransa Bankası (Banque de France) 1936 Halk Cephesi Hükümeti tarafından çıkarılan bir yasa ile değiştirilmişti. O tarihe kadar en güçlü 200 paydaştan oluşan kon-

seyin yerine bir genel konsey getirilmişti. Konseye Devletten, banka personelinden sanayi ve ticaret teşebbüslerinde temsilciler katılıyordu. 2 Aralık 1945 de bankanın bütün hisselerini Devlet aldı. Böylece banka tamamen millileştirilmiş oldu. Yine 2 Aralık 1945 de çıkarılıp 8 Nisan ve 17 Eylül tarihlerinde tadil edilen bir yasa ile de dört büyük mevduat bankası (Crédit Lyonnais, Société Générale, Banque Nationale pour la Commerce et d'Industrie, Comtoire Nationale d'Escompte) devlet mülkiyetine geçti. Millileştirme, banka paylarının alınması suretiyle gerçekleştirildi. Bankaların yönetimine, teşkilâtına, muamelelerine müdahale edilmedi. Adları değiştirilmedi. Yöneticiler mevkilerinde bırakıldı. O tarihten Fransız mevduat bankalarındaki mevduatın yarısından fazlası millileştirilmiş bankalarda toplanmıştı. Buna karşılık sermaye ve ihtiyatları, bütün Fransız bankalarının sermaye ve ihtiyatlarının ancak beşte biri kadardı.

Bankalardan sonra 25 Nisan 1945'de Fransa'da mevcut 955 sigorta şirketinden 34'ü millileştirildi. Daha 1848'de sosyalistlerden Louis Blanc sigortalarının millileştirilmesini önermişti. 1945'den önce Fransız sigorta şirketleri aralarında yaptıkları anlaşmalarla kartelleşerek gruplara ayrılmışlardı. Millileştirmede amaç, bir kamu hizmetini (service public) kamulaştırmaktan ziyade, bankaların yanında büyük sermaye birikimlerini temsil eden bu şirketlerin gücünü kırmaktı.

Uygulamalarda dikkate değer bir nokta, işgal kuvvetleri ile işbirliği yapmış olanlarla savaş suçlularının malınının tamamen millileştirilmiş olmasıdır. Meselâ, Renault otomobil fabrikalarının yüzde 96 payına sahip olan Louis Renault'yu işgal sırasındaki davranışları dolayısıyla cezalandırmak amacı ile, 1945'de bütün Renault işletmeleri, uçak motörlerinin en büyük yapımcısı Gnôme Rhône millet malı ilân edildi. Yine işbirliği yapmış olduk-

ları için birçok gazete, sinema, tiyatro, bir kimya fabrikası millileştirildi. Fransa'nın deniz aşırı teşebbüsleri millileştirildiği gibi petrol şirketleri de karma teşebbüs haline getirildi. Genel millileştirme yanında yerel beledi hizmetlerin de çoğu millileştirildi.

Bütün bu önlemleri uygulayan gecici de Gaule Hükümeti'nde sosyalistler ile beraber komünistler, o zamanlar henüz solu temsil etmekte olan katolik MRP (Halkçı Cumhuriyet Hareketi) bulunuyordu. Önemli kilit noktaları ve bakanlıklar komünistlerin elinde idi.

1946'da millileştirme siyaseti durduruldu. Kamulaştırılmış sektörde çeşitli organizasyon değişiklikleri yapıldı. Millileştirmede teşebbüslere tazminat ödenmesi Anayasa gereğince kabul olunmuştu. Ama bu iş o kadar sürüncemede kaldı ki, aradan geçen yıllar zarfında millileştirilen teşebbüslerin hisselerinde büyük değişiklikler oldu. Paydaşlar paylarının tam değerini elde edemediler. İşgal kuvvetleriyle işbirliği yapmış olanlara tazminat hakkı tanınmadı. Louis Renault,

varis bırakmadan öldüğünden tazminat sözkonusu olmadı. Millileştirilmiş teşebbüslerin eski sahiplerine geri verilmesi düşünülmedi. Yalnız önce kamulaştırılmış olan Lyon'daki Bérliet kamyon fabrikası, istisnai olarak 1948'de varislerine iade edildi.

Hukuki teşkilât şekilleri bakımından Fransa'da kamu iktisat sektörünü üçe bölmek mümkündür : (a) Doğrudan doğruya devlet yönetiminde bulunan devlet bütçesine dahil işletmeler. (b) Nasyonalize edilmiş teşebbüsler. (c) Karma teşebbüsler.

Birinci sektörde : Posta, radyo, televizyon, savunma endüstrisi (kısmen millileştirilmiştir), banknot basımı, darphane, tütün ve kibrit, basımevi, atom enerjisi. İkinci sektörde: Kömür madenleri, elektrik, gaz, otomobil yapımı (% 40), Paris metrosu, otoban işletmesi, uçak yapımı (kısmen millileştirilmiştir), kimya endüstrisinden azot ve potas üretimi, bankalar, sigortalar. Üçüncü sektörde : Kısmen kamulaştırılmış petrol araştırması, makine yapım sanayii, basın, haberleşme ve film sanayii.

KİT

Türkiye'de ve Dünyada KAMU İKTİSADI TEŞEBBÜSLERİ

Yazarlar :

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
Selâhattin Özmen

devlet işletmelerini
incelemek isteyenler için
kaynak kitap

Genel Dağıtım :

AR - YAYIN DAĞITIM

Telefon : 27 60 00

Cemal Nadir Sokak No. 9; Cağaloğlu - İstanbul

Millileştirilmiş sektörde bulunan teşebbüslerin kendi kollarında çalışanlar içinde istihdam payı yaklaşık olarak kömür, gaz, elektrikte % 95, otomobil sanayiinde % 30, uçak yapım sanayiinde % 50, ulaştırmada % 60, bankalarda % 45, sigortalarda % 35'dir.

The Economist dergisinin 30.12.1978 tarihli nüshasında bugün Fransa'da bellibaşlı iş kollarının yaklaşık olarak hangi oranda millileştirilmiş olduğunu gösteren bir tablo yayınlanmıştır. Buna göre posta, telekomünikasyon, elektrik, gaz, kömür madenleri, demiryolları % 100, hava yolları % 75, motor sanayii % 50, çelik sanayii % 75 millileştirilmiştir. Gemi inşaatı sanayii % 100 özel sektördedir.

Millileştirilmiş sektörün karakteristik yönü, tüzel kişilikte olan teşebbüslerin yönetim kurullarına devlet, tüketici ve işçi temsilcilerinin eşit haklarla katılmakta olmasıdır. Devlet denetleyicileri tarafından yürütülen ve Maliye ile İktisat Bakanlıklarına bağlı olan mali kontrol, her teşebbüsün ticari karakteri göz önünde bulundurulmak yapılmaktadır.

Fransız Sosyalist Partisi'nin 23 Eylül 1977'de aldığı millileştirme kararı, tam dört yıl sonra 23 Eylül 1981'de F. Mitterrand Hükümeti tarafından kabul edilen bir yasa tasarısıyla uygulama alanına getirilmiş oluyor. Böylece Fransa, millileştirme siyasetlerinin yeni bir aşamasına girmektedir.

Hükümet tarafından açıklanan millileştirme kararı metnine göre; şimdilik 5 büyük sanayi grubu, 36 banka ve iki büyük finansal kuruluş yasadan etkilenmektedir. Millileştirme kapsamına giren endüstriler şunlardır: Co. Générale d'Electricité, Pechiney Ugine, Co. Saint-Goben Thomson, Rhône-Poulence, Kuhlman Brandt. Millileştirilecek bankalarda mevduatın bir milyar Frank'ı aşmış olması limit olarak kabul edilmiştir. Ayrıca sermayesinin varısından fazlası yabancılara ait olan bankalarla gayri menkul işleriyle uğ-

raşan bankalar millileştirme dışında bırakılmıştır.

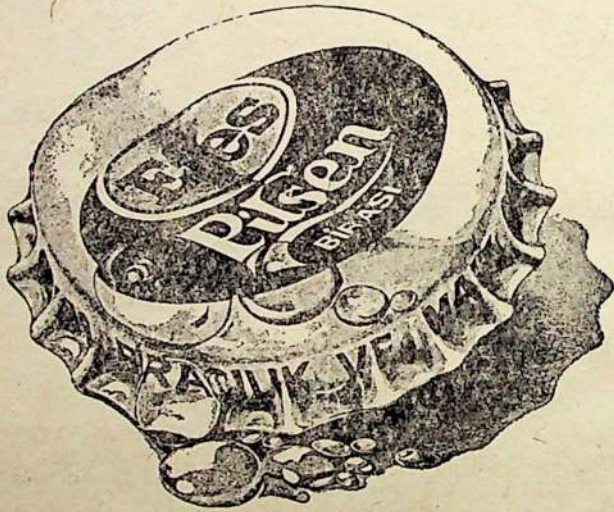
Büyük finans kuruluşlarından millileştirilmesi kararlaştırılan dev şirketler ise, yine gazetelerden edindiğimiz bilgilere göre; Co. Financier de Suez ile Paris et Pays-Bas (Paribas) gruplarıdır. Fransa içinde çok geniş işti- rak sahibi olan bu şirketler çokuluslu şirketlerdendir. Scilor ve Usiner gibi büyük çelik gruplarının durumu da Sanayi Bakanlığı tarafından düzenlenecektir.

23 Eylül'de millileştirme tasarısını açıkladıktan bir gün sonra Fransızlara hitab eden Mitterrand, ülkenin çeşitli sorunlarına ve uluslar arası problemlere değinirken millileştirme hakkında şunları söylemişti: «İnanıyorum ki bu millileştirmeler bize gelecek yüzyılın araçlarını sağlayacaktır. Eğer bu müesseseleri millileştirmesek, bunlar çökulusu olacaktı. Millileştirme Fransa için üretimin garantisi olacaktır».

Resmi borsa komisyonu tarafından yapılan bir değerlendirmede, millileştirilecek teşebbüslerin paydaşlarına ödenecek tazminatın 35 milyar Frank dolayında olacağı hesaplanmıştır.

Öte yandan muhalefet, Fransız sanayiinin rekabet gücünün kalmıyacağı, verimliliğin düşeceği, sevk ve idarenin kökünden sarsılacağı yolunda eleştiriler yapmaktadır. Bunlara karşı Mitterrand; «Şurasını gayet açıklıkla girişimcilere hatırlatıyorum ki, kimsenin hoşuna gidip gitmemesini umursamıyorum. Benim üzerinde durduğum nokta, Fransa'nın çıkarıdır.» diyor.

Şu soru akla geliyor: Acaba Fransa'nın gerçek çıkarı millileştirmede midir? Bu bir ideolojik tutku değil midir? Fransız ekonomisine egemen olan düzen karma özel teşebbüs sistemidir. Acaba böyle bir sistem içinde kamulaştırma amacı, sosyalizme giden yolun taşlarını döşemek anlamı mı taşıyor?

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

SUPERLIT

ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZIYIKLI **BORU**' LARI

DÜZ ve OLUKLU **LEVHA**' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ :

Cumhuriyet Cad. 255

HARBIYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu :

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.

İçel Apt. 26/4

ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70

Tel : 11 22 78

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• mühtelif tip vinci • asansör • sondaj • havai nakliyat TELEFERİK-TELEKABLO-TELESKI
• maden ihraç • dozer-akrayper-ekskavatör • deniz DİKME-GERME-MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme HALATLARI
• yatak koltuk yaylarında • bisiklet jant TELLERİNDE
• yüksekok rozlatanları ÇELİK TELLER